

Tiia Paananen

Kiusaaminen päiväkodissa

Ehkäiseminen ja puuttuminen

Opinnäytetyö

Syksy 2014

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SeAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Tiia Paananen

Työn nimi: Kiusaaminen päiväkodissa: Ehkäiseminen ja puuttuminen

Ohjaaja: Minna Zechner

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 84

Liitteiden lukumäärä: 3

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia kiusaamista päiväkodissa; mikä nähdään kiusaamisena, mistä kiusaamisen tunnistaa, miten kiusaamista ehkäistään ja miten ja milloin siihen puututaan. Näkemyksiä päiväkodissa tapahtuvalle kiusaamiselle ja kiusaamisen vastaiselle työlle hain päiväkodin työntekijöiltä, jotka ovat päivittäin lapsiryhmässä tai tekemisissä lasten kanssa. Yhteistyökumppaneinani olivat kolme päiväkotia Seinäjoelta.

Teoriaosuudessa käsittelen muun muassa kiusaamisen määrittelyä, kiusaamisen ehkäisyä ja aikuisen roolia tässä ehkäisevässä työssä, kiusaamisen tunnistamisen ja puuttumisen keinoja sekä päiväkodin ja vanhempien yhteistyötä kiusaamisen vastaisessa työssä. Toteutin tutkimuksen kvalitatiivisena tutkimuksena ja keräsin empiirisen aineiston haastattelemalla viittä eri päiväkodin työntekijää kolmesta eri päiväkodista. Haastattelut olivat temahaastatteluja.

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että kiusaamista esiintyy päiväkodeissa ja päiväkodin työntekijät ovat aiheesta tietoisia ja kiusaamisesta keskustellaan niin henkilökunnan kuin lasten kanssa. Kiusaamisen määrittely on osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi; siihen vaikuttaa aina henkilön oma näkemys ja kokemus kiusaamisesta. Päiväkodeilla on kiusaamisen huomaamiseen, tunnistamiseen ja puuttumiseen tarvittavia tietoja ja keinoja. Päiväkodin henkilökunta tunnistaa lapsen iän ja sukupuolen vaikutukset kiusaamisen esiintymisessä sekä tunnistaa ja ymmärtää syitä kiusaamisen taustalla, kuten lapsen paha olo. Vanhemmat haluavat saada rehellisiä vastauksia ja tietoa siitä, mitä lapsen hoitopäivien aikana tapahtuu. Kiusaamisesta vanhemmille kertoessaan henkilökunta ei käyttäisi sanaa kiusaaminen, koska sen nähdään aiheuttavan kauhista tai häpeää; asia ilmaistaan mieluummin eri sanoin. Myös kiusaamista ehkäisevää työtä tehdään päiväkodin arjessa; yhteisillä hetkillä sekä arjen tilanteissa. Kiusaamisen vastaisessa työssä on tärkeää kiusaamisen ehkäisy, sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen lapsille sekä tilanteisiin välitön puuttuminen ja niiden ratkaiseminen. Avainasemassa kiusaamisen vastaisessa työssä ovat aikuiset ja heidän ammatillisuutensa sekä aktiivinen läsnäolonsa lasten parissa.

Avainsanat: kiusaaminen, päiväkodit, ehkäisy, puuttuminen, sosiaaliset taidot

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Tiia Paananen

Title of thesis: Bullying in day-care centres: Prevention and intervention

Supervisor(s): Minna Zechner

Year: 2014

Number of pages: 84

Number of appendices: 3

The purpose of this thesis was to examine bullying at day-care center; how it is defined, identified and prevented and how and when the day-care center staff intervenes. I studied the views of those working in day-care centers who work in a child group or are otherwise involved with children on a daily basis. Partners in this thesis were three day-care centers from Seinäjoki.

In the theory part, I deal with topics such as definition of bullying, prevention of bullying and adults' role in this preventive work, means for identification and intervention in bullying and day-care centers and parents co-operation in the work against bullying. I conducted this research as a qualitative research and collected the empirical material by interviewing five day-care center employees from three different day-care centers. The interviews were thematic.

The results of my research show that there is bullying at day-care centers and the day-care centers' staff is aware of the subject and it has been under discussion with the staff and children. The definition of bullying has proven to be a difficult task. The person's own opinion and experience always has an effect. The day-care centers have the necessary knowledge and means to notice, identify and intervene in bullying. The day-care center staff identifies that the child's age and gender influence the occurrence of bullying and identifies and understands the reasons that lead to bullying. Parents want honest answers and information about what happens in day-care. When the staff tells about bullying to the parents, they would not use the word bullying, because it seems to cause horror and shame, and therefore the matter is expressed in other words. Day-care centers also do preventive work against bullying in everyday life, during shared moments and in everyday situations. In the work against bullying, prevention of bullying, teaching social and emotional skills to children and immediate intervention and solving the situations are important. In the work against bullying, adults play a key role with their professional competence and active presence in children's lives.

Keywords: bullying, day-care centers, prevention, intervention, social skills

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 KIUSAAMINEN PÄIVÄKODISSA.....	9
2.1 Kiusaamisen määritelmät vs. subjektiivinen kokemus.....	9
2.2 Kiusaamisen muotojen luokittelu.....	11
2.3 Kiusaamisessa eroja sukupuolten välillä.....	12
2.4 Ero kiusaamisen ja riidan välillä.....	13
2.5 Kiusaaminen koko ryhmän ilmiönä.....	14
3 KIUSAAMISEN EHKÄISY.....	17
3.1 Kiusaamisen ehkäisy laissa ja päivähoitoa ohjaavissa asiakirjoissa.....	17
3.2 Sensitiivinen kasvattaja luomassa turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä.....	19
3.3 Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen lapsille.....	21
3.4 Aikuinen mukana lasten leikeissä.....	23
3.5 Moraali- ja tapakasvatus tukee kiusaamisen ehkäisyä.....	25
3.6 Rutiinit, säännöt ja rajat lapsen turvana.....	25
4 KIUSAAMISEN TUNNISTAMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN...	27
4.1 Lapsen käytöksen ja tunne-elämän muutokset merkkejä kiusaamisesta..	27
4.2 Lasten huomioiminen ja tehokas puuttuminen kiusaamiseen.....	28
4.3 Rankaiseminen kyseenalainen ratkaisu.....	31
5 PÄIVÄKODIN JA VANHEMPIEN YHTEISTYÖ KIUSAAMISEN VASTAISessa TYÖSSÄ.....	33
5.1 Kasvatuskumppanuus ja yhteinen vastuu.....	33
5.2 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma.....	35
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	37
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	37
6.2 Kvalitatiivinen tutkimus.....	38

6.3 Teemahaastattelu	38
6.4 Haastateltavien rekrytointi ja empiirisen aineiston keruu.....	40
6.5 Empiirisen aineiston analysointi	41
7 TUTKIMUSTULOKSET	44
7.1 Kiusaamisen määrittely	44
7.2 Kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen.....	50
7.3 Kiusaamisen ehkäisy	55
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	61
9 POHDINTA	72
LÄHTEET	75
LIITTEET	81

1 JOHDANTO

Päiväkoti-ikäisten lasten välisestä kiusaamisesta on tällä hetkellä vielä vähän kirjallisuutta sekä tutkimustietoa, mutta valitettavasti nämä vähäisetkin tutkimustulokset ovat jo osoittaneet sen, että myös pienet alle kouluikäiset lapset kiusaavat toisiaan ja ilmiö on joissain päiväkodeissa jopa arkipäivää (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 2010b 1). Koulukiusaaminen on taasen aiheena tutumpi ja useammin esillä tutkimuksissa ja nyt onkin havaittu, että koulukiusaamisen juuret saattavatkin usein yltää hyvin pieniin lapsiin ja varhaiskasvatukseen, joten kiusaamiseen on kiinnitettävä huomiota ja puututtava jo varhaisessa vaiheessa (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 1). Varhaisella puuttumisella katsotaan olevan kaksi ulottuvuutta: sillä pyritään ehkäisemään ongelmien syntyä ja se on myös samalla korjaavaa toimintaa (Huhtanen 2004, 45). Nämä molemmat tehtävät kuuluvat päivähoiton tehtäviin.

Yleisesti käytetty kiusaamisen määritelmä on, että henkilö toistuvasti tai pitkään joutuu alttiiksi muiden henkilöiden tahallisille kielteisille teoille ja tilanteessa vallitsee valtaepätasapaino tilanteessa olevien henkilöiden välillä (Hamarus 2012, 22). Valtaepätasapainolla tarkoitetaan, että kiusaajalla on enemmän fyysistä, henkistä, tai sosiaalista valtaa kiusattuun nähden (mt. 23). Ennaltaehkäisyyn ja varhaisen puuttumisen kannalta kuitenkin toimivampi kiusaamisen määritelmä on, että henkilö kokee, että häntä on kiusattu ja hän ei ole tasaveroinen puolustautumaan eli tilanteessa vallitsee valtaepätasapaino. Tämän määritelmän mukaan kiusaamisen ei tarvitse, eikä saa olla toistuvaa.

Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010a, 7) mukaan eri tutkijoiden (Alsaker 1993; Alsaker & Nägele 2008; Alsaker & Valkanover 2000, 2001; Kochenderfer & Ladd 1999; Crick, Casas & Ku 1999; Main 1999; Rigby 1997) tekemissä tutkimuksissa on huomattu alle kouluikäisten lasten kiusaamisen muistuttavan melko paljon koulukiusaamista. Katsoin koulukiusaamista koskevan materiaalin olevan siis myös hyödynnettävissä ja käyttökelpoista tässä opinnäytetyössäni.

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli siis tutkia kiusaamista päiväkodissa; selvittää päiväkodin henkilökunnan näkökulmasta miten kiusaamista ehkäistään, mikä näh-

dään kiusaamisena, mistä kiusaamisen tunnistaa ja miten ja milloin siihen puututaan.

Tutkimuskysymykset:

Millaisena kiusaaminen nähdään päiväkodissa?

Miten kiusaamista ehkäistään?

Miten kiusaamiseen puututaan?

Kiusaamiseen puuttumiseen liittyy olennaisesti myös kiusaamisen tunnistaminen. Opinnäytetyössäni käsitellään polkua kiusaamisen huomaamisesta ja tunnistamisesta aina kiusaamiseen puuttumiseen; millaisia erilaisia vaiheita se pitää sisälleen, esimerkiksi asian puheeksi otto sekä mitä keinoja työntekijöillä on käytettävissä kiusaamisen vastaisessa työssä. Teorian kautta pyrin tuomaan esille asioita, jotka ovat kiusaamisen vastaisessa työssä tärkeitä ja, joista voi olla apua kasvattajille suunniteltaessa ja tehdessä tätä työtä. Teoriassa käsitellään kiusaamisen määrittelyn moninaisuutta ja siihen liittyviä mahdollisia vaikeuksia sekä ehkäisy- ja puuttumisen näkökulmasta, mitä asioita kasvattajat voivat päiväkodin arjessa, niin omassa kuin lapsiryhmän toiminnassa, huomioida ja tehdä kiusaamisen ehkäisemiseksi ja sen lopettamiseksi. Käsitelen myös päiväkodin ja vanhempien yhteistyötä kiusaamisen vastaisessa työssä, koska molemmilla näillä tahoilla on mahdollisuus ja velvollisuus vaikuttaa tähän ilmiöön.

Kuten tutkimuskysymysten asettelusta voi päätellä, tutkimuksessa vastauksia ja näkemyksiä päiväkodissa tapahtuvalle kiusaamiselle hain työntekijöiltä ja heidän näkökulmastaan haastatteluiden avulla. Haastateltavat olivat päiväkodin henkilökuntaa, kasvattajia tai muuta henkilökuntaa, jotka ovat päivittäin lapsiryhmässä tai tekemisissä lasten kanssa. Näin heillä oli tarvittavaa, esimerkiksi havainnoitua tietoa siitä, mitä päiväkodin arjessa tapahtuu. Yhteistyökumppaneinani olivat kolme päiväkotia Seinäjoen alueelta. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, eli laadullisena tutkimuksena ja empiirinen aineisto kerättiin yksilohaastatteluilla ja haastattelutyypinä oli teemahaastattelu.

Ajatuksia ja mielenkiinto aihetta kohtaan heräsi minulla oikeastaan ensimmäisen kerran harjoittelussani ryhmäperhepäivähoidossa. Lasten syntymäpäivien lähesty-

essä alettiin tulevia syntymäpäiväjuhlia käyttää eräänlaisena vallan välineenä hoitopaikan arjessa. Lapset pyrkivät muun muassa saamaan mitä halusivat uhkailemalla muita lapsia jättämällä heidät pois syntymäpäiväjuhlien kutsulistalta. Tällöin henkilökunta kävi keskusteluja siitä, olisiko päivähoitopaikka edes oikea paikka jakaa syntymäpäiväkutsuja; usein osa ryhmästä jää ilman kutsua ja tällöin lapset pahoittavat mielensä. Mietteissä oli myös tulisiko päivähoitossa tyystin kieltää kotona järjestettävistä syntymäpäiväjuhlista puhuminen, koska sitä käytetään eräänlaisena uhkailun ja jopa kiusaamisen välineenä.

Uskon sosionomin päiväkodin työntekijänä ja kasvattajana olevan tärkeässä roolissa kiusaamisen ehkäisyssä. Kasvattaja tarvitsee tietoa kiusaamisen tunnistamiseen, keinoja siihen puuttumiseen ja myös tietoa sen vaikutuksista ja keinoja miten auttaa kiusattua sekä kiusaajaa. Eritoten tietoa kasvattaja tarvitsee siitä, miten kiusaamista voi ehkäistä, ettei sitä pääsisi tapahtumaan. Kasvattaja viettää paljon aikaa lapsiryhmänsä kanssa ja jatkuvasti havainnoi lapsia ja heidän ryhmäänsä hoitopäivien aikana ja on siten myös avainasemassa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kiusaamisen havaitsemiseen ja tunnistamiseen, sen puheeksi ottoon ja siihen puuttumiseen. Kiusaamisella voi olla kauaskantoiset seuraukset; kiusatulla voi ilmetä heikompi itsetunto ja masentuneisuutta myöhemmin elämässään sekä vastenmielisyyttä koulun aloitusta kohtaan ja kiusaajalla on suurempi riski jatkaa kiusaamista myös aikuisena (Perren 2000, Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 1 mukaan). Kiusaaminen lapsuudessa voi siis aiheuttaa vaikeuksia myöhemmin elämässä, elämän eri aloilla, jolloin varhaiskasvatuksesta siirrytäänkin sosiaalialan muille kentille. Miksi siis pitkittää ongelmaa ja siirtää vaikeuksia nuoruuteen ja aikuisuuteen, kun siihen voidaan puuttua jo varhaisessa vaiheessa päiväkodissa?

2 KIUSAAMINEN PÄIVÄKODISSA

2.1 Kiusaamisen määritelmät vs. subjektiivinen kokemus

Kiusaamisen määrittely on hyvin hankalaa, koska ihmiset antavat sille erilaisia merkityksiä (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 3). Jonkun loukkaavaksi ja kiusaamiseksi kokema käytös ei välttämättä täytä toisen ihmisen kriteerejä kiusaamisesta - ihmisen oma näkemys kiusaamisesta rakentuu siis subjektiivisen kokemuksen pohjalta.

Yleinen kiusaamisesta käytetty määritelmä on, että henkilö on toistuvasti tai pitkään muiden henkilöiden tahallisten kielteisten tekojen kohteena ja tilanteessa vallitsee valtaepätasapaino henkilöiden, eli kiusatun ja kiusaajan/kiusaajien, välillä (Hamarus 2012, 22). Valtaepätasapainolla tarkoitetaan, että kiusaajalla on enemmän fyysistä, henkistä tai sosiaalista valtaa kiusattuun nähden (mt. 23). Esimerkinä hieman erilaisesta kiusaamisen määrittelystä esitettiin Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010b, 4) teoksessa Olweuksen (1973) määritelmä kiusaamisesta:

Henkilö on kiusattu, kun hän toistuvia kertoja ja tietyn ajan sisällä joutuu negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta.

Salmivalli (1998, 68; 2003, 11) määrittelee kiusaamista tutkimuksissaan taasen seuraavasti:

Kiusaaminen on aggressiivista käyttäytymistä, joka kohdistuu toistuvasti yhteen ja samaan yksilöön. (1998, 68)

Kiusaamisella tarkoitetaan yhteen ja samaan oppilaaseen toistuvasti kohdistuvaa tahallisen vihamielistä käyttäytymistä. (2003, 11)

Käytöksen toistuvuuden, säännöllisyyden ja tahallisuuden sekä kiusatun ja kiusaajan/kiusaajien välisen valtaepätasapainon katsotaan siis olevan yleisesti esillä kiusaamista koskevassa keskustelussa (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 4).

Hamarus (2012, 22-23) esittää kuitenkin omassa kirjassaan kritiikkiä tällaisesta kiusaamisen määritelmästä ja kritiikki kohdistuu erityisesti toistuvuuden kriteeriin ja myös Repo (2013) on pohtinut tutkimuksessaan samoja asioita. Kiusaamisen toistuvuus ja säännöllisyys yhdistetään yleisen määritelmän mukaan yhteen lapseen

kohdistuvaksi (Repo 2013, 39). Pienten lasten kohdalla on kuitenkin tavallista, että kiusaajia on enemmän kuin uhreja ja kiusaajan uhrin saattavat vaihtua. Tämä tarkoittaa määritelmän näkökulmasta sitä, että toistuva kiusaaminen, joka kohdistuu eri lapsiin, ei periaatteessa olisi kiusaamista. Kiusaamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa puuttumiseen ja eritoten kiusaamisen ehkäisyä tämä toistuvuutta korostava määritelmä ei myöskään auta. Jos odotetaan kiusaamisen olevan toistuvaa, ilmiön ehkäisy on myöhäistä, ja myös erilaiset ryhmässä esiintyvät negatiivisesti värityneet sosiaaliset suhteet ja roolit ja väärät toimintatavat on vaikeampi kitkeä pois, jos tilanteen annetaan jatkua kovin pitkään (Hamarus 2012, 24).

Ennaltaehkäisyyn ja varhaisen puuttumisen kannalta toimivampi kiusaamisen määritelmä on, että henkilö kokee, että häntä on kiusattu ja hän ei ole tasavertainen puolustautumaan eli tilanteessa vallitsee valtaepätasapaino (Hamarus 2012, 23). Tämän määritelmän mukaan kiusaamisen ei tarvitse, eikä saa olla toistuvaa. Näiden kriteerien täytyminen tulisi olla riittävä syy kasvattajalle lähteä selvittämään onko kyseessä kiusaaminen vai jotain muuta (mt. 24).

Repo (2013, 40-41) kyseenalaistaa myös hiukan tahallisuuden kriteeriä erityisesti pienten lasten kohdalla, vaikkakin korostaa, että oli kielteinen teko tahallista tai ei, tulisi siihen puuttua. Kielteisten tekojen tahallisuutta pienten lasten parissa on vaikea osoittaa. On vaikea tietää, ymmärtääkö lapsi tekonsa ja sen seuraukset ja vakavuuden tai johtuuko teko mahdollisesti itsehillintätaitojen, moraalien ja empatian vielä keskeneräisestä kehityksestä. Jokainen lapsihan kehittyy omassa tahdissaan.

Kiusaamisen määritelmä vaihtelee siis osittain tutkijoiden ja myös kokijoiden välillä, mutta samankaltaisuutta löytyy myös suuresti. Kiusaamisen määrittely on sen vaikeudesta riippumatta kuitenkin tarpeellista, jotta siihen voidaan puuttua (Mitä kiusaaminen on?). Kouluissa ja päivähoidossa kiusaamisen määritelmää tarvitaan, jotta kiusaamiseen voidaan puuttua ajoissa.

Kiusaamisesta ja sen määrittelystä olisi hyvä käydä keskustelua myös itse lasten ja kasvattajien välillä sekä myös vanhempien kanssa; keskustella siitä millaisia erilaisia käsityksiä kiusaamisesta eri henkilöillä on (Mitä kiusaaminen on?). Henkilön oma näkemys kiusaamisesta ohjaa häntä ja hänen toimintaansa arjessa ja

vaikuttaa siten myös toimintaan kiusaamisen ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi.

2.2 Kiusaamisen muotojen luokittelu

Kiusaaminen luokitellaan yleisesti sen erilaisten muotojen mukaan. Kiusaamista koskevassa kirjallisuudessa ja tutkimuksissa yleinen jako on suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen (Repo 2013, 74). Suorassa kiusaamisessa on yleensä kyse suorasta, niin sanotusta näkyvästä hyökkäyksestä toista kohtaan (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 4). Tällöin kiusaaja kohdistaa tekonsa suoraan uhriin. Tällaista on esimerkiksi fyysinen väkivalta kuten potkiminen ja tavaroiden ottaminen sekä nimittely. Epäsuora kiusaaminen ei taasen ole niin näkyvää. Epäsuoraan kiusaamiseen lasketaan muun muassa juoruilu ja valehtelu sekä tietoisesti toisen lapsen ryhmän ulkopuolelle jättäminen. Tällaisen kiusaamisen tavoitteena onkin vahingoittaa kiusatun vuorovaikutussuhteita ja kaverisuhteita. Epäsuoran kiusaamisen vuoksi kiusattu saattaa jäädä ajan myötä ryhmän ja koko yhteisön ulkopuolelle.

Kiusaaminen voidaan luokitella myös fyysiseen, psyykkiseen ja verbaaliseen kiusaamiseen (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 4). Osa kiusaamisen muodoista voidaan liittää myös useampaan näistä luokista, mutta osasta jako on selvemmin tehtävissä (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 6). Fyysinen kiusaaminen on ehkä helpoiten tunnistettavissa näistä kolmesta kiusaamisen muodosta, vaikka kiusaaja yrittäisikin tehdä tekonsa kasvattajien huomaamattomissa (Höistad 2003, 84). Sen lisäksi että itse kielteinen teko on huomattavissa, samoin ovat siitä aiheutuneet ulkoiset merkit uhrissa, kuten mustelmat. Fyysinen kiusaaminen nähdään yleensä fyysisenä väkivaltana, kuten lyömisenä ja nipistelynä, mutta sitä on myös esimerkiksi toisen tavaroiden varastaminen tai leikkien sotkeminen (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 6). Toisen haukkuminen, hännääminen, kustannuksella pilailu ja kuiskuttelu ovat esimerkkejä verbaalisesta eli sanallisesta kiusaamisesta. Verbaalinen kiusaaminen voi olla kovaäänistä, kun kiusaaja esimerkiksi lällättelee kovaan ääneen uhrille ja silloin sen myös helposti huomaa. Kasvattajien tuleekin olla tarkkana havaitakseen myös ”hienovaraisempi” ja hiljaisuudessa tapahtuva verbaalinen kiusaaminen.

Psyykkiseen kiusaamiseen kuuluu muun muassa toisen uhkailu, kiristäminen, toiselle ilmeily ja tilanteet, joissa toista kohdellaan kuin ilmaa; hänelle ei vastata puhuteltaessa tai käännetään selkä toisen tullessa paikalle eli toisin sanoen tilanteissa pyritään jättämään lapsi ryhmän ulkopuolelle (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 6). Psyykkistä kiusaamista on kaikkein hankalinta huomata; pienet ilmeet ja eleet, silmän pyöräytykset ja selänkääntämiset on helppo tehdä huomaamattomissa, kasvattajan selän takana (Höistad 2003, 80). Repon (2013, 75) sekä Kirveksen ja Sajaniemen (2013, 93) tutkimusten mukaan yleisimpiä ovat juuri psyykkisen kiusaamisen muodot pienten lasten parissa ja erityisesti yksittäisistä kiusaamisen muodoista ryhmästä poissulkeminen.

2.3 Kiusaamisessa eroja sukupuolten välillä

Höistadin (2003, 93-95) mukaan sukupuolten, eli tyttöjen ja poikien, tavassa kiusata on eroavaisuuksia. Poikien kiusaaminen on usein helpompi tunnistaa; se on usein kovaäänisempää ja näkyvämpää kuin tyttöjen. Pojat saattavat nimitellä ja vähätellä uhriaan muiden kuullen tai fyysisesti kajota uhriinsa esimerkiksi lyömällä tai kampittamalla hänet nurin tai viemällä lakin päästä. Pojat kiusaavat siis sekä sanallisesti että fyysisesti. Myös Harjunkoski ja Harjunkoski (1994, 25) tuovat esille, että pojat kiusaavat suuremmin ja käyvät helpommin uhrinsa kimppuun fyysisesti.

Höistad (2003, 95-100) esittää, että on selkeästi vaikeampi havaita, milloin tytöt kiusaavat toisiaan. Hänen mukaansa tytöt harjoittavat enemmän niin sanottuja sosiaalisia pelejä, joiden avulla kasvatetaan omaa suosiota ryhmässä. Tyttöjen kiusaaminen on vähääänistä, jopa hienostunutta ja luonteeltaan usein henkilökohtaisempaa; he kuiskuttelevat, puhuvat toisista pahaa selän takana ja pienin katsein, ilmein ja elein viestivät toisilleen sekä uhrille, kuka ei kuulu joukkoon. Tällaisella ”hiljaisella” kiusaamisella tytöt pyrkivät saamaan muita puolelleen ja jättämään uhrin ryhmän ulkopuolelle. Tyttöillä on usein paremmat sosiaaliset taidot ja kiusatessaan, he voivat käyttää tätä taitoaan negatiivisella tavalla. Höistad on kuitenkin sitä mieltä, tytöt ovat alkaneet omaksumaan enemmän poikien tapoja kiusata. Salmivalli (1998, 39-40) esittää, että syy siihen, miksi tytöt kiusaavat eri

tavoin on, että tytöt ovat usein sosiaalisesti älykkäämpiä. Sosiaalisen älykkyytensä avulla tytöt voivat käyttää taitavammin tällaisia epäsuoran kiusaamisen muotoja. Sosiaalisella älykkyydellä Salmivalli tarkoittaa eräänlaista ihmissuhdetietotaitoa; tytöt osaavat tehdä taitavasti havaintoja ympäröivästä sosiaalisesta maailmasta sekä vaikuttaa muihin ryhmän jäseniin ja heidän mielipiteisiinsä ”vetämällä oikeista naruista”.

Repo (2013, 80-81) tuo myös esille tutkimuksessaan, että tytöt kiusaisivat enemmän psyykkisesti, kuten jättävät ryhmän ulkopuolelle ja puhuvat pahaa selän takana ja pojat taas fyysisesti, kuten tönivät ja kamppaavat, mutta hänen mukaansa sanallinen kiusaaminen on sukupuolten välillä yhtä yleistä. Repo esittelee myös Perrenin (2000) tutkimustuloksia, joiden mukaan eroja löytyy, mutta psyykinen kiusaaminen näyttäisi olevan yhtä yleistä pojilla sekä tytöillä. Fyysinen kiusaaminen on poikien keskuudessa yleisempää.

2.4 Ero kiusaamisen ja riidan välillä

Kaikki riidat ja nahistelut lasten välillä eivät suinkaan ole kiusaamista, mutta eron näkeminen näiden tilanteiden välillä on kasvattajille vaikeaa ja siten myös tilanteeseen puuttuminen (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 17). Kiusaamisen ja näiden muiden konfliktien välisenä rajana voidaan pitää sitä, että kiusaamistilanteessa uhrin ja kiusaajan välillä on valtaepätasapaino (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 4). Riidassa osapuolet ovat melko tasaväkisiä ja pystyvät puolustamaan itseään tilanteessa. Pienten lasten välille syntyy erimielisyyksiä ja riitoja helposti yhteisten leikkien tiimellyksessä esimerkiksi leikin säännöistä ja leluista, mutta on muistettava, että eri mieltä oleminen ei ole kiusaamista (Lajunen ym. 2005, 128).

Valtaepätasapaino osapuolten välillä voi olla fyysistä, jolloin toinen lapsista on fyysisesti suurempi ja vahvempi tai henkistä, jolloin esimerkiksi kielellisesti lahjakkaampi lapsi pärjää tilanteessa toista paremmin (Hamarus 2012, 23). Sosiaalista valtaa on, jos esimerkiksi toisella lapsella on tilanteessa tukenaan ryhmän muita jäseniä.

Päiväkodin kasvattajien tulisi yhdessä valvoa ja asettaa rajat lasten välisille nahisteluille ja riidoille kiusaamisen ja väkivallan estämiseksi (Sariola 1997, 17). On myös tunnistettava milloin kyseessä on niin sanottuja rajuja leikkejä, kuten painia ja leikki-tappeluja, jossa mukana olevat lapset ovat vapaaehtoisesti mukana ja esimerkiksi vain kilvoittelevat keskenään. Tällöin tilanteessa tarkoituksena ei ole satuttaa toista lasta, toisin kuin kiusaamisessa. Näitäkin leikki-tappelutilanteita tulee kasvattajan seurata tarkasti, koska ne voivat helposti muuntua leikistä riitaan ja siitä väkivaltaisuuteen tai kiusaamiseen (Kirves ja Stoor-Grenner 2010a, 18).

Tarkasti erilaisia tilanteita seuraamalla kasvattaja oppii huomaamaan ja tunnistamaan myös tilanteet, riidat ja erilaiset konfliktit, joihin hänen ei tarvitse heti tai ollenkaan puuttua vaan antaa lapsille tilaisuuden opetella selvittämään konfliktinsa itse (Hännikäinen 2001, 122). Kasvattajan on hyvä seurata sivusta, olla saatavilla ja valmiina ohjaamaan, jos näyttää siltä, että konfliktin käsittely ei onnistu ja tarvitaan aikuisen apua. Lapsille on opetettava rakentava tapa selvittää keskinäisiä asioita; rauhallisesti keskustelemalla, neuvottelemalla ja tekemällä kompromisseja eikä äänentaso nostamalla tai turvautumalla fyysiseen väkivaltaan. Jos kasvattaja puuttuu konfliktitilanteisiin liian nopeasti, lapset eivät opi konfliktien ratkaisemiseen tarvittavia taitoja.

2.5 Kiusaaminen koko ryhmän ilmiönä

Kiusaaminen tulee nähdä koko ryhmän ilmiönä, joka johtuu sekä yksilön, että ryhmän sisäisistä ongelmista (Höistad 2003, 64). Nämä ongelmat liittyvät usein sosiaalisiin tilanteisiin ja lasten välisiin sosiaalisiin suhteisiin. Kiusaaminen koskee ja voi vaikuttaa kiusaajan ja kiusatun lisäksi myös ryhmän muihin lapsiin; heidän kokonaisvaltaiseen kasvuunsa ja kehitykseensä ja sillä voi olla myös kauaskantoiset seuraukset (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 10; 2010a, 1). Esimerkiksi kiusatulla lapsella saattaa mennä kaikki voimavarat ilkeän kohtelun ja kielteisten tekojen kestämiseen ja kiusaamisesta selviytymiseen, jolloin muuhun kasvamiseen ja kehitykseen ei jää riittäviä voimia (Juvonen 1993, 51). Pahimmillaan pitkään jatkuestaan kiusaaminen voi myös johtaa jopa kiusatun tai kiusaajan syrjäytymiseen (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 1). Syrjäytyminen on pitkään jatkuva prosessi, jonka

aikana ihminen saattaa ajautua erilleen niin sanotun valtavirran elämästä ja ei pysty täysipainoisesti osallistumaan yhteiskunnan tavanomaisiin toimintoihin sosiaalisten ongelmien seurauksena (Laine 2002, 18).

Yleensä kiusaamistilanteessa kiusaamiseen osallistuu useita muitakin lapsia eri laissa rooleissa kiusaajan ja kiusatun lisäksi (Laine 2002, 26). Päivähoidossa kiusaamistilanteessa kiusaajan ja uhrin roolit ovat helpoimmin kasvattajien huomattavissa, mutta usein jäävät huomaamatta lapset muissa rooleissa; rooleissa, jotka itse asiassa voivat ylläpitää ja tukea kiusaamisen jatkumista ryhmässä (Repo 2013, 78). Yksittäisen lapsen roolista ja sen pysyvyydestä kiusaamistilanteissa on tutkijoiden kesken erilaisia näkemyksiä. Repon (2013, 45) mukaan nämä kiusaamistilanteiden roolit ovat ryhmässä varsin pysyviä, ja lapset saattavatkin ajautua näihin rooleihin täysin ryhmän odotusten ja tarpeiden mukaan – ei lapsen oman tahdon ja persoonallisuuden. Salmivalli (1998, 67) esittää kuitenkin, että nämä roolit saattavat olla vaihtuvia; lapsi voi olla eri ryhmässä ja aikoina erilaisissa rooleissa. Sosiaalisella ympäristöllä, ryhmällä, on mahdollisesti suurin vaikutus siihen, minkä roolin lapsi ottaa, mutta vaikutuksia on myös lapsen omalla käyttäytymisellä.

Kiusaamistilanteissa löydettyissä rooleissa on tutkijoiden välillä hieman eroja esimerkiksi roolien lukumäärässä ja nimityksissä ja hiukan myös roolissa olevan ominaisuuksista, mutta pääsääntöisesti samanlaisia rooleja sisältyy näihin kaikkiin näkemyksiin. Yleisimmin tutkijat nostavat esille (Aho 1997, 232; Salmivalli 1998, 52; Kirves ja Stoor-Grenner 2010a, 4; Repo 2013, 44-45) kiusaajan ja uhrin lisäksi viisi erilaista roolia, jotka esittelen lyhyesti. *Uhri* on kiusaamisen kohteeksi joutunut lapsi ja *kiusaaja* taas kiusaamisen aloittaja ja muiden mukaan yllyttäjä tai pakottaja, vahva vallassa olijä. *Kiusaaja-uhri*n roolissa oleva lapsi on ryhmän ”epäsuosituimpia”; hän kiusaa muita ryhmän jäseniä ja joutuu tämän vuoksi itsekin kiusatuksi ja mahdollisesti ryhmän ulkopuolelle. Lapsi on käytöksestään johtuen tällöin sekä kiusaajan että uhrin roolissa. *Avustaja* osallistuu aktiivisesti kiusaamiseen muun muassa tukemalla ja auttamalla varsinaista kiusaajaa. *Kannustaja* rohkaisee kiusaajaa toiminnassaan esimerkiksi antamalla positiivista palautetta nauramalla ja katselemalla tilannetta. *Puolustajan* roolissa oleva lapsi puolustaa ja lohduttaa uhria ja pyrkii lopettamaan kiusaamisen. *Hiljainen hyväksyjä* on lapsi, joka jättäy-

tyy pois kiusaamistilanteesta ja ei tee mitään sen estämiseksi, vaikka tietää kiusaamista tapahtuvan.

Repon (2013, 78) tutkimuksen mukaan, kun kasvattajilla on yhtenäinen linja koskien kiusaamiseen puuttumista ja puuttuminen tapahtuu varhaisessa vaiheessa, tämä heikentää kiusaamista tukevia rooleja; avustajien ja kannustajien. Varhaisessa vaiheessa kiusaamista tukeviin rooleihin vaikuttaminen on siis myös kiusaamista ehkäisevää työtä (mt. 79).

3 KIUSAAMISEN EHKÄISY

Pienten lasten parissa kiusaamisen vastaisen työn lähtökohtana on kiusaamisen ehkäisy. Tämä kiusaamisen ehkäisy on pääsääntöisesti arkisissa tilanteissa tapahtuvaa kasvatusta ja opetusta, niin sanottua peruspedagogiikkaa, jossa on mukana tietoista toimintaa kiusaamisen ehkäisemiseksi (Repo 2013, 98, 114). Kiusaamisen ehkäisyyn ei tarvitse päiväkodissa varata lisäresursseja, kuten lisää kasvattajia vaan sen sijaan tulisi pohtia, kuinka olemassa olevilla resursseilla ja arjen pedagogisilla ratkaisuilla voidaan toimintaa parantaa kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta. Koko lapsen ympärillä olevan verkoston tulisi sitoutua ja osallistua kiusaamisen vastaiseen työhön (mt. 17).

Kiusaaminen tapahtuu sosiaalisissa tilanteissa ja vertaissuhteissa (Repo 2013, 16). Kiusaamisen ehkäisyyn ei voi antaa valmiita malleja, koska nämä tilanteet, lapset ja lasten väliset suhteet ryhmässä ovat aina ainutlaatuisia. Lasten vertaissuhteissa ilmenevät ongelmat tuleekin aina nähdä siinä yhteydessä, jossa ne tapahtuvat ja sen jälkeen pohtia tilanteeseen sopivia toimintamalleja. Kokeilemalla päiväkodin kasvattajat oppivat, minkälaiset toimintamallit sopivat oman lapsiryhmän kanssa parhaiten.

3.1 Kiusaamisen ehkäisy laissa ja päivähoitoa ohjaavissa asiakirjoissa

Suomalaisen varhaiskasvatuksen arvojen ja periaatteiden pohjana toimii muun muassa YK:n lapsen oikeuksien sopimus (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 9). Sopimuksen artiklassa 19 sanotaan, että kaikkia lapsia on suojeltava kaikenlaiselta väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä, välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä (LOS 19. artikla). Artiklassa 2 myös korostetaan lapsen suojelua kaikelta syrjinnältä sekä samojen oikeuksien kuulumista kaikille lapsille (LOS 2. artikla).

Varhaiskasvatusta valtakunnallisesti ohjaava Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2005, 13) sisältää periaatteita ja päämääriä, jotka ovat kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta tärkeitä, vaikkakin mainintaa kiusaamisesta ei asiakirjassa ole. Varhaiskasvatuksen kasvatuspäämääränä mainitaan muun muassa toisten huomioon

ottavan käytöksen ja toisista välittämisen opettaminen lapselle ja tätä päämäärää tukevien toimintatapojen vahvistaminen. Varhaiskasvatuksen periaatteena on myös lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin ja ympäristöön (mt. 12). Jokaisella lapsella on oikeus laadukkaaseen päivähoitoon, jossa lapsi saa kasvaa ja tuntee olonsa turvalliseksi ja hänellä on ympärillään turvallisia ihmissuhteita (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 1)

Varhaiskasvatuksessa tapahtuva kiusaaminen on puheenaiheena vielä uusi, ja varmasti tästä johtuen, ei aihetta itsessään ole varhaiskasvatusta koskevissa asiakirjoissa ja laissa vielä huomioitu (Repo 2013, 28). Tällä hetkellä varhaiskasvatuksessa ei ole asiakirjoja ja lakeja, jotka velvoittaisivat päivähoidossa toimiin kiusaamisen ehkäisemiseksi, vaan on täysin kentällä toimivasta päivähoidon henkilöstöstä kiinni, miten kiusaamiseen kiinnitetään huomiota. Yhdenmukaisen ja laadukkaan päivähoidon takaamisen vuoksi, olisi tärkeää, että aihe huomioitaisiin niin sanotulla ylemmälläkin tasolla. Tämä tukisi kentällä tapahtuvaa käytännön työtä ja velvoittaisi ja motivoisi kasvattajia tarttumaan kiusaamiseen ja tekemään työtä sen ehkäisemiseksi.

Varhaiskasvatuksessa järjestettävää esiopetusta koskevassa perusopetuslaissa sekä esiopetusta ohjaavassa Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa kiusaaminen ja lasten suojeleminen kiusaamiselta on kuitenkin otettu huomioon.

Opetuksen järjestäjän tulee laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. (L 21.8.1998/628, 7 luku, 29 §)

Esiopetuksessa olevat lapset kuuluvat tämän lain piiriin esiopetuksessa päivän aikana vietettävän ajan, joka on keskimäärin neljä tuntia päivässä (Repo 2013, 29). Näin ollen laki ei turvaa lapsia kiusaamiselta muuten hoitopäivän aikana eikä myöskään pienempiä lapsia, jotka eivät vielä ole esiopetusikäisiä. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2010, 40) todetaan kiusaamisen ehkäisyn ja siihen puuttumisen kuuluvan koko esiopetuksen henkilökunnalle ja esiopetuksen järjestäjällä on oltava turvallisuutta koskevat toimintaohjeet. Asiakirjassa kerrotaan kiusaamisesta ja sen määritelmästä sekä painotetaan myös lapsien, huoltajien ja esiopetuksen henkilökunnan oikeutta saada tietoa kiusaamisen muodoista, ehkäisystä ja esiopetuksen toimintavoista kiusaamistilanteissa (mt. 41).

Repo (2013, 29) kritisoi kuitenkin sitä, että perusopetuslaki ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet kiinnittävät huomiota enemmän kiusaamiseen puuttumisen näkökulmaan sekä kiusaamisen uhriin. Varhaiskasvatuksen osalta kiusaamisen ehkäisyn näkökulma on ensisijainen ja kiusatun lapsen oikeuksien lisäksi tulisi kiusaajana toimivan lapsen oikeudet esimerkiksi uusien ja oikeanlaisten toimintatapojen ja käyttäytymismallien oppimiseen tuoda esiin laissa ja asiakirjoissa.

Lastensuojelulaki on myös päivähoidolle tärkeää lainsäädäntöä ja vaikka laissa ei suoraan kiusaamista mainittaisi, sisältää se kuitenkin monia seikkoja, joiden kautta voidaan katsoa edistävän myös kiusaamisen vastaista työtä. Lain tarkoituksena on muun muassa turvata lapselle oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja erityiseen suojeluun (L 13.4.2007/417). Lastensuojelulaissa päivähoito mainitaan muun muassa ehkäisevän lastensuojelun tarjoajana; edistetään ja turvataan lapsen myönteistä kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhempia kasvatustehtävässään. Lastensuojelua toteutettaessa on aina ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu; turvataan lapselle muun muassa ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus. Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä ja näin ollen, laki koskee kaikkia päivähoidossa olevia lapsia.

3.2 Sensitiivinen kasvattaja luomassa turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä

Kiusaamisen ehkäisyssä on ratkaisevaa luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri, joka on täynnä positiivisia vuorovaikutussuhteita- ja tilanteita (Repo 2013, 99, 122). Tällaisen ilmapiirin luomisessa on avaintekijänä sensitiivinen kasvattaja. Sensitiivisyydeksi kutsutaan kasvattajan kykyä ilmaista aidosti lämminhenkisiä tunteita lasta kohtaan ja kykyä huomata ja vastata lapsen viestintään (Kanninen & Sigfrids 2012, 92; Repo 2013, 99). Lapsi turvautuu kasvattajaan, joka osoittaa hellyyttä ja empatiaa lasta kohtaan (Kalland 2011, 170). Kasvattajan ja lapsen välisessä suhteessa on tärkeää kunnioitus ja arvostus sekä tunne ja tieto siitä, että kasvattaja on läsnä ja lapsen tukena aina tarvittaessa (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 23). Kasvattajan osoittamat lämminhenkiset tunteet välittyvät lapsille hyvin pienienkin eleiden ja ilmeiden kautta; pieni kosketus, lämmin ja hyväksyvä katse

tai hymy viestivät lapselle, että hänet on otettu huomioon (Kanninen & Sigfrids 2012, 92). Tämä aikuisen viestintä vaikuttaa myös suoraan siihen millainen ilmapiiri hänen ympärilleen ja lapsiryhmäänsä muodostuu (Repo 2013, 99). Turvallisessa ja mukavassa ilmapiirissä lapsi voi hyvin ja oppii luottamaan toisiin lapsiin ja myös muihin ihmisiin.

Kasvattajan tehtävänä on kantaa vastuu ja ohjata toimintaa sekä lapsiryhmää ja siten lasten välisiä sosiaalisia tilanteita (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 23). Kasvattajat määrittelevät, millainen käytös on heidän ryhmässään sallittua ja millainen taasen ei. Tämä koskee sekä lasten, että kasvattajien välisiä suhteita ja tilanteita; kasvattajat toimivat aina esimerkkinä lapsille. Kiusaamisen ehkäisemiseksi tulee kasvattajilla olla yhtenäiset ja selkeät asenteet ja ajatukset kiusaamista kohtaan; lapselle tulee osoittaa johdonmukaisesti, että kielteiset teot eivät ole hyväksytyjä ja näin lapsi oppii mikä on ryhmässä sallittua. Kielteisiä tekoja ei saa missään nimessä väheksyä tai välttää niihin puuttumista, koska näin lapsi luulee sen olevan sallittua ja hän ei opi oikeita toimintatapoja muiden kanssa toimimiseen. Kasvattajien aktiivinen ja johdonmukainen toiminta kiusaamistilanteissa ehkäisee ja vähentää kiusaamista (Kalland 2011, 170).

Turvallisen ilmapiirin luomiseksi ja siten kiusaamisen ehkäisemiseksi olisi hyvä luoda yhteisiä sääntöjä lapsiryhmälle koskien muiden kohtelua arjessa ja muun muassa juuri kiusaamista (Lajunen ym. 2005, 128). Kun säännöt luodaan yhdessä lasten kanssa ja pohditaan mitä kiusaaminen on, minkälainen käyttäytyminen ei ole sallittua ja miten tulee kiusaamistilanteissa toimia, lapsetkin sitoutuvat sääntöihin paremmin ja oppivat myös kiusaamisilmiöstä. Repon (2013, 48) mukaan pienet lapset käyttävät kiusaaminen-sanaa arkipäiväisesti ja antavat sille hyvin samanlaisia merkityksiä, kuin lapset koulumaailmassa. Arvostelua kuitenkin on sanaa kohtaan muun muassa sen mahdollisen väärinkäytön vuoksi. Kehitysneuropsykologi Sajaniemi (2010) esittää Journalisti-lehteen antamassaan haastattelussa, että pienten lasten kohdalla ei voi puhua kiusaamisesta vaan sopivampaa olisi puhua lapsen kyvyttömyydestä hallita omia tunteitaan ja toimintaansa. Lapsi pystyy tavoitteelliseen kiusaamiseen vasta noin 6-7 vuoden iässä ja näin ollen kiusaamisen kriteeri kielteisen teon tahallisuudesta ei vielä pienemmillä lapsilla täyty. Kiusaaminen-sanaa käytetään hänen mukaansa myös liian löysästi, jolloin leikinlaskuakin

saatetaan kutsua kiusaamiseksi. Mutta, kuten Hamaruskin (2012, 23) esittää, jokaisella on oma subjektiivinen kokemuksensa ja näkemyksensä kiusaamisesta. Tämän takia onkin syytä keskustella kasvattajien ja lasten välillä, jotta löydetään jokin yhteinen näkemys, johon voidaan tarttua kiusaamisen vastaisessa työssä ja tehdä työtä johdonmukaisesti ja elää samoilla säännöillä.

3.3 Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen lapsille

Sosiaaliset taidot ovat kykyä, joita lapsi tarvitsee tullaan toimeen muiden lasten kanssa sekä tietenkin myös muiden ympärillä olevien ihmisten (Keltikangas-Järvinen 2012, 49). Emotionaalisia taitoja ovat taasen kykyä aistia ja ymmärtää sekä omia että muiden tunteita (Repo 2013, 24). Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen avulla lapsi pystyy toimimaan paremmin yhteistoiminnassa ryhmän muiden lasten kanssa ja tulee näin hyväksytyksi omassa vertaisryhmässään. Sen lisäksi ne antavat valmiuden muodostaa ja ylläpitää kaveri- ja ystävyysuhteita. Vakavimmillaan puutteet näissä kyseisissä taidoissa voivat johtaa kielteisiin tekoihin ja käyttäytymiseen muita lapsia kohtaan, kuten esimerkiksi kiusaamiseen ja lapsi voi tällöin joutua oman vertaisryhmänsä ulkopuoliseksi (Repo 2013, 119; Laine 2002, 21).

Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettaminen lapsille tulisi aloittaa varhain, jo varhaiskasvatuksessa (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 24). Pienten lasten sosiaaliset ja emotionaaliset taidot ovat vasta kehittymässä ja kasvattajien tehtävänä on tukea ja ohjata niiden oppimista (Repo 2013, 119). Päiväkodin ja kasvattajien tarjoamassa ohjatussa toiminnassa lapset voivat turvallisessa ilmapiirissä harjoitella näitä taitojaan, kuten toisten huomioon ottamista, ystäväystymistä, itsehillintätaitoja sekä ryhmään liittymistä. Lapsen sosiaaliset taidot vasta kehittyvät päiväkotiympäristössä, joten on tärkeää lapsen myönteisen kehityksen kannalta, että hän on ympäristössä, jossa hänellä on positiivisia vuorovaikutussuhteita, hänet hyväksytään ja hän tuntee olevansa ryhmän tasavertainen jäsen (Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 22).

Kirves ja Stoor-Grenner (2010b, 24) jakavat sosiaaliset ja emotionaaliset taidot vielä tarkemmin erilaisiin valmiuksiin, joiden harjoittelu ja oppiminen ovat kiusaa-

misen ehkäisyn näkökulmasta tärkeitä. Yksi näistä valmiuksista on empatiakyky, jonka avulla koetaan mitä toinen ajattelee ja tuntee. Empatiaa kokeakseen lapsen on ensin kuitenkin opittava tunnistamaan ja nimeämään omia tunteitaan. Vastan jälkeen lapsi tunnistaa paremmin muiden kokemia tunteita ja osaa reagoida niihin. Empatiaa ja sen osa-alueita eli sympatiaa, myötätuntoa, pystytään tunnistamaan jo ihan pienten lasten käyttäytymisessä. Myötätuntoa omaava lapsi auttaa ja tukee toisia. Vaikka empatiakykyä on havaittavissa jo hyvin pienillä lapsilla, se ei tarkoita, että kykyä ei tarvitsisi kehittää (mt. 25). Empatiakyky kehittyy, kun lapsien ympärillä olevat empaattiset kasvattajat tukevat lasta tässä kehityksessä. Esimerkiksi kiusaamistilanteissa kiusaajan roolissa oleva lapsi tulee saada ymmärtämään miltä uhrista tuntuu kiusaamistilanteessa sekä myös miltä muista lapsista tuntuu. Kiusaaminen tuntuu aina pahalta kiusatusta ja se tuo myös turvattomuuden tunnetta ryhmän muille lapsille (Lajunen ym. 2005, 128). Empatiakyvyn oppimiseen saattaa kulua kauan aikaa ja vaatii useita harjoituskertoja.

Pienten lasten itsesäätely- ja itsehillintätaidot ovat vielä puutteelliset ja vasta kehityksessä, joten lapset toimivat helposti hieman ajattelemattomasti ja omien impulsiensa mukana (Lundán 2012, 9). Nämä itsehillintä- ja itsesäätelytaidot ovat kykyä säädellä muun muassa omia tunteita, haluja, impulsseja, käyttäytymistä sekä kognitiivista toimintaa, kuten oman toiminnan suunnittelu ja arviointi (Aro 2013, 10, 12). Näiden taitojen avulla lapsi pystyy ohjamaan negatiivisia tunteitaan ja löytämään niille sopivia ilmaisukeinoja, jotka eivät vahingoita lasta itseään tai muita ympärillä olijoita (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 25). Kasvattajan tulee ohjata ja opettaa lapselle tunteiden ilmaisun keinoja ja estää näin lapselle jopa vahingolliset hallitsemattomat tunteenpurkaukset. Lapsen on hyvä ymmärtää, että omille tunteille on oikeus ja tila, mutta ne tulee ilmaista tietyissä rajoissa; kasvattajan tulee opettaa miten tunteita voidaan purkaa ja mihin tai kehen (Lundán 2012, 98). Tarkoituksena ei ole opettaa lapselle tunteiden tukahduttamista ja käsittelemättä jättämistä, vaan nimenomaan tunteet ovat sallittuja ja niiden ilmaisulle on hyväksyttävä keinoja (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 25, 32). Lapsi ei opi itsehillintätaitojakaan yhdestä kerrasta vaan kehitykselle ja harjoittelulle tulee antaa aikaa.

Arjen tilanteet, joissa tunteet ja ajatukset ovat todella läsnä, ovat lapselle oivallimpia oppimisen hetkiä (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 26). Ongelmienratkaisu on aivan erilaista keksityssä opetustilanteessa kuin todellisessa arjessa. Näissä arjen tilanteissa kasvattajien vahva läsnäolo, tuki ja ohjaus on ratkaisevaa sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehityksen kannalta (Repo 2013, 120). Päiväkodin arjessa tulee päivittäin tilanteita, joissa voidaan harjoitella sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja lasten kanssa, esimerkiksi antamista ja jakamista, kompromisseja, toisen lohduttamista ja kuuntelemista sekä anteeksipyyttämistä (Kanninen & Sigfrids 2012, 179). Kasvattajien kannattaa pohtia millaisia sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja pitäisi lapsiryhmässä harjoitella, miten he voivat tässä tukea lapsia ja tehdä hieman pohdintaa ja suunnitelmaa missä arjen tilanteissa he voivat antaa mahdollisuuden harjoitteluun. Esimerkiksi leikkiin lähtiessä lapsia voidaan kannustaa leikkiin eri lasten kanssa, eikä vain sen parhaan kaverin ja yhteisissä tuokioissa lapsi voi olla apurina jakamassa tavaroita ryhmänsä lapsille. Sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja harjoittelevalle lapselle palaute ja kannustus kasvattajalta ovat tärkeitä. Positiivisena kannustimena ja palautteena voi toimia pienikin ele, kuten hymy tai halaus tai riittävää voi olla myös pelkkä itse lämminhenkinen ja antoisa vuorovaikutustilanne, jossa lapsi oli nyt mukana.

3.4 Aikuinen mukana lasten leikeissä

Leikki on lapsen työtä, joka on oleellinen osa lapsen kehitystä ja arkea (Kanninen & Sigfrids 2012, 184). Kasvattajat saattavat usein joutua pohtimaan omaa osuuttaan lasten leikeissä; mikä on vapaata leikkiä ja missä määrin leikkiä tulisi ohjata? Kiusaamisen ehkäisyssä leikillä on hyvin suuri rooli, sillä kiusaamista tapahtuu eniten niin sanotun vapaan leikin aikana (Repo 2013, 177). Vapaalla leikillä tarkoitetaan sitä, että lapset saavat itse valita leikin, siihen mukaan tulevat kaverit sekä paikan, jossa leikki tapahtuu. Esimerkiksi leikistä poissulkeminen on hyvin tavallinen kiusaamisen muoto pienten lasten parissa ja tätä voi tapahtua juuri vapaata leikkiä edeltävissä valintatilanteissa tai jo alkaneen leikin aikana, jos kasvattaja ei havainnoi ja ohjaa leikkitoimintaa (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 32-33). Leikkiin osallistumalla kasvattaja voi huolehtia, että kaikilla lapsilla on tasavertaiset mahdollisuudet osallistua leikkiin (mt. 35).

Kiusaamisen ehkäisemiseksi kasvattajien tulee olla aidosti läsnä ja osallistua aktiivisesti myös näihin vapaan leikin tilanteisiin ja ohjata leikkiä sekä tehdä havainnoita leikin aikana (Repo 2013, 178). Leikin ohjaaminen ja siinä mukana olo ovat tärkeitä välineitä kiusaamisen ehkäisyssä (mt. 185). On hyvin tavallista, että kasvattajat kutsuvat usean erillään leikkivän ryhmän vuorotellen tarkkailua leikin havainnoimiseksi, mutta todellisuudessa se ei ole riittävää (mt. 177). Samoin osallistumiseksi saatetaan laskea pelkkä saatavilla olo, kun esimerkiksi kasvattaja on samassa tilassa, mutta tekee muita töitä.

Leikkitilanteet ovat hyvin suuri osa lapsen jokapäiväistä arkea ja niiden aikana syntyvät myös useimmat oppimisen hetket. Leikkitilanteet antavat tilaisuuden harjoitella sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja; esimerkiksi toisten huomioon ottamista ja kompromisseja (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 33). Kasvattajan on aktiivisesti havainnoitava leikkiä erottaakseen konfliktitilanteet, joissa lapset tarvitsevat aikuisen tukea ja ohjausta tilanteen selvittämiseksi ja milloin taas he saavat ratkaistua tilanteen keskenään. Jos tilanteessa vallitsee valtaepätasapainoa, tulee kasvattajan aina puuttua tilanteen selvittelyyn, ettei tilanne pääse kehittymään kiusaamiseksi. Leikissä mukana oleva ja leikkiä ohjaava ja havainnoiva kasvattaja näkee kiusaamistilanteet ja pääsee puuttumaan niihin nopeasti ja siten myös niiden selvittäminen on helpompaa ja nopeampaa (Repo 2013, 182). Kasvattajan tulee myös seurata tilannetta selvittämisenkin jälkeen, koska on mahdollista, että kiusaaminen toistuu. Lapset eivät aina opi ensimmäisestä kerrasta vaan asia vaatii harjoittelua.

Leikin havainnoinnilla saa paljon tietoa lapsiryhmästä ja sen ominaisuuksista, kuten lasten vuorovaikutuksesta ja sen laadusta ja sosiaalisista taidoista sekä niissä esiintyvistä puutteista ja ongelmista, kuten kiusaamisesta (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 33). Havainnointiakin on järkevää suunnitella etukäteen; mihin asioihin siinä kiinnitetään huomiota eli mitkä asiat kirjataan. Kaikkia tilanteita ja niihin liittyviä vuorovaikutustilanteita on mahdotonta kirjata ylös, joten on hyvä keskittyä vain yhteen asiaan kerrallaan. Suunnittelu helpottaa siis havainnoivan kasvattajankin työtä. Havainnoinnin kirjaaminen helpottaa myös keskustelun käyntiä vanhempien kanssa, esimerkiksi kiusaamistilanteissa, kun kasvattaja osaa tarkasti kertoa mitä tilanteissa on tapahtunut.

3.5 Moraali- ja tapakasvatus tukee kiusaamisen ehkäisyä

Tapa- ja moraalikasvatus tukevat kiusaamisen ehkäisyä (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 35). Tapakasvatuksella lapsille opetetaan oikeanlaisia toimintatapoja sosiaalisissa tilanteissa ja ryhmässä toimimiseen. Näitä ovat esimerkiksi yleiset yhteiskunnassa vallitsevat sosiaalisen kanssakäymisen tavat (kiittäminen, tervehtiminen jne.), toisten arvostaminen ja kunnioitus ja kuinka toiset ihmiset otetaan huomioon ja kuinka heitä muutenkin tulee kohdella (mt. 35-36). Tapakasvatuksenkin kohdalla kasvattajien tulee muistaa, että lapset katsovat mallia aikuisten toiminnasta. Lapset aistivat ja huomaavat kasvattajien välisten vuorovaikutussuhteiden ominaisuuksia ja ottavat mallia niistä. Kasvattajat opettavat siis tapoja lapsille myös omalla toiminnallaan.

Lapsen empatiakyvyn edellytyksenä on lapsen moraalin kehittyminen (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 35). Moraalikasvatuksella pyritään opettamaan lapsille hyvän ja pahan erottamista, mikä on oikein ja mikä väärin, ja miksi joku toiminta on sallittua ja joku ei (Aho 1997, 106). Lapsen moraalikin kehittyy yleensä arkisissa tilanteissa ja yhdessäolon hetkissä, mutta kasvattajan on syytä tarkkailla ja seurata moraalin kehittymistä, varsinkin, jos epäilee siinä puutteita (mt. 35). Moraalin opetteluun voidaan joutua tällöin käyttämään lisähuomiota.

3.6 Rutiinit, säännöt ja rajat lapsen turvana

Rutiinien luominen sekä erilaisten sääntöjen ja rajojen asettaminen sekä niistä kiinnipitäminen ovat lapsen kehityksen kannalta välttämättömiä; niillä on vaikutusta lapsen sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehittymiseen ja luovat turvallisuuden tunnetta lapsen arkeen (Repo 2013, 167; Kanninen & Sigfrids 2012, 175, Eklund & Heinonen 2013, 227). Rutiinien avulla lapsi oppii mitä pitää tehdä ja millainen käytös kuuluu erilaisiin tilanteisiin, kuten esimerkiksi viittaamalla saadaan vuoro puhua yhteisissä tuokioissa ja pihaleikeissä kiikun luona odotetaan kiltisti omaa kiikkuvuoroa ja vuorotellaan, jotta jokainen pääsee vuorollaan kokeilemaan (Kanninen & Sigfrids 2012, 175). Rutiinit mahdollistavat sen, että lapset pystyvät ennakoimaan mitä tulee tapahtumaan päivän aikana ja erilaisissa tilanteissa ja oppivat mitä heidän käytökseltään odotetaan. Rutiinit saavat lapset tuntemaan

olonsa turvalliseksi ja vähentävät häiriökäyttäytymistä, kuten kiusaamista lapsiryhmässä.

Sääntöjä ja rajoja asettamalla lapsi oppii mitä häneltä odotetaan, mikä on sallittua ja mikä ei ja millaista käytöstä ei hyväksytä (Lundán 2012, 98; Kemppinen & Rouvinen-Kemppinen 2004, 105). Rajat opettavat lapselle itsesäätelyn ja -hillinnän taitoja (Repo 2013, 167). Asetetut rajat ja säännöt ovat aina lapsen ikä- ja kehitystasoon sopivia; tarpeeksi haasteellisia ja ymmärrettäviä. Rajojen ja sääntöjen asettamisessa on tärkeää, että lapsi ymmärtää ne oikein; lyhyet ja selkeät säännöt ja rajat, joista on yhdessä sovittu tai vähintään keskusteltu ovat kaikkien tietoisuudessa ja ymmärrettävissä ja mitä vähemmän sääntöjä on, on ne helpompi lapsen oppia ja muistaa (Eklund & Heinonen 2013, 227). Onkin hyvä välillä pysähtyä ja pohtia mitkä ovat lapsiryhmässä oikeasti ne tärkeimmät säännöt (mt. 228). Sovitut säännöt voi olla myös hyvä kirjoittaa ylös ja niiden ymmärrettävyyttä erityisesti hyvin pienten lasten parissa voi lisätä entisestään liittämällä mukaan esimerkiksi sääntöihin liittyviä kuvia. Tärkeää rajoja ja sääntöjä asettaessa on myös se, että kasvattajat pitävät niistä kiinni johdonmukaisesti ja yrittävät välttää mahdollisimman tarkasti niistä lipsumisen missään tilanteessa sekä esittävät säännöt ja rajat aina lapselle tarpeeksi vakuuttavasti – muuten lapsi saattaa koetella sovittuja rajoja ja sääntöjä jatkuvasti (Lundán 2012, 98). Kasvattajien on myös muistettava, että rajojen ja sääntöjen asettaminen on tarkoitus olla lasta tukevaa ja opettavaa toimintaa, jossa ei vain luetella lapselle, mitä ei saa tehdä, vaan opetetaan myös tapaa, jolla lapsen tulisi toimia (Repo 2013, 168-169). Rajojen ja sääntöjen avulla lapsi oppii, että hän ei voi toimia ryhmässä ja muita lapsia kohtaan miten haluaa ja opetetaan hänelle oikeat toimintatavat, jotka vähentävät vaaraa ajautua kiusaamiseen (mt. 167).

4 KIUSAAMISEN TUNNISTAMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN

Repon (2013, 199) mukaan pienten lasten parissa kiusaamisen ehkäisyä ja siihen puuttumista ei voi täysin erottaa toisistaan. Puuttuminen on tiukasti sidoksissa kiusaamisen ehkäisyyn. Tilanteissa onkin vaikea erottaa, mikä todellisuudessa on puuttumista ja mikä ehkäisyä (mt. 200). Näitä ei ole välttämättä tarpeen edes erottaa.

4.1 Lapsen käytöksen ja tunne-elämän muutokset merkkejä kiusaamisesta

Kiusaamistilanteisiin puuttumisen edellytyksenä on, että kasvattajat huomaavat ja tunnistavat nämä tilanteet (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 18). Tunnistamiseen ei kuitenkaan ole olemassa yleispätevää ohjetta, josta voisi suoraan päätellä lasta kiusattavan (Hamarus 2012, 30). Tunnistaakseen kiusaamistilanteet, kasvattajilla on oltava tietoa kiusaamisilmiöstä, esimerkiksi sen eri muodoista ja rooleista, jotta tietävät mihin asioihin tulee kiinnittää huomiota (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 18). Kun kasvattajan tietous kiusaamisilmiöstä on karttunut ja tiedetään mihin huomio kohdistetaan, on havainnointi erinomainen ja tehokas tapa kiusaamistilanteiden huomaamiseksi. Havainnointia tulee tapahtua kaiken aikaa ja kaikkialla ja erityisesti leikkien aikana. Ylös kirjatut havainnoinnit helpottavat myös asian käsittelyä muun muassa vanhempien kanssa. Voisi myös ajatella, että kasvattaja ja vanhempi, joka todella tuntee lapsen, osaa kiinnittää huomiota siihen, jos lapsen käyttäytymisessä tai olotilassa tapahtuu muutoksia, kuten esimerkiksi selvää ahdistusta ja pelkoa tai häiriöitä keskittymisessä, yökastelua, vetäytymistä ja siten lähteä selvittämään olisiko kyseisten oireiden syynä kiusaaminen (Hamarus 2012, 30, 32).

Australian Journal of Early Childhood –lehdessä esiteltiin Humphreyn ja Crispin (2008) tutkimus, jossa tutkimukseen osallistuneiden lasten vanhemmat saivat tietoonsa lapsensa kiusaamiskokemukset, kun lapsi kieltäytyi menemästä päiväkotiin tai itki ennen päiväkotiin menoa. Osa vanhemmista oli huomannut myös muutoksia lapsen käytöksessä; esimerkiksi vaikeuksia säädellä omaa suolen toimintaa. Osa kiusaamisesta kun tapahtuu salassa tai niin ”taitavasti”, että kukaan kiusaa-

mistilanteen ulkopuolinen ei sitä välttämättä huomaa, ja silloin kiusaaminen on osattava tunnistaa kiusaamistilannetta näkemättä ja lähteä selvittämään huolestuttavan käyttäytymisen syy (Höistad 2003, 101). Laine ja Neitola (2002, 103) esittävät kuitenkin, että päiväkodissa kiusaaminen ja siinä mukana olevat eri osapuolet olisivat yleisesti helposti tunnistettavissa, koska kiusaaminen on pienten lasten parissa usein suoraa kiusaajan ja kiusatun välillä tapahtuvaa toimintaa. Poikkeuksena he mainitsevat kuitenkin, erityisesti tyttöjen välillä tapahtuvan, epäsuoran kiusaamisen, joka voi jäädä isoissa lapsiryhmissä huomiotta.

4.2 Lasten huomioiminen ja tehokas puuttuminen kiusaamiseen

Pienet lapset kertovat vielä avoimesti asioistaan kasvattajille ja siksi lasten aito ja tarkkaavainen kuunteleminen onkin kiusaamisen huomaamisessa ja tunnistamisessa hyvin tärkeä väline tai voisiko sanoa taito (Repo 2013, 202). Lapsia pitäisi kannustaakin asioistaan kertomiseen entistä enemmän muun muassa luomalla turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa lapsi saa ja uskaltaa kertoa asioistaan kasvattajalle esimerkiksi ilman kantelijaksi leimautumista tai vähätellyksi tulemistä (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 18). Taitava ja empaattinen, aidosti läsnä oleva kasvattaja saa lapset kertomaan itselleen niin positiivisia, kuin negatiivisiakin asioitaan, jolloin hyvin tärkeää tietoa lapsiryhmän suhteiden laadusta ja ongelmista saadaan kasvattajan tietoon (Repo 2013, 203). Keskusteluja voidaan käydä lasten kanssa yhdessä yleisellä tasolla esimerkiksi kiusaamista ja ryhmässä olevia ystävyyssuhteita pohtien, mutta tarpeen ovat myös henkilökohtaiset yksilökeskustelut, joissa lapsi uskaltaa avautua vielä paremmin omista sekä ryhmän asioista. Lapsille on tärkeää tarjota luottamusta herättäviä kanavia, joiden kautta he voivat tulla kertomaan näkemästään ja kokemastaan kiusaamisesta, ja sitä kautta kiusaamiseen voidaan puuttua tehokkaasti (Hamarus 2008, 117).

Pienet lapset ovat onneksi herkempiä kertomaan mahdollisista kiusaamistilanteista, mutta tunnistamisessa ja puuttumisessa on olemassa silti paljon vaikeuksia. Esimerkiksi kohdatessa kiusaaja, hän saattaa muun muassa teeskennellä olevansa syytön ja vähättelee tekojaan ja sanoo sen olevan vain leikkiä tai kääntää asian jopa pääläelleen ja kertoo kiusatun olevan syyllinen tilanteessa (Höistad 2003,

102). Tällaisessa tilanteessa on kasvattajan tehtävä tunnistaa kiusaaminen esimerkiksi juuri havainnoimalla tulevaisuudessa tilanteita mukana olevien lasten välillä, jotta saadaan totuus selville.

Höistad (2003, 102) esittelee kirjassaan tehokkaita tapoja kasvattajalle tunnistaa kiusaaminen omassa lapsiryhmässään; asioita, joita kasvattaja voi pohtia yksin tai yhdessä työyhteisönsä kanssa ja myös asioita, joita voi ottaa esille lasten kanssa. Nämä hyvin pienetkin asiat ja niiden pohtiminen voivat saada kasvattajan heräämään; onko syytä huolestua lapsiryhmästä ja lasten välisistä suhteista, onko jotain vialla. Ensimmäisenä kasvattajan on tarpeellista pohtia omaa lapsiryhmäänsä ja siinä vallitsevaa tunnelmaa; miten lapset viihtyvät ryhmässä ja haluavatko he olla ryhmänsä mukana, onko ryhmä levoton, löytyykö ryhmästä ”johtajaa”, vallitseeko ryhmässä outo tunnelma sen jälkeen, kun olet jättänyt lapset keskenään; kuin jostain olisi tapahtunut poissa ollessasi jne. (mt. 103). Jos epäilet lapsiryhmässä jotakuta kiusattavan, voit seurata muiden käytöstä häntä kohtaan; niin suuret kuin pienetkin eleet kertovat paljon. Yksittäistä lasta seurattaessa voi pohtia ja seurata esimerkiksi kuinka lapsi leikkii, onko hän paljon yksin tai hakeutuuko jatkuvasti kasvattajan seuraan, onko lapsi hermostunut esimerkiksi ennen vapaata leikkiä tai sen jälkeen, kuinka lapsi otetaan mukaan joukkuepeleihin (mt. 104). Kahdenkeskisissä keskusteluissa lapset saavat usein rohkeutta avautua asioista paremmin. Näihin keskusteluihin sopivia puheenaiheita ovat juuri ryhmässä vallitsevat roolit (esimerkiksi johtajat ja ryhmästä vetäytyjät), kaveri- ja ystävyys-suhteet ja jos lapset nimeävät kiusaajan tai kiusatun, on tilanteesta, sen syistä, osallisista ja siitä heräävistä ajatuksista yms. hyvä keskustella (mt. 105).

Kun kiusaaminen tulee kasvattajien tietoon, niin lapsen kertomana tai havaintojen kautta, on lapsille tärkeää tunne ja tieto siitä, että kasvattajat ottavat kiusaamisen ja siihen puuttumisen myös tosissaan (Hamarus 2008, 94). Lapsen kertomaa uskotaan ja siihen myös puututaan. Pelkkä olankohautus ja lauseet ”Älä välitä siitä” tai ”Ei se nyt ole vaarallista” ei riitä ja vanhemmilta saattaa kuulla myös lauseita ”Pidä vähän puoliasi ja lyö takaisin niin se loppuu”, joka on taasen täysin väärä lähestymiskeino tilanteeseen ja opettaa lapselle vääränlaisia keinoja ratkaista tilanne (Juvonen 1993, 50). Näistä lauseista voi toisaalta kuulla kasvattajan ja vanhemman toivon sen suhteen, että tilanne olisikin vaaraton ja ratkeaisi näinkin hel-

posti, kun lapsi hieman ryhdistäytyy, eikä aikuisen tarvitse sen enempää puuttua asiaan. Aikuisten on kuitenkin muistettava, että tekemättä jättäminenkin on teko (mt. 51). Päiväkodin kiireisessä arjessa kiusaamistilanteisiin kannattaa myös puuttua heti paikalla kiireistä huolimatta, koska tilanteet saattavat helposti unohtua ja jäävät pian kokonaan käsittelemättä (Hamarus 2008, 89). Puuttumisen tulee olla myös tarpeeksi voimakasta ja vaikuttavaa sekä sisältää seurantaa, jotta sillä on vaikutusta – puuttuminen on vietävä loppuun asti (mt. 90).

Hamarus (2008, 94) esittelee kirjassaan neljä askelta sisältävän toimintamenetelmän, jonka avulla on helppo lähestyä ja valmistautua kiusaamisen tunnistamiseen ja siihen puuttumiseen ja muutenkin kokonaisuudessaan kiusaamisen vastaiseen työhön. MNOP – Myönnä (M), että kiusaamista voi esiintyä myös meidän päiväkodissamme ja omassa lapsiryhmässä, näe (N) erilaiset ja erityisesti ne huolestuttavat tilanteet, ota (O) ne puheeksi asianomaisten kanssa ja puutu (P) kiusaamiseen.

Salmivalli (2003, 25) esittää kirjassaan, että akuutimmat kiusaamistapaukset voidaan hoitaa ympäristössä missä ne tapahtuvat, kuten tässä tapauksessa päiväkodissa ja ei ole tarpeen heti kutsua osapuolten vanhempia yhteisiin tapaamisiin. Asiasta on kuitenkin hyvä kertoa avoimesti eri osapuolille, koska vanhemmilla on oikeus tietää mitä lapsen hoitopäivän aikana tapahtuu (Repo 2013, 205).

Kun käy ilmi, että kiusaamista tapahtuu lapsiryhmässä, sekä kiusaaja että kiusattu sekä myös muut ryhmän jäsenet tarvitsevat kasvattajan apua (Furman, Kinnunen & Viitala 1990, 27-28). Kahdenkeskisiä keskusteluja on hyvä käydä kiusaajan ja kiusatun välillä ja voi olla myös tarpeellista saattaa osapuolet yhdessä pohtimaan tilannetta. Kiusaajaa lähestyttäessä on tärkeää luoda positiivinen ja turvallinen ilmapiiri ja osoittaa lapselle ymmärrystä (mt. 16). Positiivisessa ja turvallisessa ilmapiirissä kannustetaan lasta uudelleen, hyväksytyyn käyttäytymiseen. Tilanteen käsittelyyn voi ottaa mukaan myös koko lapsiryhmän, jos uskoo tilanteen vaikuttaneen, varsinkin pitkäkestoisemmassa tilanteessa, useampiin ryhmän lapsiin (mt. 28). Kiusaamistilanteissa on myös useimmiten useita lapsia eri rooleissa, joihin tulee vaikuttaa kiusaamisen lopettamiseksi. Kun tilannetta pohditaan yhdessä koko lapsiryhmän voimin, on tärkeää, että kiusaajasta ei luoda negatiivista kuvaa ja syntipukkia muiden silmissä. Tärkeää on saada lapset ymmärtämään ja

erityisesti kiusaajan roolissa oleva lapsi itse, että lapsen teko ei ole hyväksyttävä, mutta lapsi itse on. Kiusaamistilanteen käsittelyn jälkeen tavoitteena on saada lapsiryhmässä rakennettua kiusatulle tukiverkko luomalla uusia kaverisuhteita ja tukemalla jo olemassa olevia ja kiusaajalle luodaan uudenlainen positiivisempi rooli ryhmässä, kuten ystävällinen auttaja ja hyvä kaveri.

Kiusaamisen ehkäiseminen ja siihen puuttuminen perustuvat suurelta osin siihen, että lapselle opetetaan, että kiusaaminen on väärin ja tämän kielteisen käytöksen ja väärin toimintatapojen tilalle opetetaan uusia, hyväksytyjä tapoja toimia (Repo 2013, 150). Opettamalla lapselle suvaitsevaisuutta, muiden kunnioitusta ja huomioon ottamista ja yleisesti muiden lasten kanssa toimimisen taitoja ja ystävyssuhteiden solmimista ja tuetaan kielteisistä ja vahingollisista toimintatavoista pois oppimista, ehkäistään näin kiusaamisen syntyä lapsiryhmässä.

4.3 Rankaiseminen kyseenalainen ratkaisu

Repon (2013, 150) mukaan on hyvin yleistä, että lasta rangaistaan, kun lapsi toimii väärällä tavalla, kuten kiusaa muita. Kysymyksenä onkin, onko rangaistus aina perusteltua ja toimiiko tällainen menetelmä tavoitteiden suuntaan; loppuuko kiusaaminen. Oppiiko lapsi rankaisemalla uusia hyväksytyjä ja tarvittavia taitoja muiden lasten kanssa toimimiseen? Rankaisuun perustuva lapsen opettaminen saattaa vaikuttaa lyhyellä aikavälillä hyvinkin tehokkaalta, mutta jos rangaistus myöhemmin poistetaan ja samalla pelko rangaistuksesta häviää, lapsi palaa helposti takaisin vanhoihin tapoihinsa – lapsi ei ole todellisuudessa oppinut uusia tapoja (mt. 151). Rangaistus ei myöskään tue lapsen emotionaalisen taitojen oppimista.

Repo (2013, 85-86) jakaa tutkimuksessaan rangaistuksen keinot kolmeen luokkaan; 1) yhteyden luominen ja lapsen kuunteleminen, 2) lapsen kohtaaminen ja sovittelu sekä 3) säännöt ja seuraamukset. Ensimmäisen luokan keinoja voidaan kutsua myös pehmeiksi keinoiksi, kuten lapsen syleily ja yhdessä keskusteleminen ja tällöin kasvattaja luo lapselle kannustavaa ja turvallista ilmapiiriä toimia oikein. Toiseen luokkaan kuuluu taas keinot, joilla lapsi voi sovittaa tekonsa, kuten anteeksi pyytäminen. Toisen luokan keinojen avulla lasta kannustetaan neuvottele-

maan ja lapselle annetaan mahdollisuus muuttaa omaa käytöstään. Kolmannen luokan keinot ovat taas niin sanottuja kovia keinoja; jäähypenkki, muista lapsista eristäminen, leikin kieltäminen jne. ja näiden keinojen käyttäminen perustuu kasvattajan vallan käyttöön.

Repon tutkimuksesta kävi ilmi, että lapsiryhmissä, joissa käytettiin kovia rangaistuksen keinoja, kiusaaminen lisääntyi ja kiusaaminen oli vaikeaa saada loppumaan (mt. 86-87). Kovien keinojen käyttöön liittyi myös paljon muita negatiivisia puolia, joita ilmeni päiväkodeissa, joissa niitä käytettiin; muun muassa kiusaamistilanteita ei hoidettu kunnolla ja puuttumiseen ei ollut sovittu yhteisiä käytäntöjä, kiusaamistilanteen osapuolet eivät saaneet tarpeellista tukea, lapsia ei kohdeltu tarpeeksi rakastavasti ja päiväkodin ilmapiiri oli kärsinyt (mt. 88). Repo esittelee jäähypenkin ja ”pöytäpuuhailut” muutamana esimerkkinä rangaistuksen kovista keinoista ja samalla niihin liittyviä ongelmia. Jäähypenkin tai rauhoittumispaikan käyttö on esimerkiksi hyvin leimaavaa lasta kohtaan, kun hänet laitetaan muusta lapsiryhmästä erilleen istumaan ja varmistetaanko aina ennen rangaistuksen toteutusta, että lapsi todella tietää mitä hän tekee väärin ja millaista käytöstä häneltä odotetaan (mt. 152-153). Tällöin rangaistuksen käyttö voi olla lapselle jopa vahingollista. ”Pöytäpuuhilla” tarkoitetaan sitä, että lapsi siirretään väärin käyttäytyessään pois leikin tiimellyksestä tekemään muuta pöydän ääreen, kuten väriyστεhtäviä (mt. 154). Tällainen toiminta kuitenkin helposti leimaa pöydässä työskentelyn hyvin negatiiviseksi, kun pöydässä työskentelyn pitäisi olla oikeasti miellyttävää puuhaa. Pöydän ääressä kun tehdään kuitenkin paljon oppimisen kannalta tärkeitä, keskittymistäkin vaativia tehtäviä ja jos rangaistus liitetään pöytätyöskentelyyn, voi se vaikuttaa lapsen kiinnostukseen tämän tyyppisiä tehtäviä kohtaan tulevaisuudessa.

5 PÄIVÄKODIN JA VANHEMPIEN YHTEISTYÖ KIUUSAAMISEN VASTAISESSA TYÖSSÄ

5.1 Kasvatuskumppanuus ja yhteinen vastuu

Vanhempien ja päiväkodin yhteistyöllä on tärkeä rooli kiusaamisen ehkäisemisessä ja lopettamisessa ja se on tilanteen tehokkaassa ratkaisemisessa yksi edellytys (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 46; Laine & Neitola 2002, 108). Vaikka kiusaaminen tapahtuu yleensä päiväkodin ryhmässä, on se silti molempien osapuolten asia (Repo 2013, 205). Vastuuta kiusaamisesta saatetaan siirrellä kodin ja päiväkodin välillä, vaikka todellisuudessa molemmilla on mahdollisuus ja velvollisuus vaikuttaa tähän ilmiöön (Salmivalli 2003, 24-25). Syyttelyllä ja vastuun siirrolla ei saavuteta mitään. Oleellisempaa on kodin ja päiväkodin välinen avoin ja rehellinen kasvatuskumppanuus ja yhteiset arvot. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat ja kasvattajat sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 29). Laineen ja Neitolan (2002, 108) teoksessa tuodaan esille, että jos molempien tahojen, perheen ja päiväkodin kasvattajien, tekemät arviot lapsesta ja hänen tilanteestaan ovat samankaltaisia, ovat ne aina hyvänä perustana yhteisten tavoitteiden luomiselle ja toimiva lähtökohta yhteistyölle.

Kiusaamisen ehkäisyyn tulee sitoutua molempien osapuolten, esimerkiksi juuri yhteisten arvojen ja tavoitteiden löytämiseksi ja avoimen viestinnän takia (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 46). Vanhemmat tuntevat lapsensa yleensä paremmin kuin kukaan muu ja saattavat huomata myös ensimmäisinä oireita lapsen käyttäytymisessä, jotka saattavat kertoa kiusaamisen kohteeksi joutumisesta; esimerkiksi hallittomuutta lähteä päiväkotiin, pelon tunteet ja erilaiset kiputilat. Pienelle lapselle on myös tavanomaista, että hän vielä avoimesti kertoo kotonaan hoitopäivänsä kulusta ja esimerkiksi juuri kiusaamiskokemuksistaan. Päiväkodin kasvattajien ja vanhempien avoimen kasvatuskumppanuuden ja keskinäisen viestinnän avulla tällaiset havainnot ja tiedot tulevat molempien osapuolten tietoon ja niihin voidaan kiinnittää huomiota ja puuttua. Päiväkodin kasvattajien tulee aina ottaa tosissaan

vanhempien puheet ja esittämä huoli ja otettava selvää onko huolen aiheessa jotain perää.

Vanhemmilla on aina oikeus tietää, mitä lapsen hoitopäivien aikana tapahtuu ja minkälaiset sosiaaliset suhteet lapselle on - kiusaamisestakin on siis kerrottava avoimesti (Repo 2013, 205). Sana kiusaaminen herättää kuitenkin helposti vanhemmissa ahdistusta ja pelon tunteita ja jos oma lapsi on kiusaajan roolissa, se saattaa aiheuttaa häpeää ja syyllisyyttä. Onkin aiheellista pohtia, miten asia ilmaisee vanhemmille. Parempi, vähän vähemmän leimaava, mutta ei siltikään tekoa väheksyvä tapa, on esimerkiksi kertoa itse teko, joka lapseen on kohdistunut tai jonka lapsi on kohdistanut muihin. Tällöin tilannetta eivät myöskään vaikeuta tulkintaerot, vaan osapuolet saavat tulkita tilannetta ensin aivan itse ja rakentaa sen jälkeen yhteistä näkemystä näiden pohjalta; onko kyseessä kiusaaminen, mistä se saattaa johtua ja lähteä etsimään siihen sitten yhdessä ratkaisuja. Havainnointien kirjaaminen auttaa keskustelussa vanhempien kanssa. Avoin, luottamukseen ja kunnioitukseen perustuva kasvatuskumppanuus mahdollistaa sen, että vaikeistakin asioista voidaan keskustella suoraan päiväkodin kasvattajien ja vanhempien välillä (mt. 206). Jatkuvan kielteisen ”palautteen” saaminen kasvattajilta, voi kuitenkin aiheuttaa vanhemmissa kielteisiä tunteita, kuten pelkoa ja vihaa (Koi-vunen 2009, 168). Kasvattajan on tällöin syytä pohtia omia palautteen antamisen taitojaan; kertooko vanhemmille aina vain huonoa palautetta lapsesta ja lapsen päivästä, vaikka päivistä löytyisi varmasti jotain positiivistakin. Kasvattajat, jotka tuntevat ryhmänsä lasten vanhemmat, osaavat käyttää harkintaansa ja tietävät kuinka eri henkilöitä tulee kerrottavan asian laadusta riippuen lähestyä.

On myös lapsen kannalta erittäin hyvä, kun hän näkee elämässään toimivien aikuisten, vanhempien ja päiväkodin kasvattajien, puhaltavan yhteen hiileen ja silloin myös vaikeiltakin tuntuvista ongelmista on selvästi helpompi selvitä (Furman 1990, 35). Yhteistyön tarkoituksenaan on löytää ratkaisu lapsen ongelmiin. Furman (1990, 35) on listannut erilaisia vaiheita ja asioita, jotka voivat auttaa yhteistyöhön ryhtyessä ja sen onnistumista. Kuten edelläkin on mainittu, kannattaa pohtia mitä sanoja käyttää ilmaistakseen mitä on tekeillä; voi olla parempi puhua pulmasta kuin ongelmasta tai kiusaamisesta. Heti yhteistyön alussa on myös hyvä yhteistuumiin luopua ajatuksesta, että jompikumpi taho, perhe tai päiväkotiki, on syyllinen

kiusaamiseen. Vanhemmille kerrotaan alussa mitä ratkaisuyrityksiä päiväkodissa on jo yritetty ja pyydetään mukaan yhteistyöhön (mt. 36). Neuvotteluja voidaan hoitaa kasvotusten ja myös puhelimitse, jos on tarpeen. Jos joku asianomaisista ei pääse mukaan neuvotteluihin, heitä tiedotetaan mistä on keskusteltu. Vanhempien ehdotukset tilanteen ratkaisemiseksi otetaan aina huomioon ja niiden pohjalta lähdetään töihin. Jos lapsi ei ole itse mukana keskusteluissa, hänelle tehdään selväksi mitä on aikuisten kesken sovittu ja etenkin se, että kaikki ovat sitoutuneet samoihin tavoitteisiin ja tehtäviin niiden saavuttamiseksi. Yhteiset suunnitelmat toteutetaan ja saaduista hyvistä tuloksista annetaan kiitosta kaikille työhön osallistuneille.

5.2 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Kirjallinen suunnitelma kiusaamisen ehkäisemiseksi ja kiusaamiseen puuttumiseen on tärkeää tavoitteellisen, suunnitelmallisen ja johdonmukaisen kiusaamisen vastaisen työn toteuttamiseksi (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 12). Suunnitelman avulla myös työyhteisön uudet kasvattajat ja vanhemmat pääsevät helposti mukaan kiusaamisen vastaiseen työhön, kun yhteiset arvot ja linjat tämän työn toteuttamiseksi on kirjattu ylös ja ovat kaikkien luettavissa ja siten myös toteutettavissa johdonmukaisesti.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma tehdään osaksi päiväkodin omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 12). Suunnitelman tekeminen on prosessi, jonka aikana työyhteisön kasvattajat yhdessä keskustellen laativat yhteisen näkemyksen ja suunnitelman kiusaamisen vastaiseen työhön, johon koko työyhteisö on valmiina sitoutumaan. Suunnitelman on tarkoitus toimia koko työyhteisön työvälineenä, johon palataan aika ajoin, arvioidaan sen mukaisen työn toimivuutta ja päivitetään suunnitelma tarpeen tullen – ei vaan laite ta suunnitelmaa kansioon pölyttymään kun se on kerran laadittu.

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan sopivia aiheita olen käsitellyt tässä työssä, mutta luettelen tähän vielä lyhyemmin millaisia asioita suunnitelman olisi hyvä sisältää. Suunnitelmaan olisi hyvä kirjata mitä lait ja muut päivähoitoa ohjaavat asiakirjat sanovat lapsen oikeuksista esimerkiksi laadukkaaseen ja turval-

liseen päivähoitoon (Kirves & Stoor-Grenner 2010b, 12). Suunnitelmaan kirjataan mitä arvoja ja tavoitteita päiväkodilla on ja mikä on yhteinen näkemys kiusaamisesta; mitä kiusaaminen on. Kiusaamisen tunnistamiseen, siihen puuttumiseen ja sen ehkäisyyn liittyvää tietoa ja päiväkodin omia keinoja ja menetelmiä kyseiseen työhön kirjataan ylös. Tunnistamisen, puuttumisen ja ehkäisyn keinot kannattaa kirjata ylös myös mahdollisimman tarkasti ja yksityiskohtaisesti (mt. 55). Suunnitelmaan kannattaa myös kirjata, minkälaista yhteistyö on vanhempien kanssa kiusaamisen vastaisessa työssä ja miten toimitaan, kun vanhemmat tai päiväkodin kasvattajat saavat tietoonsa tai näkevät, että kiusaamista tapahtuu; esimerkiksi tiedonjako tahojen välillä (mt. 12).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli saada tietoa päiväkodissa ilmenevästä kiusaamisesta ja päiväkodeissa tehtävästä kiusaamisen vastaisesta työstä; miten päiväkodeissa ehkäistään kiusaamista, mikä nähdään kiusaamisena päiväkotikäisten lasten kohdalla, mistä kiusaamisen tunnistaa ja miten ja milloin siihen puututaan.

Opinnäytetyössäni vastauksia ja näkemyksiä päiväkodissa tapahtuvalle kiusaamiselle ja kiusaamisen vastaiselle työlle hain päiväkodin työntekijöiltä haastatteleamalla heitä. Haastateltavat olivat päiväkodin henkilökuntaa, jotka ovat päivittäin lapsiryhmässä tai tekemisissä lasten kanssa. Näin heillä oli tarvittavaa, esimerkiksi havainnoitua tietoa siitä, mitä päiväkodin arjessa tapahtuu.

Tutkimuskysymyksiäni olivat:

Millaisena kiusaaminen nähdään päiväkodissa?

Miten kiusaamista ehkäistään?

Miten kiusaamiseen puututaan?

Tutkimuskysymykseni muuttuivat hieman opinnäytetyön teon aikana, tai tarkemmin sanottuna lisääntyivät. Empiirisen aineiston keruun aikana koin, että kiusaamisen määrittely on erittäin tärkeä ja niin olennainen osa kiusaamisen vastaista työtä, kuten ehkäisyä ja puuttumista, että se tarvitsee lisätä yhdeksi tutkimuskysymykseksi. Kiusaamisen määrittely oli jo yksi teemahaastatteluni teemoista ja se nousikin haastatteluiden aikana jopa yllättävän merkittävään osaan ja keskustelua nousi aiheesta siinä määrin, että koin sen lisäämisen tutkimuskysymykseksi luontevaksi sekä tarvittavaksi muutokseksi.

6.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Toteutin tutkimukseni kvalitatiivisena tutkimuksena, eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen ja kohteen tutkiminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Todellinen elämä tulee nähdä aina moninaisena kokonaisuutena, jota ei voi pilkkoa mielivaltaisesti; tapahtumat muovaavat aina toisiaan ja niiden välillä voi olla moninaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa tietoa tutkittavasta aiheesta ja kohteesta hankitaan usein todellisissa tilanteissa, kuten havainnoimalla kohdetta omassa ympäristössään tai tietoa voidaan kerätä ja saada ihmisiltä itseltään, henkilökohtaisesti kasvotusten, jolloin he voivat itse kertoa itseään koskevista asioista ja omista näkökulmistaan ja kokemuksistaan vapaasti (mt. 164, 205). Laadullisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää kohteena olevan tai tutkimukseen osallistujan, kuten haastateltavan, näkökulmia ja ilmaisuja mahdollisimman hyvin (Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot). Tärkeää on vuorovaikutus tutkijan ja tutkimukseen osallistujan välillä. Näiden tietojen perusteella ja laadullisen tutkimusmenetelmän lähtökohtia tarkastellessani päädyinkin siihen, että lähdin toteuttamaan tutkimustani kvalitatiivisena tutkimuksena ja käyttämään aineiston keruuseen haastattelua.

Päädyin laadulliseen tutkimukseen siksi, että olin kiinnostunut päiväkodin työntekijöiden näkökulmista ja kokemuksista päiväkodissa tapahtuvasta kiusaamisesta, sen ehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Laadullisen tutkimuksen ja haastatteluiden avulla uskoin saavani paremmin tietoa tutkimusaiheestani ja kokonaisvaltaisemman kuvan työntekijöiden kokemuksista ja näkökulmista aiheeseen. Haastatteluiden avulla tutkimukseen osallistujien ”ääni” pääsee paremmin kuuluviin ja haastatteluissa vallitsevan vuorovaikutuksen avulla aiheesta saadaan luotua paremmin yhteinen ymmärrys ja näin saatu tieto ei jää vain tutkijan tulkinnan varaan, kuten voi helposti käydä esimerkiksi kyselylomakkeita käytettäessä.

6.3 Teemahaastattelu

Aineistoa voi kerätä monin tavoin, kuten erilaisilla kyselylomakkeilla, mutta päädyin siihen, että haastattelu olisi oikea aineistonkeruumenetelmä tässä opinnäyte-

työssäni. Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkimukseen osallistujan kanssa ja vuorovaikutus on paljon muutakin kuin puhetta; se on ilmeitä ja eleitä (Hirsjärvi ym. 2009, 205). Haastatteleamalla ihmistä kasvotusten voit saada siis tietoa mitä ei puheessa välttämättä tule edes esille. Haastattelussa on myös hyötynä se, että haastattelija eli tutkija voi täsmentää ja selventää omia kysymyksiään sekä saatavia vastauksia tarpeen vaatiessa; haastattelija ja haastateltava voivat tulkita ja luoda yhdenmukaista näkemystä asiasta. Haastattelussa ja siinä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa ja –puhelussa voi tulla myös esille asioita, joita haastattelija ei itse edes osannut pohtia ja ajatella, ja jotka voivat hyvinkin olla tarpeellisia tietoja tutkimuksen kannalta.

Tutkimushaastattelun tyypeistä vahvimaksi ehdokkaaksi tämän tutkimuksen kohdalla nousi heti teemahaastattelu, jota kutsutaan joskus myös puolistrukturoiduksi haastatteluksi (Metsämuuronen 2001, 42). Teemahaastattelu oli haastattelutyypeistä minulle haastattelijana sopivin, koska olen varsin kokematon haastattelija. Teemahaastattelu on strukturoidun ja avoimen haastattelun välimuoto; teemahaastattelussa on haastattelun kulkua tukeva runko, jonka avulla pysytään halutuissa teemoissa ja oikeassa aiheessa, mutta se antaa myös vapauksia kysyä tarvittavia, tarkentavia ja tilanteeseen sopivia kysymyksiä keskustelun edetessä ja näin haastattelussa säilyy aidompi vuorovaikutus ja keskustelu kulkee luontevammin (Hirsjärvi ym. 2007, 203). Tyypillisesti teemahaastattelussa haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta eivät välttämättä kysymykset; haastattelijalla voi olla valmiiksi luotuja kysymyksiä, mutta hänellä on myös vapaus muuttaa kysymysten muotoa ja järjestystä haastattelun edetessä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47). Teemahaastattelussa haastateltavan vastausta eivät sido erilaiset ennalta määrätyt vastausvaihtoehdot, vaan haastateltava voi vastata kysymyksiin ja kertoa aiheesta täysin omin sanoin. Teemahaastattelu on sopiva haastattelutyyppi myös silloin, kun tutkittava aihe on arka, kuten kiusaaminen onkin (Metsämuuronen 2001, 42).

Teemahaastattelurungon rakentaminen lähti liikkeelle erityisesti opinnäytetyön tutkimuskysymyksistä sekä osittain työni teoriaosuuden pohjalta. Teemahaastattelussa teemat ja kysymysten asettelu tulisi aina hahmotella niin hyvin, että varmasti turvataan tutkimuksen kannalta tarvittavan tiedon saanti eli saadaan vastauksia tutkimuskysymyksiin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 103). Oikeanlaisilla teemoilla ja ky-

symyksillä varmistetaan, että haastattelussa keskustelu pysyy oikeissa ja tutkimuskysymysten kannalta keskeisissä asioissa. Haastattelijan on hyvä haastattelurungon suunnitteluvaiheessa miettiä, mitä haluaa saada kysymyksillään selville (mt. 106). Teemahaastattelussa ei tyypillisesti ole tarkkoja strukturoituja kysymyksiä ja kysymysten olisi hyvä olla mahdollisimman avoimia.

Teemahaastatteluihin kolmeksi pääteemaksi valitsin kiusaamisen määrittelyn, kiusaamisen tunnistamisen ja siihen puuttumisen sekä kiusaamisen ehkäisyn. Haastattelukysymykset koskivat muun muassa sitä, miten kiusaaminen määritellään, millaisia yhteisiä sääntöjä ja keinoja kiusaamisen ehkäisyssä ja puuttumisessa on päiväkodeilla, kuinka toimivia ja riittäviä nämä keinot ovat ja sitä, kuinka vanhempien kanssa käsitellään kiusaamistilanteet ja kuinka he ovat mukana kiusaamisen ehkäisyssä. Teemahaastatteluni runko esitellään tarkemmin liitteessä 3.

6.4 Haastateltavien rekrytointi ja empiirisen aineiston keruu

Haastateltaviksi valitsin tutkimukseeni päiväkodin henkilökunnan, kasvattajat ja mahdollisesti myös muuta henkilökuntaa, jotka ovat päivittäin lapsiryhmässä tai tekemisissä lasten kanssa ja näkevät lasten elämää päiväkodissa. Näin heillä oli tarvittavaa, esimerkiksi havainnoitua, tietoa siitä mitä päiväkodin arjessa tapahtuu. Laadullisessa tutkimuksessa tyypillistä onkin, että tutkimukseen osallistujat valitaan tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Yhteistyökumppaneina tutkimuksessani olivat kolme päiväkotia Seinäjoen alueelta. Päiväkodit lupautuivat mukaan tutkimukseeni jo hakiessani Seinäjoen kaupungin tutkimuslupaa maaliskuussa 2014. Yhteistyöhön lähtevien päiväkotien rekrytointi sujui tämän tutkimuksen osalta siis varsin nopeasti ja helposti, kun varhaiskasvatusjohtaja sekä aluejohtajat olivat aktiivisia ja kyselleet päiväkotien kiinnostuksesta osallistua tutkimukseen minun puolestani. Tutkimuslupani esitellään liitteessä 1.

Haastateltavien rekrytointi jatkui syksyllä. Laitoin sähköpostin välityksellä saatekirjeen tutkimukseeni mukaan lupautuneiden päiväkotien johtajille. Haastateltavat ilmoittautuivat minulle sähköpostilla ja tätä kautta myös sovimme tarkemmin haastatteluja koskevista yksityiskohdista. Ennen haastattelujen tekoa, lähetin osallistujille teemahaastattelussani esiintyvät teemat, jotta he voivat paneutua aiheeseen

ennen haastatteluja. Haastateltavat olivat kaikki kasvattajia ja koulutukseltaan muun muassa lastentarhanopettajia, sosionomeja sekä päivähoitaja ja he ovat päivittäin lapsiryhmänsä mukana. Saatekirje esitellään liitteessä 2.

Riittävän empiirisen tiedon saamiseksi toivoin haastateltavia mukaan tutkimukseeni vähintään kuusi; kaksi haastateltavaa per päiväkotia. Haastateltavia ilmoittautui mukaan viisi. Haastattelut tehtiin päiväkodeissa ja mahdollisimman rauhallisessa ympäristössä. Haastattelut äänitettiin, joten oli tärkeää, että haastattelut voitiin tehdä rauhallisessa ja hiljaisessa tilassa missä välttyttäisiin myös keskeytyksiltä. Haastattelut kestivät noin 30 minuutista hieman yli 60 minuuttiin, keskimäärin noin 50 minuuttia. Aineisto oli riittävää jo viiden tehdyn haastattelun jälkeen; samat asiat alkoivat kertaantua haastatteluissa ja uutta, tutkimuskysymysten kannalta tärkeää tietoa ei tullut enempää eli tapahtui saturaatio (Hirsjärvi ym. 2009, 182). Tämän vuoksi en kokenut tarpeelliseksi rekrytoida enempää haastateltavia. Litteroin äänitetyt haastattelut ja litteroitua, kirjoitettua aineistoa oli tämän jälkeen 64 sivua.

6.5 Empiirisen aineiston analysointi

Aineiston analyysin tavoitteena on luoda kerätyistä empiirisistä aineistoista ymmärrettävä kokonaisuus, jonka avulla voidaan tehdä onnistuneita tulkintoja ja tuottaa johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä ja vastata näin tutkimuskysymyksiin (Puusa 2011, 116 -117). Kerätty empiirinen aineisto kuvaa tutkittavana olevaa ilmiötä ja aineiston analysoinnin tavoitteena on luoda sanallinen ja selkeä kuva tästä ilmiöstä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108). Yleisiä lähtökohtia analysointiin on saada vastauksia tutkimuskysymyksiin erottamalla aineistosta se olennainen (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta). Tämän vuoksi aineistoon tulee tutustua ja paneutua kunnolla ja mielessä pidettävä koko analysointiprosessin ajan tutkimuskysymykset; mitä tutkimuksella halutaan selvittää?

Perinteinen analyysimenetelmä käytettäväksi laadullisten tutkimusten parissa on sisällönanalyysi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Sovelsin tätä analyysimenetelmää myös omassa tutkimuksessani. Sisällönanalyysillä pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja selkeässä muodossa; aineistoa eritellen,

yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia etsien sekä tiivistäen, kadottamatta kuitenkaan sen sisältämää informaatiota (mt. 103, 108).

Tehdessä laadullista tutkimusta, on tyypillistä ja jopa suositeltavaa, että analysointi, aineiston purku ja tarkastelu, aloitetaan jo empiirisen aineiston keruuvaiheessa (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135). Jos analysointia ei kuitenkaan aloiteta jo tuolloin, tulisi sen käsittely ja analysointi aloittaa mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen (Hirsjärvi & Hurme 2008, 135).

Aineiston keruun eli haastattelujen tekemisen ja niiden litteroinnin jälkeen alkaa aineistoon tarkempi tutustuminen (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta). Aineistoa luetaan ja siihen tutustutaan huolella ja yritetään ymmärtää aineiston todellinen sisältö. Tähän vaiheeseen kannattaa varata aikaa; aineistoa ei voi analysoida, jos sitä ei lue ja tunne tarpeeksi hyvin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 143). Aineistoon tutustuttua lähdetään etsimään aineistosta ne ”kiinnostavat” asiat, jotka ovat olennaisia tutkimuksen kannalta (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta).

Teemoittelulla tarkoitetaan empiirisen aineiston paloittelua ja ryhmittelyä erilaisten aihepiirien eli teemojen mukaan (Teemoittelu). Tässä tehtävässä korostuu teeman sisältö; mitä teemasta on kerrottu tai mitä sen katsotaan sisältävän. Teemoittelu on hyvä menetelmä aineiston pelkistämiseksi ja tiivistämiseksi; tällöin etsitään aineistosta olennaiset asiat (Moilanen & Rähä 2007, 55). Teemoittelu ja esimerkiksi teemakortiston luominen ovat hyvin sopivia menetelmiä teemahaastattelurungon pohjalta tehtyjen ja analysoitavien aineistojen käsittelyssä; teemahaastatteluun ja siinä käytettävään haastattelurunkoon luodaan jo isompia teemoja, joista voidaan analysoinnissa lähteä liikkeelle (Eskola & Suoranta 1998, 154). Teemoittelussa voidaan käyttää apuna ja eräänlaisena työkaluna koodausta (Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta). Koodauksessa aineistosta löytyneet ”kiinnostavat” asiat voidaan erotella toisistaan ja jakaa ryhmiin erilaisten merkintöjen perusteella, esimerkiksi värein. Nämä värit edustaisivat siis erilaisia ryhmiä ja kuten tässä tapauksessa, erilaisia teemoja. Koodauksen avulla luodaan annetuille teemoille sisällöt.

Näin aineisto vähitellen jäsentyy ja myös mahdollisesti tyypistyy, kun siitä erotellaan tutkimuksen ja sen kysymysten kannalta oleellinen tieto. Teemojen sisällä aineistoista etsitään yhtäläisyyksiä ja myös mahdolliset eroavaisuudet ja näin ai-

neisto taasen tiivistyy. Vaikka aineistoa pilkotaan analysoinnin aikana mahdollisesti aina pienempiin ja pienempiin osiin, analysoinnin lopuksi näistä pienistä osista lähdetään rakentamaan vähitellen taas isompaa kuvaa, kokonaisuutta, jota tulkitaan ja josta luodaan johtopäätökset.

Aloitin empiirisen aineiston käsittelyn heti ensimmäisen haastattelun teon jälkeen; litteroin haastattelut aina sitä mukaan, kun tein niitä. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen aloin lukemaan kokonaisuudessaan kirjallista aineistoa tarkemmin läpi. Luin aineiston useaan kertaan ja kun tuntui siltä, että aineisto oli tullut itselle jo tutuksi, lähdin teemoittelemaan aineistoa aluksi teemahaastattelurungossa olevien teemojen mukaan; 1)kiusaamisen määrittely, 2)kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen sekä 3)kiusaamisen ehkäisy. Käytin avuksi teemoittelussa koodausta; merkitsin eri väreillä kuhunkin teemaan sisältyvät asiat. Tämän jälkeen keräsin värikoodauksella merkityt asiat eräänlaiseen teemakortistoon; keräsin samaan teemaan kuuluvat aina samalle paperille.

Kolmen pääteeman erittelyn jälkeen lähdin lukemaan jokaisen teeman alle kerättyjä asioita taas hieman tarkemmin; millaisia asioita aineistosta löytyi. Etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja myös mahdollisia eroavaisuuksia ja kun näistä alkoi hahmottumaan minulle taas selkeitä teemoja, loin teemakortistoon taas uusia sivuja uusille alateemoille. Keräsin taas eri värein koodatut asiat syntyneiden alateemojen alle. Tämän jälkeen aloin luomaan hieman yhteenvetoa ja lähdin kirjoittamaan tämän tutkimuksen tulososuutta. Käsittelin aineistoa pääsääntöisesti kokonaisuutena, mutta mahdollisten eroavaisuuksien kohdalla vertailen myös aineistosta nousseita näkemyksiä keskenään. Kuvaan tutkimustuloksia siis kolmen pääteeman ja niiden alle syntyneiden useiden alateemojen kautta. Kun olin tyytyväinen kirjoittamaani tulososuuteen, ja niin sen ylä- kuin alateemoihinkin, aloitin kirjoittamaan sen pohjalta varsinaisia johtopäätöksiä.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Jo teemahaastattelurunkoon nostin esille kolme pääteemaa; kiusaamisen määrittely, kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen sekä kiusaamisen ehkäisy. Aineistoa analysoidessani lähdin liikkeelle siis näistä kolmesta pääteemasta ja jaoteltuani aineiston näiden teemojen alle, tutkin aineistoa taas tarkemmin ja loin pääteemojen alle taas uusia alateemoja ja laajasta aineistosta niitä nousi esiin useita.

Tutkimustuloksissani kerron ensin ensimmäisen pääteeman eli kiusaamisen määrittelyn alle nousseista alateemoista ja millaisia asioita aineistosta on noussut niissä esille. Sen jälkeen kerron toisesta pääteemasta eli kiusaamisen tunnistamisesta ja siihen puuttumisesta ja sen alateemoista. Viimeisenä tarkastelen kiusaamisen ehkäisyä ja sen alateemoja. Kerron tekstin edetessä millaisia alateemoja on syntynyt ja mainitsen, kun siirryn tarkastelemaan uutta teemaa.

7.1 Kiusaamisen määrittely

Tämän pääteeman, kiusaamisen määrittely, alle muodostui aineistosta yhteensä viisi alateemaa: 1) Kiusaamiselle ei ole yhtä sopivaa määritelmää, 2) Kiusaamisen muodot, 3) Kiusaamisen esiintymiseen vaikuttavat lapsen ikä ja sukupuoli, 4) Kiusaamisen ja muun konfliktin erottamisen vaikeus sekä 5) Kiusaamisen taustalla on usein kiusaajan paha olo.

Ensimmäisenä alateemanani on siis *kiusaamiselle ei ole yhtä sopivaa määritelmää*. Lähes kaikkien haastateltavien mukaan, kiusaamisen määrittelyssä on tiiviisti mukana aina ihmisen oma näkemys ja kokemus siitä, mitä kiusaaminen on; yksi haastateltavista pohti, että kiusaamisesta ei edes voitaisi tehdä yhtä yhtenäistä kiusaamisen määritelmää. Näin ollen haastateltavien päiväkodeista ei löytynyt yhteisiä kirjallisia kiusaamisen määritelmiä.

Kiusaamisesta on jokaisessa päiväkodissa käyty keskusteluja, esimerkiksi palaverissa ja erityisesti omien tiimien kesken; tiimit ovat luoneet yhteistä suhtautumista kiusaamiseen ja tiimistä riippuen, aiheesta on keskusteltu enemmän tai vähem-

män. Yksi haastateltavista toikin esille, että päiväkodissaan on erilaisia ja erikäisiä työntekijöitä, joten kiusaaminen voi olla toiselle jo arkipäiväinen ja toiselle uusi asia työssään.

Suurimmassa osassa haastatteluista kävi ilmi, että lapset käyttävät usein kiusaaminen – sanaa ja aikuinen ei voi vähätellä tai tyrmätä lapsen kertomaa ja tätä lapsen henkilökohtaista kokemusta ja tunnetta kiusatuksi tulemisesta. Lapset ovat erilaisia ja yksi saattaa kokea eri asioita kiusaamisena kuin toinen lapsi.

No siinähan se justiin onkin, mikä on kiusaamista ja se että eri ihmiset, me koetaan kiusaaminen eri tavalla..jollekin voi sanoa että vaikka et mä en halua et sä tuut tähän leikkiin ja lapsi tyytyy siihen ja se ei koe sitä kiusaamisena, se vaan tavallaan kokee et se on vaan mielipide ja kättelee toisen kaverin..joku on sit sellanen joka sanoo et toi on kiusaamista ja tulee aikuiselle välittömästi kertomaan..(Haastateltava 4)

Haastateltavista useat pohtivat sitä, että kiusaaminen-sanaa harvemmin kuitenkaan tulee käytettyä päiväkodin arjessa aikuisten toimesta. Eräs haastateltavista pohti, että sanaa käytetään usein ehkä liian helposti ja sitä tulisi käyttää harkiten, vain niin sanotuissa todellisissa kiusaamistilanteissa. Kiusaaminen-sana olikin useimpien haastateltavien mielestä hyvin vahva sana. Kuitenkin jokaisen haastateltavan oli vaikea sanoa yhtä kiusaamisen määritelmää; kiusaaminen nähtiin varsin tilanne- ja lapsikohtaisena ja mielipide siitä, onko kiusaamisen oltava toistuvaa tai tahallista saattoi vaihtua osalla haastateltavista jopa haastattelun aikana. Kolme haastateltavista totesi, että kiusaamisen ei tarvitse olla toistuvaa ja yksittäinenkin teko nähtiin kiusaamisena, mutta myöhemmin kuitenkin sanoivat, että kiusaaminen on yleensä toistuvaa. Tahallisuuden kriteeri herätti haastateltavissa myös erilaisia mielipiteitä; he pohtivat sitä, että vaikka päiväkotikäinen lapsi tekee kielteisen teon ja tietää jopa mahdollisesti sen tehdessään, että näin ei saa tehdä, ymmärtääkö tai ajatteleeko lapsi kiusaavansa. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että lapset tietävät mitä kiusaaminen on ja osaavat kiusata. Usean mielestä oppimalla tuntemaan lapset, tunnistetaan ja tiedetään milloin kyseessä on mahdollisesti tahallista kiusaamista.

Toiseksi alateemaksi muodostin *kiusaamisen muodot*. Jokaisen haastateltavan kohdalla tuotiin esille hyvin samanlaisia kiusaamisen muotoja. Kiusaamisen jaotte-

lussa käytettiin muun muassa jakoa henkiseen, psyykkiseen, verbaaliin ja fyysiseen kiusaamiseen; psyykkisen, henkisen ja verbaalin kiusaamisen välillä kiusaamisen muotoja sijoiteltiin näihin ryhmiin vaihtelevasti, mutta esille tuodut kiusaamisen muodot olivat lähes kaikilla samanlaisia.

No kiusaaminen on mun mielestä sitä, mistä toiselle tulee selkeesti paha mieli tai käy kipeetä...et silleesti et se loukkaa toisen niin ku henkilöllisyyttä, yksityisyyttä, joko fyysisesti tai psyykkisesti...et se on kiusaamista, semmonen mikä ei oo niin ku sallittua tai siis mikä ei tunnu siitä vastapuolesta kivalta... mut semmonen mikä saa semmonen epämukavan olon...(Haastateltava 3)

Fyysiseksi kiusaamiseksi, mitä päiväkodissa esiintyy, haastateltavat mainitsivat kaikki lähes samoja asioita: potkiminen, lyöminen, töniminen, raapiminen, pureminen, vaatteista vetäminen, leikkien sotkeminen sekä toisen tavaroiden rikkominen tai piilottaminen. Yksi haastateltavista sanoi yksinkertaisesti fyysisen kiusaamisen olevan väkivaltaa tai toiseen kiinnikäymistä. Fyysinen kiusaaminen nähtiin yleisenä kiusaamisen muotona päiväkodissa.

Kiusaamisen muotojen jaottelu psyykkiseen, henkiseen ja verbaaliin oli osittain siis epäselvää, mutta yleisesti mainitut muodot olivat kaikkien kohdalla hyvin samanlaisia. Toisen ulkopuolelle jättäminen mainittiin jokaisen haastateltavan kohdalla ja todettiin sen olevan yksi yleisimmistä, ellei jopa yleisin, kiusaamisen muodoista päiväkodissa. Leikin tai ryhmän ulkopuolelle jättämisessä käytetään apuna sanoja, eleitä, ilmeitä, kehonkieltä, katseita, äänensävyä; viestitään toiselle, välillä hyvinkin pienillä asioilla, ettet ole tervetullut tai kuulu joukkoon. Muita yleisesti mainittuja muotoja olivat haukkuminen/nimittely, toiselle (esimerkiksi ulkonäölle, tekemisille, virheille) nauraminen eli pilkkaaminen, kuiskuttelu, aliarvioiminen ja vähättely, määrääminen, hännääminen ja huomiotta jättäminen. Syntymäpäiväkutsut nousivat esille useissa haastatteluisissa kiusaamisen välineenä ja niihin liittyvänä kiusaamisen muotona kiristäminen. Haastateltavien mukaan päiväkodissa saattaa useinkin kuulla lauseita ”mä en kutsu sua mun synttäreille, jos et tee näin”. Eräs haastateltava sanoikin, että se on kiusaamista, kun hallitaan toisen tekemistä ja olemista.

Siitä, mitkä kiusaamisen muodot ovat yleisempiä päiväkodissa, oli hieman erimielisyyttä. Yleisesti fyysisen kiusaamisen muodot sekä ulkopuolelle jättäminen mai-

nittiin yleisimpinä. Yksi haastateltavista esitti, että henkiseen kiusaamiseen saataan sortua helpommin; lapselle voi olla helpompaa sanoa, kuin tehdä jotain kielteistä ja fyysinen kiusaaminen saatetaan nähdä vakavampana. Sama haastateltava toi kuitenkin esille, että molemmat muodot ovat yhtä tuhoollisia ja jättävät jäljen.

Päiväkodeissakin nähtiin erilaisia kiusaamistilanteisiin liittyviä rooleja. Useat toivat esille, että lapsiryhmissä usein nähdään lapset, jotka toistuvasti ovat mukana ja hakeutuvat kiusaamistilanteisiin. Yksi haastateltavista kertoi, että pystytään huomaamaan myös muodostuvia ryhmiä, joissa on ryhmän johtaja nähtävissä ja johtaja kerää itselleen avustajia ympärilleen. Haastateltavien mukaan kiusaajan rooli oli päiväkodeissa yleensä pysyvä, mutta uhri saattaa muuttua. Yksi haastateltavista esitti, että lapset voivat joutua kiusaajan roolin myös tahtomattaan; aikuisten on varottava puheitaan, ettei lasta leimata aikuisten ja lasten silmissä kiusaajaksi. Lapsi saattaa myös itse omaksua saamansa leiman ja pitää itseään pahan tekijänä.

..että se niin ku kerää ittelleen, niin ku tiäkkö, niitä niin sanottuja sotilaita, armeijaansa...(Haastateltava 1)

...että sen jotenki huomaa, että harvoin on yksin kiusaaja, yksinäistä kiusaajaa...(Haastateltava 1)

Loin kolmanneksi alateemaksi *kiusaamisen esiintymiseen vaikuttavat lapsen ikä ja sukupuoli*. Haastatteluissa nousi esille, että iällä ja sukupuolella on vaikutusta siihen, miten kiusataan sekä millaisena kiusaaminen nähdään. Vaikka eri kiusaamisen muotoja nähtiin molemmilla sukupuolilla, jokaisen haastateltavan mukaan poikien kiusaaminen on useammin fyysistä, he käyttävät fyysistä voimaa ja kiusaaminen on paljon suurempaa. Haastateltavien mukaan tytöt kiusaavat enemmän sanallisesti ja psyykkisesti; tytöt kuiskivat, voivat olla jopa juonikkaita ja enemmän suunnitelmallisempia sekä helposti sanovat toiselle, ettei leikkiin saattulla. Yksi haastateltavista toi esille, että tytöt olisivat kiusaamisessa myös ulkonäkökeskeisempiä. Toinen haastateltava kuitenkin esitti, että kiusaaminen päiväkodissa ei liittyisi millään tavalla kokoon, ulkonäköön tai puheeseen (esimerkiksi ulkomaalaistaustaisuus tai ääntämishankaluudet); yksittäisiä tapauksia saattaa olla, mutta se ei yleensä kuulu päiväkotimaailmaan ja toisten erilaisuus saatetaan huomioida, mutta ei kiusaaminen mielessä.

..tytöt on, tytöt voi olla aika juoniaki tai siis semmosia niin ku, aika paljon enemmän varmaan just sellasta suunnitelmallista kiusaamista ja sitte taas pojilla voi olla hyvin sellasta, se on paljon niin ku, heillä on taas se voima joka jyllää..(Haastateltava 3)

..no pojat enemmän tota niin käy käsiks ja mutta tytöt osaa enemmän käyttää sitä sanallista viestintää..(Haastateltava 2)

Haastatteluiden aikana nousi esille paljon seikkoja, miten kiusaamiseen vaikuttaa lapsen ikä. Useat haastateltavat kertoivat, että eivät puhuisi kiusaamisesta ihan pienten lasten parissa; raja vedettiin noin kolmen vuoden ikään. Perusteluita tälle olivat, että ihan pienet lapset, alle 3-vuotiaat, eivät välttämättä ymmärrä täysin oikean ja väärän eroa, heidän negatiiviset tekonsa eivät ole täysin tarkoituksenmukaisia ja tavoitteellisia ja he eivät ymmärrä miltä toisesta tuntuu. Kahdessa haastattelussa tuotiin esille myös se, että hyvin pienet lapset ovat usein vielä rinnakkaisleikissä ja tämän ikäiset saattavat ottaa toiselta lelun kädestä tai sanoa toiselle, että ”olet niin lihava, että..”, mutta tällainen toiminta ei ole tahallista kiusaamista, vaan ajattelemattomuutta ja harjaantumattomuutta. Yksi haastateltava sanoi käyttävänsä kiusaaminen-sanaa ihan pientenkin lasten kanssa, koska sillä sanalla pitää puhua, koska sieltä pienten parista kiusaaminen lähtee.

Yleisesti haastateltavat kertoivat, että pienemmät lapset kiusaavat fyysisesti. Moni haastateltava oli sitä mieltä, että mitä vanhemmaksi lapsi tulee, sitä tahallisempaa kiusaaminen on; lapsi ymmärtää tekonsa ja sen seuraukset ja osaa suunnitella kiusaamista. Vanhemmilla lapsilla myös puhe on kehittyneempää, jolloin osataan ilmaista itseään paremmin, satuttaa sanoilla ja silloin esiintyy myös muita kiusaamisen muotoja; esimerkiksi sanallista ulkopuolelle jättämistä ja kuiskuttelua. Yksi haastateltavista esitti, että vanhemmat, niin sanotusti älyllisesti taitavammat lapset, voivat ja pystyvät älyllään vedättämään myös muita lapsia.

Neljäs alateema on *kiusaamisen ja muun konfliktin erottamisen vaikeus*. Haastateltavien mukaan kiusaamisen ja muun konfliktin, kuten riidan, välinen ero on vaikea sanoa ja välillä vaikeasti havaittavissa; kuin veteen vedetty viiva. Kiusaamisen kohdalla katsottiin muun muassa, että toiminta olisi yksipuolisempaa ja se kohdistuu toisen tekemiseen, olemiseen tai olemukseen eikä välttämättä liity johonkin tiettyyn tilanteeseen; taustalla voi olla jotain monivivahteisempaa, mikä aiheuttaa

näitä yksittäisiä tilanteita ja esimerkiksi toinen voi tulla tilanteen ulkopuolelta tekemään tahallaan toiselle jotain. Yksi haastateltavista näki kiusaamisen salakavalana ja suunnitelmallisena toimintana. Riita nähtiin taasen näkyvämpänä ja aidompana ja siinä tilanteessa tapahtuvana: kaksi tasa-arvoista henkilöä kiistelee esimerkiksi samasta tavarasta, asiasta tai näkemyksestä. Erään haastateltavan mukaan, riitaan on helpompi puuttua ja ratkaista tilanne.

..mä luulen että se että ku se konflikti tulee niin mä luulen et se on semmone joka tulee siinä tilanteessa..sitten taas jos kiusaamiseen vertaa, tullaan ehkä ulkopuolelta tekemään siihen jotain..(Haastateltava 5)

..kiusaaminen on yleensä yksipuolista..mä näkisin sillä tavalla että jos joku kiusaa niin se ei oo semmosta että ne kiusaa siinä toisiansa kilpaa..yleensä konfliktit on sellasia että on joku erimielisyys jostakin tilanteesta tai asiasta..siinä kinastelee kaks ihmistä, tai enemmänki samasta asiasta..(Haastateltava 2)

Viides, selkeästi esiin noussut, alateema oli se, että *kiusaamisen taustalla on usein kiusaajan paha olo*. Kaikissa haastatteluissa tuotiin esille, että kiusaajalla on usein jokin syy käyttäytyä kyseisellä tavalla; hätää tai ikäviä asioita esimerkiksi kotona, pelkoa, epävarmuutta, paha oloa, väsymystä, huono päivä, jota puretaan sitten kyseisellä käytöksellä. Kiusaaminen nähtiin lapsen tapana reagoida erilaisiin asioihin; lapsella ei välttämättä ole muuta keinoa ilmaista itseään. Aikuisen onkin nähtävä lapsen kokonaisvaltainen tilanne, pohdittava mistä käytös johtuu ja onko se tahallista, ymmärtääkö lapsi kiusaavansa ja aikuisella on oltava ymmärrystä näitä syitä kohtaan.

..jos on tasapainoinen lapsi ja kaikki on hyvin niin ei niitten tarvi kiusata..usein on niin, että sellaset, jotka saa kotona rakkautta ja hyväksyntää ja niitten kanssa ollaan ja tarpeisiin vastataan niin ei niitten tarvitte kiusata..(Haastateltava 1)

..voi tietenkin olla että sulla on itellä niin huono päivä tai huono fiilis tai huono olo kotona tai huono olo jossain et sä purat siihen toiseen ihmiseen sen sun pahan olon sillä satuttamisella mutta sehän on sitä kiusaamista..(Haastateltava 3)

7.2 Kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen

Toisen pääteeman, eli kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen, alle nostin neljä alateemaa: 1) Aikuisen läsnäolo avainasemassa kiusaamisen tunnistamisessa ja huomaamisessa, 2) Varhainen puuttuminen ja puuttumisen vaiheet, 3) Kiusaamistilanteiden käsittely on oppimishetki sekä 4) Kiusaamistilanteiden käsittely vanhempien kanssa.

Ensimmäinen luomani alateema tämän pääteeman alle on siis *aikuisen läsnäolo avainasemassa kiusaamisen tunnistamisessa ja huomaamisessa*. Jokaisessa haastattelussa tuotiin esille se, että kaikista tehokkaimmat tavat huomata kiusaaminen on aikuisen läsnäolo ja aikuisen tekemä jatkuva havainnointi sekä tietenkin lapsen kertoma, että häntä kiusataan. Jokainen haastateltava toi esille, kuinka paljon aikuiselta vaaditaan että tilanteet huomataan ja saadaan selvitettyksi. Aikuisen tehtävänä on olla hereillä, tehdä jatkuvaa havainnointia, seurata tilanteita ja lapsia kaikilla aisteillaan niin sisä- kuin ulkotiloissakin, vapaassa ja ohjatussa toiminnassa.

No ei siinä oo varmaan mitään muuta keinoa ku et on koko ajan hereillä..(Haastateltava 3)

No kyllä siinä vaaditaan tietenkin semmosta aikuisten valppautta, korvia ja silmiä..(Haastateltava 4)

Yksi haastateltavista toi esille myös päiväkodin aikuisen oman tunnereagoinnin; jokaisella aikuisella on erilaiset lähtökohdat ja saattavat reagoida tunnetasolla eri tavoin kiusaamiseen. Aikuisen onkin kiinnitettävä huomiota tähän omaan reagointiinsa ja muistettava, että kiusaamistilanteissa ei voida asettua tunnetasolla kenenkään puolelle; kolme haastateltavaa muistuttivat, että lapsi ja teko on aina nähtävä erillään toisistaan. Pienryhmien katsottiin helpottavan kiusaamisen huomaamista.

Neljässä haastattelussa tuotiin esille, että kun lasten kanssa ollaan ja havainnoidaan heitä, lapset ja heidän toimintansa oppii tuntemaan; aikuiset osaavat kiinnittää huomiota lapsiin, jotka tuottavat ongelmia lapsiryhmässä ja jotka ovat jatkuvasti mukana kiusaamistilanteiden kaltaisissa tilanteissa sekä myös tunnistavat

mahdolliset muutokset lasten käyttäytymisessä. Kun lapset tunnetaan, aikuinen myös usein tietää, onko kyseessä tahallinen teko vai lapsen tahatonta, ajattelematonta käytöstä.

..se jotenki että ne tietyt lapset sieltä niin ku pomppaa jotka on niin ku sellasia, jotka aiheuttaa ongelmia ryhmäs niin niistähän tulee usein niitä kiusaajia, niin että kyllä me sitten niitä ruvetaan aina sitten seuraamaan tarkemmin..(Haastateltava 1)

Haastateltavat mainitsivat hyvin samanlaisia merkkejä, joista huoli herää, että ryhmässä saattaa olla kiusaamista. Toistuvuus nousi esille kolmessa haastattelussa; toistuvasti kuullaan kiusaamisesta lapsilta tai nähdään samojen lasten olevan kiusaamistilanteissa. Jokainen haastateltava mainitsi ehdottomana merkinä sen, että joku lapsista itse kertoo olevansa kiusattu; päiväkotilapset kertovat kiusaamisesta vielä varsin helposti. Muutokset lapsen käytöksessä, toiminnassa ja lapsen tunne-elämässä mainittiin myös jokaisessa haastattelussa. Lapsella on saattanut mennä aikaisemmin hyvin, mutta jos aikuiset kotona ja päiväkodissa alkavat huomata muutoksia, saattaa kyseessä olla kiusaaminen; lapsi ei halua päiväkotiin, itkee ennen päiväkotiin tuloa, syrjäytyminen, yksin jääminen vetäytymällä ja välttelemällä muita lapsia, alakuloisuus, itkeminen. Yhden haastateltavan mukaan, näitä samoja piirteitä voi esiintyä kiusatun lisäksi myös kiusaajalla. Kiusaaja saattaa olla lisäksi vihainen tai omissa ajatuksissaan.

..jos esimerkiks lapsella on sujunu vaikka kaikki hyvin päiväkodissa ja sitten tuleekin niitä et vanhemmat sanoo, että lapsi ei lähde mielellään päiväkotiin tai tai tulee itkien..(Haastateltava 4)

No kyllä se on yleensä se, mä luottaisin sen lapsen palautteeseen ja siihen mitä se sanoo..et ensimmäiset merkithän on kiusatulta se että se tulee kertomaan että joku kiusaa..toistuva palaute lapselta että on kiusattu ja että se ei menis siihen vaiheeseen että lapsi muuttuu alakuloiseksi, vetäytyy, itkee..että se on jo sitten paha merkki siinä vaiheessa..(Haastateltava 2)

Toiseksi alateemaksi muodostui *varhainen puuttuminen ja puuttumisen vaiheet*. Haastateltavien yhteinen näkemys oli, että varhainen puuttuminen on tärkeää; heti kun kiusaamista nähdään tai siitä kuullaan, siihen puututaan. Tällä nähtiin ehkäistävän muun muassa tilanteiden ja kiusaamisen muuttuminen vakavammaksi tai

toistuvaksi. Kiusaamiseen puuttumisesta oli jokaisessa päiväkodissa keskusteltu ja yhteisiä puuttumisen keinoja määritelty; ei kuitenkaan kirjallisia yhteisiä sääntöjä. Kolmessa haastattelussa sanottiin yhteisten sääntöjen ja näin johdonmukaisen toiminnan olevan tärkeää; johdonmukaisen toiminnan nähtiin tuottavan tulosta ja lapset käyttävät helposti hyväksi tilanteet, jos aikuisten toiminta on epäjohdonmukaista. Haastateltavien mukaan heidän päiväkodeissaan esiintyy kiusaamista, mutta pienimuotoista, ei mitään niin sanotusti vakavaa tai hälyttävää.

Päiväkodeissa puuttuminen ja sen vaiheet ja keinot olivat jokaisessa samankaltaisia. Kiusaamistilanteisiin puututaan heti menemällä väliin ja pysäyttämällä tilanne. Jokainen haastateltava oli sitä mieltä, että tilanne tulee selvittää ja käydä läpi heti puuttumisen jälkeen; mieluiten ensin vain osallisten kesken hienovaraisesti – tavoitteena ei ole tehdä tilanteesta massatapahtumaa tai tuottaa häpeää osallisille. Haastateltavien mukaan tilanteessa lapsien kanssa selvitetään heti mitä on tapahtunut ja käydään läpi myös kuinka tilanteessa oli pitänyt toimia ja miltä osallisista tuntuu. Yleinen näkemys oli, että lapset laitetaan tilanteessa itse pohtimaan omaa toimintaansa ja tärkeää on, että lapset ymmärtävät mitä on tapahtunut. Usein tilanteen selvittäminen osallisten kesken riittää, mutta jos useampi lapsi on ollut samassa tilassa ja nähnyt tilanteen, voidaan asiaa käsitellä yleisesti muunkin ryhmän kanssa. Jokainen haastateltava kuitenkin painotti, että käsittelytilanteessa ei nimitä lapsia ja aihetta käsitellään yleisellä tasolla. Tilanteet tulee selvittää aina loppuun asti osallisten kesken ja tähän kuuluu asian sopiminen ja anteeksipyyntö. Anteeksipyyntönä voi toimia niin sanat kuin silitys, kättely ja halauskin – tärkeintä on, että anteeksipyyntö on aito ja vilpitön.

..mut pitäis myös ymmärtää mitä se anteekspyyttäminen on..et sekin riittää et jos sä et pysty sanomaan sitä anteeks niin sä voit sitten vaikka halata sitä toista tai vaikka silittää sitä kaveria..mä nään vähän punasta siinäkin kohassa kun joku vähän väkisin et nyt pyydät anteeks, et pitää vain pyytää anteeks..(Haastateltava 3)

Haastatteluissa mainittiin sanallisen puuttumisen lisäksi muita puuttumisen keinoja. Haastateltavien mukaan lasta puhutellaan aina ensin ja annetaan varoituksia ja lapselle mahdollisuus muuttaa toimintaansa, mutta jos sanallinen puuttuminen ei tehoa ja käytös on lapselle toistuvaa, voidaan käyttää muita keinoja. Kaikissa päiväkodeissa on seuraamuksena, että lapsi saatetaan ohjata toisen leikin pariin, jos

ilmenee kiusaamista, ja leikki, jossa kiusaamistilanne syntyy, saatetaan kieltää lapselta kokonaan päivän tai parin ajaksi. Toinen yleinen seuraamus kiusaamisesta on eräänlainen jäähyenkki. Kolme haastateltavaa kritisoi kuitenkin perinteistä jäähyenkin ideaa; se nähtiin helppona ratkaisuna aikuiselle, kylmänä, epärealistisena ja lasta leimaavana keinona. Jokaisessa päiväkodissa oli jäähyenkistä oma versionsa, jota saatettiin käyttää hyväksi; perusideana kaikissa oli, että ”jäähyenkin” avulla tilanne katkaistaan, lapsi tulee rauhoittumaan ja miettimään toimintaansa ja hänelle myös selvitetään mikä on syy istumaan joutumiselle. Päiväkodeissa ei ollut yhtä yksittäistä jäähyenkkiä, vaan lapsi voidaan ohjata istumaan paikkaan kuin paikkaan; yhdessä päiväkodissa oma lokero oli usein pysähdyspaikka ja useat mainitsivat aikuisen sylin. Lasta ei siis eristetä muista lapsista ja aikuisista istumisen ajaksi, vaan lapsella voi olla seuranaan istumassa myös aikuinen.

..joskus silloin vuonna kivi ja kanto meillä oli jäähyenkki ja se oli tosi sellasta kylmää ja se tota, että mä en itte tykänny ainakaan laittaa siihen jäähyenkille, se on jotenki alentavan tuntusta..(Haastateltava 1)

..jäähyenkki voi olla silloin hyvä jos pitää jäädyttää et nyt pitää oikeesti, sun pitää pysähtyä..mut se puheella selvittäminen on aina kaikista paras keino..(Haastateltava 3)

Kolmas alateemani on, *kiusaamistilanteiden käsittely on oppimishetki*. Kiusaamistilanteiden käsittelyä koskien haastatteluissa nousi esille, että hienovarainen ja lapsen yksityisyyttä kunnioittava toiminta on tärkeää. Kun kiusaamistilanteita käsitellään suuremmassa ryhmässä, ei haluta asettaa osallisia enää nolompaan tilanteeseen tai leimata ja syyllistää lapsia. Yksi haastateltavista toikin esille, että aikuisten on varottava puheitaan lapsiryhmässä, etteivät leimaa lapsia muiden silmissä. Useiden haastateltavien mukaan kiusaamistilanteet saatetaan käydä läpi koko lapsiryhmässä opettavaisessa mielessä. Tällöin tilanteessa ei ole oleellista nimetä lapsia ja tapahtumia, vaan yleistää tapahtumat ja opettaa lapsille muun muassa mikä on oikein ja mikä väärin, millaisia ovat hyvät kaverisuhteet, kuinka kiusaamistilanteissa tulisi toimia ja millaisia tunteita tilanne herättää osallisissa; annetaan eväitä tulevaisuutta varten ja harjoitellaan ja opetellaan lasten kanssa hyviä tapoja, sosiaalisia taitoja ja empatiakykyä. Kiusaamiseen puuttuminen ja aiheen käsittely on selvästi siis myös oiva oppimisen hetki lapsille, joka kannattaa käyttää hyväksi.

Joo se, että meillä on tällanen motto että lyötyä ei lyödä..(Haastateltava 1)

..ei millään nimillä eikä välttämättä niin et nyt ku et ku siellä ku nyt tapahtu näin vaan yleisellä tasolla voidaan jutella ku kaverille tulee ja näin tapahtuu et miltäköhän se sitten tuntuu..(Haastateltava 5)

Aiheita, kuten kiusaaminen, käydään päiväkodissa läpi lasten kanssa yhteisissä hetkissä, kuten esimerkiksi hiljentymishetkissä ja aamupiireissä. Haastateltavat mainitsivat käyttävänsä apuna aiheen käsittelyssä esimerkiksi kirjoja, leikkejä, tehtäviä, lauluja sekä teatteria, jotka käsittelevät suoraan kiusaamista tai aiheita, jotka sivuavat sitä tai kuuluvat siihen jollain tavalla, kuten anteeksi pyytäminen. Tilanteissa on suuressa osassa myös keskustelu ja aiheen pohdinta yhdessä lasten kanssa.

Kun kiusaamiseen puututaan, on tärkeää jo heti asiaa selvitettäessä opettaa osallisia lapsia ja näin haastateltavien päiväkodeissa onkin tapana. Tilanteiden selvittelyssä apua ja ohjeistusta tarjotaan sekä kiusatulle että kiusaajalle. Lapset saavat pohtia tilanteessa mikä oli väärin, kuinka tulisi toimia ja miltä toisesta kiusaamistilanteesta tuntuu ja aikuinen kannustaa lasta muuttamaan toimintaansa. Jokaisessa päiväkodissa tilanteeseen kuului myös anteeksi pyytäminen ja sen harjoittelu. Yhden haastateltavan mukaan, onkin tärkeää, että anteeksi pyytämistä harjoitellaan; lapsen pitää ymmärtää mitä anteeksi pyytäminen on ja mikä sen merkitys on ennen kuin pyytää anteeksi.

Viimeiseksi alateemaksi valitsin *kiusaamistilanteiden käsittely vanhempien kanssa*. Kolmessa haastattelussa kerrottiin, että vanhemmat ovat nykypäivänä aktiivisia ja kiinnostuneita lapsensa hoitopäivien kulusta ja vanhempien toiveena on saada rehellisiä vastauksia ja tietoa siitä, mitä lapsen hoitopäivien aikana tapahtuu. Jokaisessa päiväkodissa haastateltavien mukaan pyritään kertomaan vanhemmille sekä positiiviset että negatiiviset tapahtumat ja tilanteet hoitopäivien ajalta hoitopäivän päätteeksi ja erityisesti negatiiviset tilanteet, jotka ovat toistuvia, erityisen pahoja ja vaatineet aikuisen puuttumista tai toimenpiteitä. Päivittäin lasten välillä tapahtuu erilaisia konflikteja ja niiden katsottiin kuuluvan elämään, joten pienet negatiiviset tilanteet, kuten riidat, saattavat jäädä kertomatta.

Vanhemmille kiusaamisesta kertoessaan, kukaan haastateltavista ei välttämättä käyttäisi kiusaaminen-sanaa vaan ilmaisisi asian toisin; kertoisi itse tapahtuman ja teon sekä tietenkin kuinka tilanne on selvitetty ja sovittu. Kiusaaminen-sanaa vältettäisiin, koska sen katsottiin olevan kova ja vaarallinen sana, joka saattaa aiheuttaa vanhemmissa kauhistusta ja häpeää; kukaan ei halua oman lapsensa olevan kiusattu tai kiusaaja. Kolmen haastateltavan mukaan kun oppii tuntemaan vanhemmat, tietää miten heille kertoa asiat; esimerkiksi tiedetään kuinka vanhemmat saattavat reagoida ja milloin vanhemmalle on parasta kertoa, ettei tule liikaa negatiivista kuormaa. Yksi haastateltavista toi esille, että kiusaamisesta tulisi olla kirjallista ja pitemmältä ajalta havainnoitua tietoa ennen, kuin vanhemmille kertoessa käytetään kiusaaminen-sanaa. Yksi haastateltavista kertoi, että olisi myös hyvä, jos jokaisella työntekijällä olisi kiusaamisesta kerrottaessa yhteinen mielipide, koska vanhemmat saattavat haluta useamman aikuisen näkemyksen tapahtuneesta.

..aikuiselle se sana voi olla aika kova, et se on niin ku et kukaanhan ei halua että oma lapsi on kiusaaja..että mä en voi mennä sanomaan että sun lapsi kiusaa..(Haastateltava 1)

..mulla itelläkin tulis täytenä yllätyksenä jos mejän, jompi kumpi tytöistä, ois kiusannu, se ois ihan hirvee tilanne niin ku ottaa sitä vastaan sellasta viestiä..(Haastateltava 3)

Kaksi haastateltavaa kertoi, että vanhemmille on tärkeää kuulla, että kiusaamistilanteet on päiväkodissa käsitelty ja myös sovittu. Vanhemmille voidaan sanoa silloin, että asiaan ei tarvitse välttämättä kotona enää palata; asia on kuitenkin vanhempien päätettävissä. Useampi haastateltavista oli sitä mieltä, että vanhemmat kuitenkin keskustelevat aiheesta lapsensa kanssa vielä kotona.

7.3 Kiusaamisen ehkäisy

Kiusaamisen ehkäisyssä alateemoja muodostui neljä: 1) Yhteiset säännöt, varhaiskasvatussuunnitelmat ja päiväkodin toiminta-ajatus kiusaamisen ehkäisyn pohjana, 2) Tapakasvatusta sekä sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettelu, 3) Toiminnan suunnittelu ja ohjaaminen sekä 4) Pienryhmätoiminta ja aikuisen läsnäolo.

Jokaisessa haastattelussa oli selvästi havaittavissa, että sekä kiusaamiseen puuttumiseen että ehkäisyyn mainittiin samoja asioita, jotka vaikuttavat ja keinoja ja menetelmiä, joita käytetään hyväksi. Näin ollen, voidaan todeta että kiusaamisen ehkäisy ja kiusaamiseen puuttuminen ovat linkittyneet tiiviisti toisiinsa; kiusaamiseen varhainen puuttuminen ehkäisee kiusaamista ja ehkäisy on myös puuttumista. Puuttumista ja ehkäisyä on vaikea erottaa täysin toisistaan.

Ensimmäiseksi selkeäksi alateemaksi tuli *yhteiset säännöt, varhaiskasvatussuunnitelmat ja päiväkodin toiminta-ajatus kiusaamisen ehkäisyn pohjana*. Haastateltavien mukaan heidän päiväkodeissaan ei ollut suoraan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa, mutta päiväkodin ja ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmat ja päiväkodin arvomaailma ja toiminta-ajatuksiset sisälsivät paljon asioita ja menetelmiä, jotka voidaan nähdä kiusaamisen ehkäisyksi ja antavan pohjaa kiusaamisen vastaiselle työlle. Ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmissa huomioitiin muun muassa vuorovaikutustaidot, sosiaaliset taidot, ryhmätaidot ja empatia. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmia tehtäessä käydään tietenkin myös keskustelua näiden aihepiirien osalta. Yhden päiväkodin työntekijät mainitsivat päiväkoittinsa toiminta-ajatuksiset myös kiusaamisen ehkäisyn perustana.

Yhteiset rajat ja säännöt omassa ryhmässä oli yksi kiusaamisen ehkäisyn keinoista kolmen haastateltavan mukaan. Kaksi työntekijää kertoi, että lapsiryhmässä, varsinkin isompien lasten kohdalla, on tapana tehdä yhteiset säännöt lasten kanssa, johon kirjataan ylös asioita, joiden avulla kaikilla on päiväkodissa mukavaa ja turvallinen olo. Myös aikuisten asettamat yhteiset rajat ja säännöt mainittiin ja kun siihen yhdistetään aikuisten tarjoama rakkaus ja lämpö, lapsen on hyvä olla ja silloin lapsen ei tarvitse kiusata.

..et sitten totta kai mietitään lasten kanssa niitä oman ryhmän sääntöjä, joskushan ne voidaan kirjata, et ollaan yhdessä mietitty..(Haastateltava 4)

Kahdessa päiväkodissa oli luotu päiväkodin yhteiseksi säännöksi, ettei syntymäpäiväkutsuja saa enää tuoda päiväkotiin ja jakaa hoitopäivien aikana. Näissä päiväkodeissa on jaettu sen sijaan lasten vanhempien sähköpostiosoitteet vanhempien kesken, joiden kautta he voivat välittää syntymäpäiväkutsut. Kutsujen jakamisen kieltäminen ei päiväkotien mukaan ole lopettanut täysin syntymäpäiviä

koskevaa keskustelua lasten kesken, mutta nyt päiväkodeissa ei ole ainakaan mitään konkreettista näytettävää niistä. Syntymäpäiväkutsut nähtiin aiheuttavan päiväkodissa muun muassa kiusaamista ja pahaa mieltä lapsille, jotka jäävät ilman kutsua, joten ne päätettiin kieltää. Yhdessä päiväkodissa ei oltu nähty vielä ongelmaa tämän asian tiimoilta; kutsut saa jakaa lokeroihin, mutta ei suurieleisesti.

Kaksi päiväkotia oli mukana haastattelujen aikana syrjäytymisen ehkäisy eli SYRE -projektissa. Aihe oli päiväkodeissa siis yksi keskusaiheista ja tämän hankkeen pohjalta päiväkodeissa kiinnitettiin paljon huomiota syrjäytymiseen sekä myös kiusaamiseen sen osana. Hankkeen nähtiin antavan paljon erilaisia valmiuksia ja keinoja (leikkejä, tehtäviä, teemoja) myös kiusaamisen vastaiseen työhön. Seinäjoen kaupungin ala- ja yläkouluja sekä päiväkoteja on mukana tässä projektissa (Syrjäytymisen ehkäisy -projekti 2013-2014). Projektin lähtökohtana on ollut huoli lasten ja nuorten kasvavasta syrjäytymisvaarasta ja sen tavoitteena on tehdä SYRE:stä vakituinen työväline koulujen ja päiväkotien arkeen. SYRE:ssä on neljä teemaa, jotka ovat 1) ryhmäytyminen, 2) vanhemmuuden tukeminen, 3) itsetunto sekä 4) tunnetaidot.

Koulutusta haastateltavat eivät muistaneet saaneensa välttämättä suoraan kiusaamisesta, mutta kylläkin aiheista, jotka sivuavat kiusaamista ja joista on hyötyä kiusaamisen vastaisessa työssä. Yksi haastateltavista ei kokenut tarpeelliseksi koulutusta aiheesta kiusaaminen. Kaksi haastateltavaa näki koulutuksen tärkeänä ja tarpeellisena; päivitystä omiin tietoihin ja herätystä työhön ja osalle uutta tietoa.

Toisena alateemana kiusaamisen ehkäisyssä on *tapakasvatusta sekä sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettelu*. Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettelu sekä tapakasvatus olivat jokaisessa päiväkodissa myös kiusaamisen ehkäisyn välineitä. Näitä taitoja harjoiteltiin kiusaamistilanteisiin puuttuessa, mutta niitä harjoiteltiin myös kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta; annetaan eväitä lapsille hyvin sujuvaa arkea ja tulevaisuutta varten. Toiminnalla pyritään motivoida lapsia kiusaamisen vastustamiseen; esimerkiksi tilanteiden, esimerkkien ja oman ammatillisuuden avulla.

Jokaisessa päiväkodissa opetettiin lapsille sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja sekä tapakasvatusta; niin arjen tilanteissa kuin yhteisissä toimintahetkissä. Päiväko-

deissa asiaa lähestyttiin tällöin usein vain positiivisemmasta näkökulmasta kuin kiusaamisesta. Lapsille opetetaan muun muassa kaveruussuhteiden luontia ja kaveritaitoja, hyviä tapoja ja toisen huomioon ottamista. Yhdessä haastattelussa mainittiin alkusyksystä tehtävä ryhmäyttäminen; lapsia opetetaan olemaan kaikkien kaveri tai tulemaan ainakin toimeen kaikkien kanssa.

..sitten tietysti semmosta, jo alkusyksyllä semmosella hyvällä ryhmähengellä..semmosella et tää on mejän juttu ja me ollaan kaikkien kaveriteita tai niin ku duudsonit H-P on sanonu että kaikkien kaveri ei tarvi olla mut kaikkien kans pitää tulla toimeen..(Haastateltava 4)

Myös konfliktien selvittelytaitoja opetettiin usean haastateltavan mukaan. Kahden haastateltavan mukaan varsinkin isommille lapsille on annettava mahdollisuus kokeilla selviytyä konfliktitilanteista omin voimin; lapset, jotka ovat menossa lähitulevaisuudessa kouluun, täytyy opetella taitoa, koska he joutuvat selvittämään koulussa tilanteita useammin keskenään kun aikuisia on vähemmän läsnä. Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opettelu sekä tapakasvatuksen apuvälineinä käytettiin hyväksi samoja välineitä kuin kiusaamistilanteiden käsittelyssä; muun muassa kirjoja, leikkejä ja tehtäviä sekä yhteisiä keskusteluja.

..että pitää vähän niin ku lapsia niin ku niin sanotusti heittomerkeis koulua, että pitää myös opettaa puolustautumaan, että aina ei voi olla se aikuinen, että meidän pitää antaa myös eväitä..(Haastateltava 1)

Yhdessä päiväkodissa on käytössä positiivisuus -taulut. Lapset saavat tauluun merkinnät hyvän käytöksen merkiksi; esimerkiksi kun päivä on sujunut hyvin ja kaverien kanssa on osattu olla hienosti. Palkinnoksi hyvästä käytöksestä lapsi saa jotain mieluisaa tekemistä yhdessä päiväkodin aikuisen kanssa. Aikuiset kannustavat lapsia ja huomioivat ja palkitsevat hyvän käytöksen. Kyseisessä päiväkodissa nähtiin toiminnan tuottavan tuloksia ja kiusaamisen vähenevän.

Kolmanneksi alateemaksi aineistosta nousi esille *toiminnan suunnittelu ja ohjaaminen*. Jokaisen haastateltavan mukaan heidän päiväkodissaan kiusaamista ehkäistään suunnittelemalla ja ohjaamalla lapsiryhmien toimintaa. Kun toiminta suunnitellaan ja toimintatilanteet valmistellaan hyvin, kuten mietitään mitä tehdään, missä tehdään ja milloin tehdään ja saatavilla on tarvittavat materiaalit, silloin ehkäistään kiusaamista. Hyvin suunniteltu toiminta ja ajan tasalla oleva ja päämäärä-

tietoinen aikuinen luo lapsille turvallisuuden ja hyvän olon tunteen ja estää lapsien epämääräistä ajelehtimista, joka voi aiheuttaa kiusaamistilanteista. Aikuinen voi myös toimintaa suunnitellessaan ottaa huomioon lapset ja heidän kemiansa, jolloin lapset, joiden kesken saattaa syntyä helposti kiusaamista tai muuta eripuraa, voidaan sijoittaa esimerkiksi erilleen istumaan.

..mun mielestä hyvin suunniteltu on puoliksi tehty..(Haastateltava 3)

Tavallaan tommosella leikin organisoinnilla että järjestetään lapsia pienempiin ryhmiin leikkimään..(Haastateltava 4)

Kaikkien haastateltavien mukaan oli tavanomaista, että leikkiä ohjataan, niin ohjattua, kuin vapaatakin leikkiä. Päiväkodeissa suunnitellaan leikki- ja toimintapaikkoja, joissa kaikissa on tarjolla lapsille erilaista leikkiä tai toimintaa. Lapset saavat yleensä valita näistä paikoista itselleen mieluisimman. Aikuiset kuitenkin saattavat ohjata tai jopa määrätä lasta näissä valinnoissa. Lasta voidaan ohjata leikkimään välillä muuta leikkiä tavanomaisen valinnan sijaan ja eri lasten kanssa, jotta ei aina olisi samat kaverit ja leikkipaikkoihin on voitu sopia määrä, kuinka monta lasta leikkiin tai toiminnan pariin mahtuu.

Aikuisen valvonta on myös suuressa osassa, niin ohjatuissa kuin vapaassakin leikissä. Aikuinen valvoo leikkejä ja puuttuu leikkiin tarvittaessa; jos leikki ei lähdesujumaan, aikuinen voi esimerkiksi antaa leikkiin vinkkejä ja lähteä rakentamaan leikkiä yhdessä lasten kanssa. Kun leikki sujuu, aikuinen voi jättäytyä leikistä pois, mutta jatkaa kuitenkin valvontaa.

..mutta joskus jos lapset ei osaa leikkiä nii sitte pitää opettaa niitä leikkimään..et joskus on oltu niin että on niin ku näytetty niin ku mitä kauppaleikis vois olla et myyjä ja kuka ois ostaja ja, et se on sellasta et aikuinen on siinä ja sitten kun se ohjattu leikki alkaa sujua niin aikuinen voi siirtyä sivuun ja se muuttuu vapaaks..(Haastateltava 1)

Neljäntenä alateemana on *pienryhmätoiminta ja aikuisen läsnäolo*. Pienryhmätoiminta mainittiin jokaisessa haastattelussa kiusaamisen ehkäisyn keinoksi. Pienemmissä ryhmissä lapsia on vähemmän, jolloin havainnointi helpottuu; lasten kanssakäymiseen ja yhdessäoloon on helpompi kiinnittää huomiota ja erilaisiin

konflikteihin ja kiusaamiseen on helppo puuttua. Aikuisen on mahdollista olla enemmän läsnä.

Aikuisen läsnäolo on siis kiusaamisen ehkäisyssäkin tärkeää ja tämän mainitsivat kaikki haastateltavat. Aikuisen läsnäolon katsottiin ehkäisevän kiusaamista; kiusaamiseen sorrutaan helpommin, kun aikuinen ei ole läsnä ja kiusaamista ei välttämättä edes olisi jos aikuisia olisi enemmän. Yksi haastateltavista toi esille, että kun aikuinen on töissä, aikuisen on oltava täysin läsnä lapsitilanteissa; aikuiskontaktien, eli esimerkiksi aikuisten välisten keskusteluiden aikana, et voi täysin havainnoida tilanteita ja silloin voi tapahtua mitä vain. Kaksi haastateltavista mainitsi erikseen aikuisen läsnäolon, hyväksynnän ja lämmön estävän kiusaamisen syntyä.

..et niinhän se on, sama juttu nyt että tota et ku aatellaan että sitä tapahtuu tuolla varmaan niin ku just liikenteessä tapahtuu rikkeitä kun ei näy poliisia mutta kun poliisi on niin mennään just nii ku pitää..(Haastateltava 1)

..on myös se rakkaus tai semmonen halaus tai semmonen syli niin onhan sekin tavallaan semmosta kiusaamisen vastustamista, et ku jollakin on hyvä olla niin sen ei tarvi mennä ketään kiusaan..se syli, et syliin saa tulla aina kun haluaa ja meillä aikuisilla ei saa olla ikinä niin kiire ettei meillä oo lapsille aikaa..(Haastateltava 3)

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuskysymyksinäni tässä tutkimuksessa olivat, 1) millaisena kiusaaminen nähdään päiväkodissa, 2) miten kiusaamista ehkäistään ja 3) miten kiusaamiseen puututaan? Lähdin tekemään johtopäätöksiä näiden tutkimuskysymysten kautta; millaiset vastaukset sain näihin kolmeen kysymykseen. Teemahaastattelurungossa sekä sitä kautta tutkimustuloksiin muotoutui kolme pääteemaa, joiden katson jokaisen myös vastaavan hyvin aina yhteen tutkimuskysymykseen, vaikka tarkastelin aineistoa kuitenkin kokonaisuutena. Kiusaamisen määrittely -teema antaa hyvin tietoja ja vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen -teema vastaa kolmanteen tutkimuskysymykseeni ja kiusaamisen ehkäisy-teema vastaa toiseen tutkimuskysymykseeni. Tällaisella lähtökohdalla lähdin luomaan johtopäätöksiä. Johtopäätöksissäni käsittelen ensin ensimmäistä tutkimuskysymystä, sen jälkeen kolmatta tutkimuskysymystä ja viimeiseksi toista tutkimuskysymystäni.

Tutkimuksessani ensimmäinen tutkimuskysymys oli siis, millaisena kiusaaminen nähdään päiväkodissa? Kiusaamisen määrittely on monimuotoinen ja vaikea tehtävä, ja tämä tuli esille sekä teoriasta että tutkimukseni tuloksista. Kiusaamisen määrittelyyn vaikuttaa vahvasti ihmisten oma näkemys ja kokemus kiusaamisesta ja täten yhden yhtenäisen määritelmän tekeminen kiusaamiselle on lähes mahdotonta. Verratessani tutkimustuloksiani aiemmin esitettyyn teorian tietoon, löytyy kiusaamisen määrittelystä kuitenkin paljon samoja piirteitä tai vastaavasti kysymyksiä, joihin ei osata sanoa tarkkaa vastausta tai näkemystä. Kiusaamisen toistuvuuden ja tahallisuuden kriteeri oli sekä teoriassa, että empiirisessä aineistossani kysymyksiä ja eriäviä mielipiteitä herättävä; onko teon oltava toistuvaa ja tahallista, jotta se voi olla kiusaamista. Lukuisista tutkimuksista huolimatta, on nähtävissä, että näihin kysymyksiin ei löydy yhtä oikeaa vastausta. Subjektiviivinen kokemus nousee tutkimuksista selvästi esiin, joka on tärkeä ja, jota ei voida jättää huomiotta kiusaamisen määrittelyn kannalta.

Tutkimuksessani esiin tulleet kiusaamisen muodot vastasivat aikaisemmissa tutkimuksissa esitettyjä kiusaamisen muotoja lähes täysin. Jaottelu fyysiseen, psyykkiseen ja verbaaliin kiusaamiseen oli tutkimustuloksissani varsin hyvin tehtävissä

ja esiin nousseet yksittäiset kiusaamisen muodot olivat aiemmissä tutkimuksissa myös hyvin mainittuina. Fyysistä kiusaamista on muun muassa potkiminen, lyöminen, töniminen, raapiminen ja vaatteista vetäminen. Psyykkistä ja verbaalia kiusaamista on esimerkiksi haukkuminen, toiselle (esimerkiksi ulkonäölle, tekemisille, virheille) nauraminen, hännääminen ja huomiotta jättäminen. Samoin kuin Repon (2013, 75) sekä Kirveksen ja Sajaniemen (2013, 93) tutkimuksissa, tutkimukseni mukaan ryhmästä ulos sulkeminen on kiusaamisen muodoista yleisimpiä pienten lasten parissa. Kiusaamistilanteissa esiintyvät roolit eivät nousseet tutkimuksessani yhtä kattavasti esille, kuin aiemmissä tutkimuksissa. Tutkijat (Aho 1997, 232; Salmivalli 1998, 52; Kirves & Stoor-Grenner 2010a, 4; Repo 2013, 44-45) nostavat esille rooleja, kuten kiusaaja, uhri, kiusaaja-uhri, avustaja, puolustaja sekä hiljainen hyväksyjä. Tutkimukseni mukaan päiväkodin henkilökunta erotti muodostuvia ryhmiä ja lapsia eri rooleissa, mutta he mainitsivat rooleista vain kiusaajan, joka on ryhmän pomo, kiusatun sekä avustajat. Aiemmissä tutkimuksissa eriäviä mielipiteitä oli paljon siitä, ovatko nämä roolit pysyviä ja tuleeko kiusaamisen kohdistua aina samaan henkilöön. Tutkimukseni mukaan kiusaajan rooli on varsin pysyvä, koska samat lapset useasti sortuvat kiusaamaan, mutta kiusaaminen ei katso uhria, vaan uhri voi vaihtua. Sekä Repon (2013, 45) tutkimuksessa, että omassani tuli esille, että lapsi saattaa ajautua rooliinsa myös muiden henkilöiden vaikutuksen takia. Tutkimuksessani nousi esille tässäkin kohtaa aikuisen rooli ja, kuinka aikuisten, kasvattajien, tulisi varoa omia puheitaan, ettei lapsi saa kiusaajan leimaa muiden lasten tai aikuisten silmissä.

Aluksi teoriaosuudessa ei ollut erityisesti tietoa koskien eri sukupuolia ja niiden vaikutuksista esiintyviin kiusaamisen muotoihin, mutta tutkimuksessani asia nousi esille. Päätin tämän takia lisätä teoriaosuuteen myös tietoa kyseisestä aiheesta. Tutkimuksessani poikien nähtiin käyttävän suoraa, fyysistä kiusaamisen muotoja ja tyttöjen nähtiin olevan kiusaamisen suhteen suunnitelmallisempia ja käyttävän enemmän verbaaleja ja psyykkisiä kiusaamisen muotoja. Aiemmat tutkimukset koulukiusaamisen ja päiväkotikiusaamisen kohdalla tukevat näitä tutkimustuloksiani.

Tutkimukseni mukaan pienet lapset kiusaavat fyysisesti ja puheen kehittyessä, isommat lapset käyttävät myös verbaalin ja psyykkisen kiusaamisen muotoja. Tut-

kimukseni teoriaosuuden lähteistä esimerkiksi kehitysneuropsykologi Sajaniemen (2010) mukaan, pienten lasten kohdalla ei voi puhua kiusaamisesta vaan sopivampaa olisi puhua lapsen kyvyttömyydestä hallita omia tunteitaan ja toimintaansa ja kiusaamisen kriteeri tahallisuudesta ei vielä pienemmällä lapsilla täyty. Keräämästäni empiirisestä aineistosta nousee esille samanlainen näkemys; alle 3-vuotiaiden kohdalla ei puhuttaisi kiusaamisesta, koska vasta sitä vanhemmat lapset osaavat tahallisesti kiusata. Tutkimustuloksistani nousi kuitenkin esille myös näkemys, että kiusaamisesta tulisi puhua myös ihan pienempien lasten kohdalla, koska sieltä kiusaaminen lähtee liikkeelle. Pohtiessani näitä tutkimukseni tuloksia sekä teoriassa esitettyjä näkemyksiä, näkisin, että vaikka pieni lapsi ei välttämättä ymmärrä tai ajattele kiusaavansa, mutta lapsen kielteinen teko täyttää kasvattajan kriteerit kiusaamisesta, on tässä tapauksessa mahdollista puhua kiusaamisesta. Lapsen tekohan voi olla tahallinen ja lapsi saattaa tietää, että niin ei saa tehdä, vaikka lapsi ei ajattelisikaan kiusaavansa. Tällaisessa tilanteessa katson olevan tärkeää, että lapselle opetetaan, että teko ei ole hyväksyttävää ja, että tällainen toiminta on kiusaamista.

Tutkimukseni sekä teoriassa Kirveksen ja Stoor-Grennerin (2010a, 17; 2010b, 4) mukaan, kiusaamisen ja muun konfliktin, kuten riidan, erottaminen on vaikeaa päiväkodissa. Tutkimuksessani nousi esille, että kiusaamistilanteessa voidaan nähdä lasten valtaepätasapainoa ja kiusaaminen olisi riitaa salatumpaa toimintaa, joka ei liity välttämättä yhteen tilanteeseen vaan se voi kummuta jostain syvemmältä. Tutkimukseni teoriaosuudessa en käsitellyt kiusaamisen syitä yhtä syvällisesti, kuin miten ne nousivat tutkimuksessani esille; kiusaamisen nähtiin johtuvan lapsen pahasta olost ja murheista. Sekä muissa tutkimuksissa että opinnäytetyöni tuloksissa tuli esille, että kiusaaminen on lapsen tapa reagoida ja kiusaamista syntyy, kun lapsella ei ole välttämättä muuta keinoa itseilmaisuuksiin; esimerkiksi Lundánin (2012, 9) mukaan pienen lapsen itsesäätely- ja itsehillintätaidot ovat vielä puutteelliset ja negatiiviset tunteet puretaan silloin väärällä tavalla. Tutkimukseni mukaan aikuisten on hyvä ymmärtää näitä kiusaamisen taustalla olevia syitä ja nähdä lapsen kokonaisvaltainen tilanne. Tätä opinnäytetyötä tehdessäni ja aineistoa analysoidessani, ymmärsin, kuinka tärkeää kiusaamisen vastaisessa työssä on, että myös nämä kiusaamisen taustalla olevat syyt tiedostetaan ja ymmärretään, eikä keskitytä vain aiheeseen pintapuolisesti. Uskon, että kiusaamisen vastainen työ ei

onnistu, jos kasvattajat eivät paneudu näihin syihin; kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäisy ei voi olla tehokasta ilman kiusaamisen syntymiseen vaikuttavien syiden tuntemista ja taas niihin vaikuttamista. Näen tässä jopa mahdollisen jatkotutkimuksen aiheen, nimenomaan päiväkodissa; syvällisempää tutkimusta kiusaamisen syistä. Mistä kiusaaminen johtuu, mikä saa lapset kiusaamaan tai ehkä jopa millaiset lapset kiusaavat?

Kolmas tutkimuskysymyksenäni oli, miten kiusaamiseen puututaan? Kuten teoriaosuudessa käyttämieni lähteiden, niin myös tutkimukseni mukaan varhainen puuttuminen on kiusaamisen kohdalla tärkeää; nähtyjä tilanteita ja lapsen kertoma ei saa vähätellä tai jättää huomiotta, vaan tilanteisiin tulee puuttua heti. Tällä nähtiin ehkäistävän muun muassa tilanteen muuttumista vakavammaksi tai toistuvaksi. Yhteisten puuttumisen sääntöjen ja siten aikuisten johdonmukaisen toiminnan nähtiin tuottavan tulosta lapsiryhmässä ja ehkäisevän sitä, että lapset eivät käytä hyväksi aikuisten epäjohdonmukaista toimintaa. Myös Kalland (2011, 170) esittää, että kasvattajan johdonmukaisella toiminnalla ehkäistään ja vähennetään kiusaamista.

Tutkimukseni mukaan päiväkodeissa on kiusaamista ja päiväkodeilla on hyvin samanlaiset keinot ja vaiheet kiusaamiseen puuttumisessa. Tilanteisiin puututaan välittömästi ja tilanteet selvitetään myös heti puuttuttaessa. Sekä omasta tutkimuksestani että käyttämistäni lähteistä kävi ilmi, että on tavanomaista selvittää kiusaamistilanteet ensin kiusaamistilanteissa olleiden osallisten kesken ja tarvittaessa sitten myös muun lapsiryhmän, esimerkiksi jos useampi lapsi on nähnyt tilanteen. Tilanteeseen puuttumisen jälkeen osallisten kanssa selvitetään heti mitä on tapahtunut ja käydään läpi myös kuinka tilanteessa oli pitänyt toimia ja millaisia tunteita tapahtuma osallisissa herättää. Repon (2013, 150) mukaan kiusaamiseen puuttuminen perustuu pitkälti siihen, että lapselle opetetaan oikea tapa toimia. Tutkimukseni mukaan tilanne ei saa myöskään aiheuttaa enempää häpeää lapsille, joten se selvitetään mieluummin hienovaraisesti sivummalla erillään muista lapsista. Tilanteen käsittelyyn kuuluu myös asian loppuun saattaminen eli sen selvittäminen ja sopiminen osallisten kesken; tilanteessa harjoitellaan anteeksipyyntöä. Anteeksipyyntö tulee olla vilpitön ja lapsen ymmärtää sen tarkoitus ja sen voi tehdä esimerkiksi sanoin, silityksin, halauksin tai lyömälle kättä päälle. Näkemykseni mu-

kaan, anteeksi pyytäminen on yllättävän vaikeaa, jopa aikuisille, joten näen hyvin tärkeänä, että jo varhaisessa vaiheessa lapsille opetetaan tämä taito ja eritoten sen merkitys. Muistelin, että muutamia vuosia sitten oli yleistä keskustelua siitä, että Suomessa arkitilanteissa anteeksi -sanan olisi korvaamassa sana oho; sana, joka on täysin merkityksetön. Anteeksipyynnössä ei välttämättä ole tärkeää se, ilmaiseeko sen sanoin vain teoin, mutta sen pitää olla vilpitön ja tarkoitettu, eikä vain jonkinlainen ilmaisu, joka saa henkilön nopeasti pois tilanteesta. Uskon, että kiusaamistilanteita sopiessa aito anteeksipyyntö myös auttaa sekä kiusaajaa, että kiusattua selviytymään kiusaamisesta ja sen aiheuttamista tunteista paremmin. Anteeksipyyntö on tapa, jonka säilymistä tulisi vaalia ja tämän taidon oppiminen lähtee jo päiväkotikäisistä lapsista.

Repon (2013, 150) mukaan, on tavallista, että lasta rangaistaan vääristä teoista, kuten kiusaamisesta ja hän myös pohti sitä, onko rangaistus aina sopiva ratkaisu ja toimiiko se tavoitteiden mukaan. Repo (2013, 152-153) käytti esimerkkinä jäähypenkkiä; rangaistus voi olla lapselle enemmänkin vahingollista, jos esimerkiksi lapsi ei tiedä täysin mistä rangaistus johtuu tai se leimaa lapsen muiden silmissä. Tutkimuksessani mukana olleissa päiväkodeissa käytetään eräänlaista jäähypenkkiä seurauksena kielteisestä toiminnasta. Haastateltavat kritisoivat perinteistä jäähypenkin ideaa samoin tavoin kuin Repo; se on kylmää, epäreilua ja leimaavaa. Päiväkodeissa ”jäähypenkki” toimi enemmänkin pysähdyksenä ja tilanteen katkaisijana. Lapsi saa tulla istumaan ja rauhoittumaan hetkeksi ja pohtimaan tekojaan ja lapselle tehdään selväksi mistä istuminen on seurauksena. Jäähypenkille ei ole yhtä sijaintia vaan se voi olla missä vain; esimerkiksi oma lokero tai aikuisen syli ja lasta ei eristetä ”jäähypenkin” ajaksi muusta ryhmästä. Toiminta ei ole tällöin niin leimaavaa tai kylmää lasta kohtaan. Toinen yleinen seuraus on päiväkodeissa tietyn leikin kieltäminen lapselta päiväksi tai pariiksi. Näitä keinoja käytetään tutkimukseni mukaan päiväkodeissa kuitenkin vasta, jos sanallinen puuttuminen ei tehoa ja käytös on toistuvaa; ensin lasta puhutellaan ja annetaan varoituksia ja mahdollisuus muuttaa käytöstä. Näen kriittisen suhtautumisen ja pohdinnan uudensuuntaisia, ja tietenkin myös jo vanhoja, käytössä olevia, kasvatustekniikoita kohtaan aina tarpeelliseksi ennen niiden käyttöä. Jäähypenkki tuli tutuksi varmasti monelle henkilölle Lapsityrannit (englanniksi Supernanny) -televisio-ohjelman kautta, jossa vanhempia opastettiin käyttämään jäähypenkkiä (The Naughty Step

in the Jeans family). Uskon, että tämän ohjelman kautta menetelmästä tuli suosittu ja niin sanottu muoti-ilmiö. Viimeisten vuosien aikana on kuitenkin menetelmää kohtaan tullut yhä enemmän kritiikkiä; esimerkiksi Yle:n uutisissa lastenpsykiatrian erikoislääkäri Janna Rantalan (2014) mukaan, jäähy ei ole oikeanlainen kasvatukseen ja se ei tarjoa lapselle mahdollisuuksia oikeanlaisen käytöksen oppimiseen. Uusia menetelmiä kohtaan tulisi olla siis kriittinen, koska välttämättä niiden todellisesta tehokkuudesta ja pitkäkestoisista vaikutuksista ei ole aina tutkimuksellista näyttöä. Tutkimukseni onneksi osoittaa, että tällaista kriittistä pohdintaa menetelmiä kohtaan on päiväkodeissa.

Tutkimukseni mukaan kiusaamistilanteiden käsittelyssä on muistettava hienovaraisuus ja lapsen yksityisyyden kunnioittaminen. Lapsia ei saa nolata, leimata ja syyllistää muiden nähden. Kun lapsiryhmässä käsitellään kiusaamista, yksittäisiä tapahtumia ja lapsia ei nimetä, vaan tilanteita käydään läpi yleisellä tasolla ja tilanteet hyödynnetään opettavaisessa mielessä. Aiheen käsittelyssä voidaan käyttää apuna muun muassa kirjoja, leikkejä ja teatteria. Tilanteissa opetetaan lapsille muun muassa millaisia ovat hyvät kaverisuhteet, kuinka kiusaamistilanteissa tulisi toimia ja millaisia tunteita tilanne herättää osallisissa; lapsille annetaan eväitä tulevaisuutta varten ja opetetaan hyviä tapoja, sosiaalisia taitoja ja empatiakykyä.

Teoriaosuudessa sekä empiirisessä aineistossani tuotiin esille, että vanhemmille kiusaamisesta kertoessa kannattaa miettiä miten asiat ilmaistaan. Tutkimuksessani mukana olleet kertoivat, että eivät käyttäisi kiusaaminen-sanaa vanhemmille kertoessaan, vaan asia ilmaistaan toisin. Sana voi aiheuttaa vanhemmassa kauhistusta ja häpeää. Vanhemmat ovat kuitenkin halukkaita saamaan rehellisiä vastauksia ja tietoa siitä, mitä lapsen hoitopäivän aikana tapahtuu ja Repon (2013, 205) mukaan heillä on siihen myös oikeus. Tutkimukseni mukaan työntekijät pyrkivät kertomaan niin positiiviset kuin negatiivisetkin tapahtumat, mutta eritoten tilanteet, jotka ovat vaatineet aikuisten puuttumista ja toimenpiteitä. Pienet, arkeen ja elämään kuuluvat, konfliktitilanteet saattavat jäädä kertomatta vanhemmille. Sekä Koivusen (2009, 168), että tutkimukseni mukaan, kun työntekijät oppivat tuntemaan vanhemmat, työntekijä oppii käyttämään oikeita tapoja kertoessaan tapahtumista ja tietää miten vanhempi saattaa reagoida tai milloin asiasta kannattaa kertoa. Vanhemmalle kertoessa tulisi olla myös kirjattuja havaintoja pidemmältä

ajalta ennen kuin kiusaamisesta voidaan puhua ja mieluiten työntekijöillä yhtenäisen näkemys kiusaamisesta, koska vanhemmat saattavat haluta useamman mielipiteen tapahtuneesta. Vanhemmille on tärkeää kuulla, että kiusaamistilanteet on päiväkodissa myös selvitetty ja sovittu ja kotona ei tarvitse välttämättä asiaan palata. Katson, että kasvatuskumppanuudella, jossa perheen ja päiväkodin välillä vallitsee luottamus ja rehellisyys, on erittäin tärkeä rooli kiusaamisen vastaisessa työssä. Kasvatuskumppanuudessa tulee olla molemmin puolista luottamusta siihen, että tieto kulkee osapuolten välillä, asioista kerrotaan ja saatu tieto on myös todenmukaista. On myös tärkeää tietää, että molemmat osapuolet suhtautuvat vakavasti kiusaamiseen ja, että tilanteet myös ratkaistaan. Tämän syksyn aikana oli Helsingin sanomissa uutinen lapsesta, joka oli joutunut toisten lasten pahoinpidellyksi päiväkodissa ja lapsen vanhemmat syyttivät päiväkodin henkilökuntaa asian salailusta (Lasta lyötiin ja potkittiin – päiväkodin johtaja kiistää äidin syytökset asian salailusta). En ota kantaa tapahtuneeseen sen osalta, onko salailua todella tapahtunut, mutta pohdin kuitenkin sen seurauksia, jos tällaista tapahtuisi. Tämän kaltainen toiminta, jossa lapsen kiusaaminen salataan, veisi ehdottomasti pohjan kasvatuskumppanuudelta ja perheen ja päiväkodin yhteistyöltä.

Aiempien tutkimusten sekä empiirisen aineistoni mukaan paras tapa kiusaamisen huomaamiseen on aikuisen läsnäolo ja jatkuva havainnointi ja tietenkin se, kun lapsi tulee kertomaan, että häntä kiusataan. Kiusaamisen huomaamiseksi aikuisen on oltava läsnä, täysin hereillä ja seurattava lapsia kaikilla aisteillaan niin piha- kuin sisätiloissakin, ohjatussa ja vapaassa toiminnassa. Kun aikuinen on läsnä, hän kuulee ja näkee tilanteet sekä oppii tuntemaan lapset ja heidän toimintansa; oppii tunnistamaan yksilöt, jotka ovat toistuvasti mukana kiusaamistilanteissa ja seurata heitä tarkemmin sekä aikuinen tietää milloin lapsen toiminta on tahallista. Tuntiesseen lapset, aikuinen huomaa myös muutokset lapsen toiminnassa ja tunne-elämässä. Käyttämässäni lähteissä, kuten esimerkiksi Humphreyn ja Crispin (2008) tutkimuksessa, sekä omassa tutkimuksessani tuli paljon esille samanlaisia merkkejä, joista voi epäillä kiusaamista tapahtuvan. Kun aikuiset kotona ja päiväkodissa huomaavat muutoksia lapsessa, jolla on ennen kaikki mennyt hyvin, saattaa kyseessä olla kiusaaminen. Merkkejä ovat esimerkiksi, että lapsi ei halua päiväkotiiin, itkee ennen päiväkotiiin tuloa ja on syrjäytynyt ja alakuloinen. Näitä samoja piirteitä saattaa esiintyä kiusatun lisäksi myös kiusaajalla.

Toinen tutkimuskysymykseni kuului, miten kiusaamista ehkäistään? Kuten Repo (2013, 199-200) mainitsee omassa tutkimuksessaan, myös omassa tutkimuksessani oli huomattavissa, että kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen ovat sidoksissa toisiinsa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinoja on vaikea erotella toisistaan, eikä se ole välttämättä tarpeen; kiusaamisen ehkäisy on puuttumista ja varhainen puuttuminen ehkäisee kiusaamista. Tutkimuksessani oli selvästi havaittavissa, että sekä kiusaamiseen puuttumiseen että ehkäisyyn mainittiin samoja vaikuttavia asioita sekä keinoja, joita käytetään hyväksi.

Tutkimuksessani mukana olleissa päiväkodeissa ei ollut suoraan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmia, mutta katsottiin, että päiväkodin ja ryhmien varhaiskasvatussuunnitelmat ja päiväkodin oma arvomaailma ja toiminta-ajatukset sisälsivät paljon asioita ja keinoja, jotka voidaan nähdä kiusaamisen ehkäisyksi ja antavan pohjaa kiusaamisen vastaiselle työlle. Ryhmän varhaiskasvatussuunnitelmissa huomioitiin muun muassa sosiaaliset taidot, ryhmätaidot ja empatia ja keskustelua aiheista käydään ryhmävasuja tehtäessä. Myöhemmin tarkasteltuani Seinäjoen kaupungin varhaiskasvatuksen julkaisuja, en löytänyt useista varhaiskasvatusta ohjaavista asiakirjoista, kuten esimerkiksi Hyvä varhaiskasvatus Seinäjoella (2012) tai Meirän Vasu (2012) -asiakirjoista, suoria viittauksia kiusaamiseen. Sen sijaan Seinäjoen kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelmassa (2011) sekä Seinäjoen kaupungin perhepäivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmassa (2013) mainitaan kiusaaminen; perhepäivähoidossa nähdään hoitajan tehtävänä kiusaamisen estäminen ja esiopetuksessa opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma lasten suojelemiseksi kiusaamiselta sekä mainitaan, että kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen kuuluu kaikille esiopetuksessa työskenteleville ja lasten, heidän huoltajiensa ja esiopetuksen työntekijöiden tulee saada tietoa kiusaamisen ilmenemisestä, ehkäisystä sekä esiopetuksen toimintatavoista kiusaamistilanteissa. Vaikka tutkimukseni mukaan aiheena kiusaaminen on päiväkodeissa tuttu ja ollut keskusteluissa mukana ja yhteisiä, kirjoittamattomia sääntöjä kiusaamisen vastaiseen työhön on luotu, siitä huolimatta ehdottaisin vahvasti kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimista osaksi päiväkotien varhaiskasvatussuunnitelmia. Kiusaaminen on yhteiskunnassamme tänä päivänä hyvin suuri puheenaihe ja uutisissa usein esillä. Tämän vuoksi uskonkin, että lähitulevaisuudessa vanhemmat ovat yhä kiinnostuneempia lapsensa päivähoitopaikassa tehtä-

västä kiusaamisen vastaisesta työstä. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmalla voitaisiin osoittaa vanhemmille, että päiväkodeissa tehdään tiedostettua ja johdonmukaista työtä kiusaamisen estämiseksi. Suunnitelma olisi osoitus myös entistä turvallisemmasta ja laadukkaammasta päivähoidosta. Näen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatimisen kehityssuuntana, johon jokaisen päiväkodin tulisi tulevaisuudessa pyrkiä, ja mahdollisesti jonain päivänä siitä tulee jopa pakollinen osa varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Yhteisten rajojen ja sääntöjen luominen yhdessä lasten kanssa mainittiin yhtenä kiusaamisen ehkäisyn keinoista tutkimuksessani. Sääntöihin kirjataan ylös asioita, joiden avulla kaikilla on päiväkodissa mukavaa ja turvallinen olo. Myös aikuisten asettamat yhteiset rajat ja säännöt ja siihen yhdistettynä aikuisten tarjoama rakkaus ja lämpö, luovat lapselle hyvän olon ja silloin lapsen ei tarvitse kiusata. Teoriaosuudessaanikin tulee ilmi, että turvallisen ilmapiirin luomiseksi ja kiusaamisen ehkäisemiseksi olisi hyvä luoda yhteisiä sääntöjä lapsiryhmälle koskien muiden kohtelua arjessa ja muun muassa juuri kiusaamista (Lajunen ym. 2005, 128).

Tutkimukseni mukaan kasvattajat eivät muistaneet saaneensa koulutusta suoraan kiusaamisesta, mutta kuitenkin aiheista, jotka sivuavat kiusaamista ja antavat keinoja kiusaamisen vastaiseen työhön. Koulutukset nähtäisiin kuitenkin tarpeellisenä; niistä saa joku uutta tietoa ja joku päivitystä tietoihinsa. Myös erilaisten hankkeiden kautta kasvattajat saavat valmiuksia ja keinoja kiusaamisen vastaiseen työhön; tutkimuksessani olleista päiväkodeista kaksi oli mukana Syrjäytymisen ehkäisy -projektissa. Aihe oli päiväkodeissa yksi keskusaiheista ja tämän projektin pohjalta päiväkodeissa kiinnitettiin paljon huomiota syrjäytymisen ehkäisyyn sekä kiusaamiseen sen osana. Syrjäytyminen on nyky-yhteiskunnassamme ongelma, jonka ehkäisemiseksi ja poistamiseksi tehdään paljon työtä; syrjäytymisen ehkäisy on muun muassa yksi Sosiaali- ja terveysministeriön koordinoiman toimenpideohjelman ja 2011-2015 hallitusohjelman pääteemoista (Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma). Kirves ja Stoor-Grenner (2010b, 1) esittävät, että kiusaaminen voi pitkään jatkuessaan johtaa jopa syrjäytymiseen ja kiusaamisen seuraukset voivat olla kauaskantoisia. Kiusaamisen vastainen työ on siis myös syrjäytymisen ehkäisyä ja siksi erityisen tärkeää lapsen loppuelämän kannalta.

Aiemmissa tutkimuksissa sekä omassa tutkimuksessani sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opetteluun sekä tapakasvatukseen nähtiin ehkäisevän kiusaamista. Näitä taitoja harjoitellaan kiusaamistilanteisiin puuttuessa, mutta myös kiusaamisen ehkäisyn näkökulmasta. Toiminnalla pyritään tällöin motivoida lapsia kiusaamisen vastustamiseen. Kirves ja Stoor-Grenner (2010b, 26) korostavat, että näitä taitoja kannattaa harjoitella aidoissa arjen tilanteissa. Tutkimukseni mukaan päiväkodeissa opetetaan näitä taitoja arjen tilanteissa (kuten kiusaamistilanteiden selvittelyssä) sekä yhteisissä toimintahetkissä. Lapsille opetetaan muun muassa kaverisuhteiden luontia ja kaveritaitoja, hyviä tapoja ja toisen huomioon ottamista. Lapsia opetetaan olemaan kaikkien kaveri tai tulemaan ainakin toimeen kaikkien kanssa. Myös konfliktien selvittelytaitoja opetetaan, varsinkin isommille lapsille. Hännikäinenkin (2001, 122) muistuttaa, että lapsille tulee antaa tilaisuus opetella selvittämään konfliktinsa itse ja aikuisen on oltava sitten apuna tarvittaessa. Tutkimukseni mukaan sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen opetteluun sekä tapakasvatukseen apuvälineinä käytettiin hyväksi samoja välineitä kuin kiusaamistilanteiden käsittelyssä; muun muassa kirjoja, leikkejä ja tehtäviä sekä yhteisiä keskusteluja. Yhdessä päiväkodissa ehkäistään kiusaamista käyttämällä positiivisuus-tauluja; lapsia kannustetaan hyvään käytökseen ja lapsen hyvä käytös huomioidaan ja palkitaan.

Tutkimukseni mukaan kiusaamista ehkäistään suunnittelemalla ja ohjaamalla lapsiryhmien toimintaa. Hyvin suunniteltu toiminta ja aikuinen, joka tietää mitä tekee, luo lapsille turvallisuuden ja hyvän olon tunteen ja estää lapsien epämääräistä ajelehtimistä, joka voi aiheuttaa kiusaamistilanteita. Toimintaa suunnitellessa voidaan ottaa huomioon myös lapset ja heidän kemiansa ja ehkäistä näin kiusaamistilanteiden syntyä. Myös leikin ohjaamisella ehkäistään kiusaamista. Päiväkodeissa suunnitellaan leikki- ja toimintapaikkoja, joissa on tarjolla lapsille erilaista leikkiä tai toimintaa. Lapset saavat yleensä valita näistä paikoista itselleen mieluisimman tai aikuinen saattaa ohjata tai määrätä lasta näissä valinnoissa. Lasta voidaan ohjata muun muassa valitsemaan eri leikki tai leikkikaveri. Vapaan leikin ohjauksella ja havainnoinnilla ehkäistään myös kiusaamista. Käyttämässäni lähteissä myös sanotaan leikin ohjaamisen ja siinä aikuisen mukana olon olevan tärkeitä välineitä kiusaamisen ehkäisyssä.

Tutkimuksessani pienryhmätoiminta nousi yhdeksi kiusaamisen ehkäisyn keinoksi sekä myös aikuisen läsnäolo. Pienemmissä ryhmissä havainnointi helpottuu; lasten kanssakäymistä ja yhdessäoloa sekä tilanteita on helpompi seurata ja konfliktit helpompi huomata ja niihin puuttua. Pienryhmätoiminnan avulla aikuisen on mahdollista olla paremmin läsnä. Tutkimuksessani kävi ilmi, että kiusaamiseen sorruutaan helpommin, kun aikuinen ei ole läsnä. Aikuisen läsnä olo ja lapselle tarjoama hyväksyntä ja lämpö estävät kiusaamisen syntyä. Myös Kanninen ja Sigfrids (2012, 92) tuovat tutkimuksessaan esille, kuinka tärkeitä ovat kasvattajan osoittamat lämminhenkiset tunteet lasta kohtaan. Näin aikuinen luo ympärilleen hyvää ilmapiiriä ja viestii lapselle, että hänet on otettu huomioon. Turvallisessa ja mukavassa ilmapiirissä lapsi voi hyvin (Repo 2013, 99). Käsitykseni mukaan pienryhmätoiminta on Seinäjoen varhaiskasvatuksessa jo varsin vakiintunut käytäntö, tai siitä on suuremmassa mittakaavassa tulossa sellainen, joka on hyvä asia kiusaamisen ehkäisyn kannalta, koska se mahdollistaa lasten ja tilanteiden yksilöllisemmän huomioonpääntä päivittäin päiväkodissa.

Eräänlaisena johtopäätöksen johtopäätöksenä sanottakoon vielä, että kiusaamista esiintyy päiväkodeissa ja aiheesta ollaan päiväkodeissa tietoisia ja se on ollut keskustelujen aiheena sekä päiväkodin henkilökunnan kesken että lasten parissa. Päiväkodeilla on kiusaamisen vastaiseen työhön tarvittavia sekä yhteisesti määritettyjä ja sovittuja keinoja, mutta kirjallisia suunnitelmia ei kiusaamisen estämiseksi ole laadittu. Avainasemassa kiusaamisen vastaisessa työssä näyttäisivät olevan aikuiset, kasvattajat, joilta kumpuaa tavasta työskennellä aito ammatillisuus, johon kuuluu aito läsnäolo lasten parissa, kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa sekä kiinnostus ja huoli lapsen hyvinvointia ja turvallisuutta kohtaan ja tietenkin kiinnostus kiusaamisen vastaiseen työhön.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli aikaa vievä ja vaativa, mutta myös mielenkiintoinen ja opettava prosessi. Olin hyvin onnekas tutkija siinä mielessä, että koko prosessin aikana en törmännyt oikeastaan suurempiin vastoinkäymisiin. Aiheen valinta oli ehkä vaikeinta ja vietin unettomia öitä sitä miettiessäni. Aloitin tutkimussuunnitelmaa jo toisesta aiheesta, mutta aihe ei kiinnostanut minua ollenkaan, joten lähdin miettimään aihetta uudelleen. Opinnäytetyöni aiheen keksin lueskeltuani erään opettajan listaa mahdollisista hyvistä aiheista; mieleeni tuli harjoitteluni ryhmäperhepäiväkodissa ja sieltä keskustelut aiheesta syntymäpäiväkutsut ja sitä kautta kiusaaminen. Kiusaaminen päiväkodissa on aiheena varsin uusi ja siksi kirjallisuutta aiheesta oli varsin vähän. Onneksi kuitenkin jo keräämissäni lähteissä kerrottiin, että koulukiusaamista koskevat lähteet ovat myös käytettävissä tutkittaessa päiväkotikäisten kiusaamista, joten onnistuin löytämään lähteitä runsaammin. Aihetta tutkittaessa sivutaan myös paljon muita aiheita kiusaamisen määrittelyn lisäksi, joten lähteiden saannistakaan ei onneksi tullut ongelmaa.

Sain Seinäjoen kaupungin tutkimusluvan maaliskuussa 2014. Tutkimuslupaa haikiessani, myös päiväkotien mukaan saaminen kävi kuin itsestään siinä samalla. Varhaiskasvatusjohtaja sekä aluejohtajat olivat aktiivisia ja kyselleet puolestani halukkaita osallistujia päiväkotien joukosta. Tämä helpotti työtaakkaani todellani paljon ja olen siitä kiitollinen. Kevät ja kesä 2014 menivät hyvin nopeasti ja tuona aikana käytin opinnäytetyöni parissa aikani täysin teoriaosuuden tekoon ja syksyn lähestyessä lähdin suunnittelemaan teemahaastatteluni runkoa. Syksyllä lähdin rekrytoimaan haastateltavia mukaan lupautuneista päiväkodeista. Tämäkin vaihe sujui ja onnistui todella hyvin, varsinkin aikataulullisesti. Pelkäsin, että en saisi haastateltavia niin lyhyellä varoitusajalla ja, että opinnäytetyöni valmistuminen ja siten kokonaisuudessaan valmistumiseni myöhästyisi sen takia. Haastattelut olivat kuitenkin jo tehtynä syyskuun lopussa. Haastatteluiden teko oli jännittävää aikaa, koska kyseessä oli minulle uusi aluevaltaus. Jännitin ensimmäisiä haastattelutilanteita, koska en ollut varma omista haastattelijan kyvyistäni; osaanko varmasti kiinnittää huomioni oikeisiin asioihin ja tarttua niihin ja saanko näin tarvittavaa tietoa tutkimuskysymyksiini. Olen kuitenkin erittäin tyytyväinen haastatteluihin ja sain kattavasti tietoa tutkimukseeni ja vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tämän jälkeen

sainkin aloittaa tutkimusosuutta, aineiston analysointia ja tekemään opinnäytetyötäni loppuun. Opinnäytetyön valmistumisen loppumetreillä, tutkimustuloksiani ja erityisesti yhteenvetoa kirjoittaessani, ymmärsin, että aiheeni olikin, oman näkemykseni mukaan, varsin laaja. Tutkimuksessani oli kolme tutkimuskysymystä, joihin vastausta hain, joten opinnäytetyöstäni tulikin loppujen lopuksi melkoisen pitkä ja myös kattava työ. Tärkeää tietoa tutkimuskysymyksiin tuli runsaasti ja mitään tärkeää ei voi jättää pois, joten tiedon tiivistäminen oli hankalaa.

Suurin haasteeni koko opinnäytetyöprosessin aikana oli ehkä se, kun tein opinnäytetyöni yksin. En olisi uskonut vielä opintojeni alussa, että lähtisin tätä suurta työmäärää yksin tekemään. Prosessin aikana yksin tekemisestä oli sekä hyötyjä että ”haittoja”. Yksin työtä tehdessäni kaipasinkin ehkä eniten henkilöä, jonka kanssa keskustella tehtävistä valinnoista, kuten esimerkiksi aiheen valinta ja teoriaosuuteen tulleiden asioiden rajaaminen. Prosessin aikana valintoja tehdään jatkuvasti ja työparin hyötynä olisi ollut se, että asioita olisi ollut jatkuvasti tarkastelemassa kaksi ihmistä, jotka tuntevat aiheen ja asioihin olisi saanut aina kaksi mielipidettä. Yksin tehdessäni olin täysin itse vastuussa omista valinnoistani ja ajatusteni ja ongelmieni kanssa välillä erittäin yksin. Onneksi ohjaajan puoleen pystyi kääntymään, jos joku asia jäi erityisesti vaivaamaan ja muilta samassa tilanteessa olevilta eli opinnäytetyöntekijöiltä sai apua ja vinkkejä yleisimpiin ongelmiin.

Hyötyjä yksin tekemisestä oli tietenkin myös. Opinnäytetyötä pystyi tekemään aina kun itsellä löytyi aikaa ja mielenkiintoa, eikä tarvinnut suunnitella aikatauluja muiden mukaan. Prosessi opetti itselle myös vastuullisuutta ja ehkä jopa itsenäisyyttä; kukaan ei tee työtä puolestani vaan olen nyt täysin vastuussa omasta tilanteestani. Opintojen aikana tehdään paljon ryhmätöitä ja silloin vastuu jakautuu useimpien kesken, mutta tällä kertaa kaikki oli itsestä kiinni.

Uskon, että tästä opinnäytetyöstä on hyötyä minulle henkilökohtaisesti tulevaisuudessa työelämässä. Olen melko varma siitä, että tulen työskentelemään varhaiskasvatuksessa ja Sosionomi (AMK) -opinnoissani olen tehnyt valintoja opintojen suhteen niin, että saisin lastentarhanopettajan pätevyyden. Kuten tutkimuksessani ilmeni, päiväkodeissa on kiusaamista ja tämän opinnäytetyön kautta olen saanut paljon valmiuksia kiusaamisen vastaiseen työhön. Yleisesti aiheena kiusaaminen on ollut paljon esillä mediassa, joten se on selvästi asia, johon nyt ja tulevaisuu-

dessa pitää kiinnittää huomiota ja tehdä työtä sen ehkäisemiseksi. Toivon, että tutkimukseen ja haastatteluihin osallistumisesta oli hyötyä myös yhteistyössä oleville päiväkodeilla ja haastateltaville. Toivon, että opinnäytetyöni saa päiväkotien työntekijät ja työyhteisön yhdessä pohtimaan kiusaamista päiväkodeissa ja keinoja, joilla he voivat sitä päiväkodissaan ehkäistä. Onko heillä valmiuksia tunnistaa kiusaamista ja puuttua tähän ongelmaan, jos sellainen ilmenee? Opinnäytetyöstäni on varmasti siis hyötyä myös muille lasten kanssa työskenteleville, tuleville kollegoille.

Tämä prosessi opinnäytetyön parissa siis ehkä otti, mutta myös antoi paljon. Sain tietoa ja tärkeää kokemusta tutkimuksen tekemisestä ja siihen kuuluvista vaiheista ja tietenkin tietoja ja taitoja kiusaamisen vastaiseen työhön, jota kannan mukana varmasti lopun elämääni. Tämä aihe ja opinnäytetyöni on ollut mukanani ajatuksissani ja välillä ihan konkreettisestikin, jo lähes kokonaisen vuoden ajan, joten en usko, että tätä vaihetta omassa elämässä unohtaa kovinkaan helposti. Kasvoin itse tämän prosessin aikana paljon ihmisenä sekä ammattilaisena.

LÄHTEET

- Aho, S. 1997. Kiusaaminen. Teoksessa: Aho, S & Laine, K. Minä ja muut: kasvamisen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Alsaker, F. 1993. Bully/victim problems in day-care centers: Measurement issues and associations with children's psychosocial health.
- Alsaker, F. & Nägele, C. 2008. Bullying in kindergarten and prevention. Teoksessa: Pepler, D. & Craig, W. (toim.) Understanding and addressing bullying: an international perspective.
- Alsaker, F. & Valkanover, S. 2000. Das Plagen im Kindergarten. Formen und Präventionsmöglichkeiten. Victimization in kindergarten-forms and prevention. Final Report. Universität Bern. Institut für Psychologie.
- Alsaker, F. D. & Valkanover, S. 2001. Early diagnosis and prevention of victimization in kindergarten. Teoksessa: Juvonen, J. & Graham, S. (toim.) Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized. New York: Guilford Press.
- Aro, T. 2013. Miten ymmärrämme itsesätelyn? Teoksessa: Aro, T. & Laakso M.-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi: itsesätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Crick, N. R., Casas, J. F., & Ku, H. 1999. Relational and physical forms of peer victimization in pre-school. *Developmental Psychology* 35 (2), 376-385.
- Eklund, K. & Heinonen, J. 2013. Lapsen itsesätelyn tukeminen arjessa. Teoksessa: Aro, T. & Laakso M.-L. (toim.) Taaperosta taitavaksi toimijaksi: itsesätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2010. [Verkkójulkaisu]. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2010: 27. [Viitattu 15.3.2014]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Furman, B. 1990. Känkkäränkkä - lasten ongelmat päivähoitossa ja yhteistyö vanhempien kanssa. Teoksessa: Miller, H. & Nuotio-Korhonen, P. (toim.) Päivähoitossa tapahtuu: Vinkkejä kodin ja päivähoiton yhteistyöhön. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

- Furman, B., Kinnunen, S. & Viitala, T. 1990. Kiusaamisen käsittely lapsiryhmän kanssa. Teoksessa: Miller, H. & Nuotio-Korhonen, P. (toim.) Päivähoidossa tapahtuu: Vinkkejä kodin ja päivähoidon yhteistyöhön. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Furman, B., Kinnunen, S. & Viitala, T. 1990. Kun lapsi kiusaa. Teoksessa: Miller, H. & Nuotio-Korhonen, P. (toim.) Päivähoidossa tapahtuu: Vinkkejä kodin ja päivähoidon yhteistyöhön. Mannerheimin Lastensuojeluliitto.
- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee: puututaan yhdessä kiusaamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen: Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Harjunkoski, S.-M. & Harjunkoski, R. 1994. Kiusanhenki lapsen kengissä: Koulukiusaaminen - haaste kasvattajalle. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huhtanen, K. 2004. Varhainen puuttuminen: erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Helsinki: FINN LECTURA.
- Humphrey, G. & Crisp, B. R. 2008. Bullying affects us too: Parental responses to bullying at kindergarten. [Verkkolehtiartikkeli]. Australian Journal of Early Childhood 33 (1), 47. [Viitattu 20.10.2014]. Saatavana: <http://www.earlychildhoodaustralia.org.au/wp-content/uploads/2014/06/AJEC0801.pdf>
- Hyvä varhaiskasvatus Seinäjoella. 2012. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: varhaiskasvatuspalvelut. [Viitattu 5.11.2014]. Saatavana: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitojakoulutus/varhaiskasvatus/julkaisutjaohjelmat/6FZbnX3lz/Hyva_varhaiskasvatus_Seinajoella.pdf
- Hännikäinen, M. 2001. Pienten lasten konfliktit. Teoksessa: Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (toim.) Pienet päivähoidossa: Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Helsinki: WSOY.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Juvonen, A. 1993. Skidikantti – Lapsen tie objektista subjektiksi. Lastensuojelun keskusliitto.

- Kalland, M. 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa: Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY.
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. WSOY.
- Kemppinen, P. & Rouvinen-Kemppinen, K. 2004. Lasten kasvatuksen aarrearkku. Kannustusvalmennus P. & K. Oy.
- Kirves, L. & Sajaniemi, N. 2013. Bullying in early educational settings. Teoksessa: Määttä, K. & Uusiautti, S. (toim.) Early child care and education in Finland. Routledge.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010a. Kiusaavatko pienetkin lapset? [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan. [Viitattu 15.3.2014]. Saatavana: <http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/71f7559915355fc5f3807a3c73e2c359/1394891386/application/pdf/12510731/Kiusaavatko%20pienetkin%20lapset.pdf>
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010b. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa: kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto & Folkhälsan.
- Kochenderfer, B. & Ladd, G. 1999. Friendship quality as a predictor of young children's early school adjustment. Child development.
- Koivunen, P.-L. 2009. Hyvä päivähoito: työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyöpakki. [Viitattu 18.10.2014]. Saatavana: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>
- Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen erot. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Tilastokeskus. [Viitattu 16.10.2014]. Saatavana: <http://tilastokeskus.fi/virsta/tkeruu/01/07/>
- Laine, K. & Neitola, M. 2002. Interventioiden mahdollisuus. Teoksessa: Laine, K. & Neitola, M. (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Kasvatusalan tutkimuksia 11.

- Laine, K. 2002. Vertaisryhmä ja syrjäytyminen: kiusaaminen. Teoksessa: Laine, K. & Neitola, M. (toim.) Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä. Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Kasvatusalan tutkimuksia 11.
- Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2005. Turvataitoja lapsille: turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Stakes.
- Lasta lyötiin ja potkittiin – päiväkodin johtaja kiistää äidin syytökset asian salailusta. Päivitetty 28.10.2014. [Verkkosivu]. Helsingin sanomat. [Viitattu 10.11.2014]. Saatavana: http://www.hs.fi/elama/a1414379877510?ref=tf_iHSisboksi300-artikkeli&utm_campaign=tf-hs&utm_source=iltasanomat.fi&utm_medium=tf-desk-top&utm_content=articlepage&jako=2b1bb52aa05f7069925eaf28abd13433
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L 21.8.1998/628. Perusopetuslaki.
- LOS 2. artikla. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 14.3.2014]. Saatavana: https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf
- LOS 19. artikla. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. [Verkkojulkaisu]. [Viitattu 14.3.2014]. Saatavana: https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Lundán, A. 2012. Konstit vähissä? Ratkaisuja haastaviin kasvatustilanteisiin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Main, N. 1999. Children's perpetration of violence in early childhood: beyond conflict.
- Meirän Vasu. 2012. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: varhaiskasvatuspalvelut. [Viitattu 5.11.2014]. Saatavana: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitajakoulutus/varhaiskasvatus/julkaisutjaohjelmat/6FZbqKGtp/Meiran_vasu.pdf
- Metsämuuronen, J. 2001. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp Ky.
- Mitä kiusaaminen on? Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2.1.2014]. Saatavana: <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>
- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2007. Merkitysrakenteiden tulkinta: teemoittaminen. Teoksessa: Aaltola, J & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II: Näkökul-

mia aloittelevalla tutkijalla tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS -kustannus.

- Olweus, D. 1973. Hackkycklingar och översittare: Forskning om skolmobbing. Göteborg: Almqvist & Wiksell.
- Perren, S. 2000. Kindergarten children involved in bullying: social behavior, peer relationships, and social status. University of Berne. Department of Psychology. Doctoral dissertation.
- Puusa, A. 2011. Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Johtamistaidon Opisto.
- Rantala, J. 2014. Lastenpsykiatrian erikoislääkäri. Lastenpsykiatri: Jäähällä lapsi ottaa kyllä opikseen, mutta millä hinnalla? Haastattelu. [Verkkosivusto]. Yle uutiset: terveys. [Viitattu 8.11.2014]. Saatavana: http://yle.fi/uutiset/lastenpsykiatri_jaahylla_lapsi_ottaa_kylla_opikseen_mutta_milla_hinnalla/7491971
- Repo, L. 2013. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Rigby, K. 1997. Bullying in schools: and what do about it. London: Jessica Kingsley.
- Sajaniemi, N. 2010. Kehitysneuropsykologi. Viimeiset kiusaamiset. Haastattelu. [Verkkolehtiartikkeli]. Journalisti 8/2010. [Viitattu 30.3.2014]. Saatavana: http://www.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2010/08/artikkelit/viimeiset_kiusaamiset/
- Salmivalli, C. 1998. Koulukiusaaminen ryhmäilmionä. Gaudeamus.
- Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen: Kohti tehokkaita toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sariola, H. 1997. Kekseliäs kasvatus. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Seinäjoen kaupungin esiopetuksen opetussuunnitelma. 2011. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: varhaiskasvatuspalvelut. [Viitattu 5.11.2014]. Saatavana: https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitajakoulutus/varhaiskasvatus/julkaisutjaohjelmat/6FZaF6PRI/Esiopetuksen_opetussuunnitelma_2011.pdf
- Seinäjoen kaupungin perhepäivähoidon varhaiskasvatussuunnitelma. 2013. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: varhaiskasvatuspalvelut. [Viitattu 5.11.2014]. Saatavana: <https://www.seinajoki.fi/material/attachments/seinajokifi/paivahoitajakoulutus/varhaiskasvatus/>

[tus/julkaisutjaohjelmat/n87VARvZb/Perhepaivahoidon_varhaiskasvatussuunnitelma .pdf](http://www.julkaisutjaohjelmat/n87VARvZb/Perhepaivahoidon_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf)

Syrjäytymisen ehkäisy –projekti 2013-2014. [Verkkosivusto]. Seinäjoki: varhaiskasvatuspalvelut. [Viitattu 7.11.2014]. Saatavana: <http://www.seinajoki.fi/varhaiskasvatusjakoulutus/varhaiskasvatuspalvelut/hoitopaikkojenesittely/keskustanalue/tikkuvuorenpaivakoti/ajankohtaista/tiedotteet/2013/08/6JCrORhIL.html.stx>

Syrjäytymistä, köyhyyttä ja terveysongelmia vähentävä poikkihallinnollinen toimenpideohjelma. 20.11.2013. [Verkkosivusto]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 10.11.2014]. Saatavana: http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/syrjaytymisen_ehkaisy

Teemoittelu. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Kajaanin ammattikorkeakoulu. Opin näytetyöpakki. [Viitattu 18.10.2014]. Saatavana: <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta/teemoittelu>

The Naughty Step in the Jeans family. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Supernanny.co.uk. [Viitattu 10.11.2014]. Saatavana: <http://www.supernanny.co.uk/TV-Show/Clips/Clips/The-Naughty-Step-in-the-Jeans-family.aspx>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. [Verkkajulkaisu]. Stakes. Oppaita 56. [Viitattu 15.3.2014 & 25.8.2014]. Saatavana: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupa

Liite 2. Saatekirje

Liite 3. Teemahaastattelun runko

LIITE 1 Tutkimuslupa

Asia	<p>Tutkimuslupa / Paananen Tiia</p> <p>Tiia Paananen opiskelee sosionomiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa ja anoo tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Aiheekseen opiskelija on valinnut kiusaamisen päiväkodissa.</p> <p>Tarkoituksena olisi selvittää, miten kiusaamista ehkäistään päiväkodeissa, mistä ja miten kiusaamisen tunnistaa ja miten ja milloin siihen puututaan.</p> <p>Aineisto kerättäisiin yksilöhaastatteluilla. Haastateltavia olisivat päiväkodin työntekijät, kasvattajat, jotka työskentelevät päivittäin lapsiryhmässä. Tässä vaiheessa tutkimukseen mukaan on lupautunut [REDACTED]</p> <p>Opiskelija toivoo, että tutkimukseen ja haastatteluihin osallistuminen saavat päiväkotien työntekijät ja työyhteisön yhdessä pohtimaan kiusaamista päiväkodeissa ja keinoja, joilla he voivat sitä ehkäistä. Onko heillä valmiuksia tunnistaa kiusaamista ja puuttua tarvittaessa tähän ongelmaan. Opinnäytetyö olisi siis hyödyllinen myös päiväkodeille.</p> <p>Tutkimuksen valmistumisaika loppuvuosi 2014.</p>				
Päätös	<p>Myönnän tutkimusluvan edellyttäen, että tutkija noudattaa vaitiolovelvollisuutta tutkimuksessa saamiensa tietojen suhteen ja että yksi kappale tutkimuksesta luovutetaan sen valmistuttua sivistyskeskukselle. Tutkimusluvan ehtona on myös, ettei tutkimukseen osallistuvia voida indentifioida.</p> <p>Tutkimus tullaan julkaisemaan sähköisessä muodossa Seinäjoen kaupungin kotisivuilla.</p>				
Allekirjoitus	<p>Aija-Marita Näsänen, varhaiskasvatusjohtaja, p. 06 416 2151, aija-marita.nasanen@seinajoki.fi</p>				
Oikaisu-vaatimusohje	<p>Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen osoitteella: Varhaiskasvatus- ja koulutuslautakunta, Kirkkokatu 6, PL 215, 60101 Seinäjoki, neljäntoista (14) päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>				
Julkisesti nähtävänä	<p>Sivistyskeskus 18.3.2014</p>				
Tiedoksianto	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="483 1487 1182 1653"> Kenelle Tiia Paananen, [REDACTED] [REDACTED] </td> <td data-bbox="1182 1487 1565 1653"> Päivämäärä 17.3.2014 </td> </tr> <tr> <td colspan="2" data-bbox="483 1653 1565 1993"> Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa ☐ Luovutettu Vastaanottajan allekirjoitus ☒ Lähetetty sähköpostissa Tarja Siik, toimistos sihteeri </td> </tr> </table>	Kenelle Tiia Paananen, [REDACTED] [REDACTED]	Päivämäärä 17.3.2014	Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa ☐ Luovutettu Vastaanottajan allekirjoitus ☒ Lähetetty sähköpostissa Tarja Siik, toimistos sihteeri	
Kenelle Tiia Paananen, [REDACTED] [REDACTED]	Päivämäärä 17.3.2014				
Miten ☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa ☐ Luovutettu Vastaanottajan allekirjoitus ☒ Lähetetty sähköpostissa Tarja Siik, toimistos sihteeri					

LIITE 2 Saatekirje

Hyvä päiväkodin esimies, kasvattajat ja muu henkilökunta!

Olen Tiia Paananen, sosionomi (AMK) - opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen parhaillaan opinnäytetyötä, jonka aiheena on Kiusaaminen päiväkodissa: miten kiusaamista ehkäistään ja miten siihen puututaan.

Työni tavoitteena on selvittää, miten kiusaamista ehkäistään päiväkodeissa, mikä nähdään kiusaamisena, mistä kiusaamisen tunnistaa ja miten ja milloin siihen puututaan. Opinnäytetyössäni käsiteltäisiin polkua kiusaamisen huomaamisesta ja tunnistamisesta aina kiusaamiseen puuttumiseen; millaisia erilaisia vaiheita se pitää sisällään, esimerkiksi asian puheeksi otto. Vastauksia ja näkemyksiä haen aiheeseen työntekijöiltä ja heidän näkökulmastaan.

Opinnäytetyöni aineistonkeruun tulen tekemään yksilöhaastatteluilla, jotka nauhoitan ja litteroin. Haastattelut ovat teemahaastatteluja. Haastateltaviksi toivon päiväkodin työntekijöitä, kasvattajia, jotka työskentelevät päivittäin lapsiryhmässä tai muuta päiväkodin henkilöstöä, jotka ovat päivittäin lapsien kanssa tekemisissä ja näkevät lasten elämää päiväkodissa. En tule mainitsemaan työssäni yhteistyöhön lähteneitä päiväkoteja, jotta haastateltavien yksityisyys ja anonymiteetti on turvattu. En tarvitse työssäni myöskään asiakastietoja enkä työntekijöiden tunnistetietoja. Opinnäytetyölleni on myönnetty Seinäjoen kaupungin tutkimuslupa maaliskuussa 2014.

Varhaiskasvatusjohtajan mukaan olisitte kiinnostuneita osallistumaan ja lupautuneet mukaan tutkimukseen. Tutkimuksen aihe on erittäin tärkeä ja myös ajankohdainen, joten toivottavasti löydän päiväkodistanne halukkaita osallistujia; noin 2 haastateltavaa per päiväkodin. Haastatteluun kannattaa varata aikaa noin ½ tuntia – 1 tunti. Toivottavasti saamme sovittua haastatteluajoja jo tähän alkusyksyyn, syyskuulle ja lokakuun alkuun, jotta aineiston analysoinnille jää riittävästi aikaa – opinnäytetyön olisi tarkoitus olla valmis viimeistään loppuvuodesta 2014. Ennen haastattelua, lähetän teemahaastattelun teemat haastatteluihin osallistuville työntekijöille.

Osallistumisesta kiinnostuneet voivat ottaa yhteyttä minuun sähköpostitse sopiaksemme sopivaa haastatteluajaa.

Kiitos jo etukäteen!

Ystävällisin terveisin:

Tiia Paananen

LIITE 3 Teemahaastattelun runko

Teemat:

1. Kiusaamisen määrittely
2. Kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen
3. Kiusaamisen ehkäisy

1. Kiusaamisen määrittely:

- Kuinka määrittelette kiusaamisen eli mikä on mielestänne kiusaamista?
 - Onko työyhteisöllä yhteisesti sovittua kiusaamisen määritelmä?
 - Millaista päiväkotikiikosten välinen kiusaaminen on?
 - Millaisena näette eron muun lasten välisen konfliktin, kuten esimerkiksi riidan, ja kiusaamisen välillä?

2. Kiusaamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen:

- Millaisin keinoin päiväkodissanne pyritään huomaamaan kiusaamistilanteet?
- Mistä kiusaamisen tunnistaa/ merkkejä, joista huoli herää?
- Esiintyykö päiväkodissanne kiusaamista?
 - Miten ja milloin kiusaamista esiintyy?
- Miten kiusaamiseen puututaan päiväkodissanne?
 - Onko työyhteisöllä yhteisesti sovittuja sääntöjä kiusaamiseen puuttumiseen?
 - Ovatko kiusaamiseen puuttumiseen käytössä olevat keinot mielestänne toimivia ja riittäviä sekä kaikkien tiedossa?
 - Kuinka kiusaamistilanteet käsitellään
 - kiusaamistilanteessa mukana olleiden lasten kanssa
 - muun lapsiryhmän kanssa
 - vanhempien kanssa
 - työyhteisössä
 - Millaisia seuraamuksia kiusaamisesta tulee?
 - kiusatulle
 - kiusaajalle

3. Kiusaamisen ehkäisy:

- Miten päiväkodissanne ehkäistään kiusaamista?
- Ovatko kiusaamisen ehkäisyyn käytössä olevat keinot mielestänne toimivia ja riittäviä sekä kaikkien tiedossa?
- Kuinka vanhemmat ovat mukana kiusaamisen ehkäisyssä?
- Kuinka lapset ovat mukana kiusaamisen ehkäisyssä?
- Oletteko saaneet tai olisitteko halukkaita saamaan koulutusta koskien kiusaamista ja kiusaamisen vastaista työtä?
- Onko päiväkodissanne kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma?